รายงานเสนอผลการวิจัย
สาขาวรรณศิลป์
(1 เมษายน 2551 – 30 กันยายน 2552)

โครงการวิจัยการวิจารณ์ในฐานะปรากฏการณ์ร่วมสมัยเพื่อพัฒนาความรู้ด้านสังคมศาสตร์การวิจารณ์ ภาค 2

ริ่นฤทัย สัจจพันธุ์

---

1. ผลการวิจัย เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการวิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการ ครอบคลุมในเรื่องรูปแบบ พื้นที่และสภาวะของการวิจารณ์ในแวดวงวรรณกรรมไทย ตลอดจนมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างงานศิลปะกับการวิจารณ์ในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยสาขาวรรณศิลป์มีความมุ่งมั่นที่จะให้งานวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ทุกข้อที่โครงการวิจัยตั้งไว้ รวมทั้งวัตถุประสงค์เฉพาะของสาขาวรรณศิลป์ด้วย แต่ทั้งนี้เมื่อเสร็จสิ้นงานวิจัยแล้ว ได้พบว่าสาขาวรรณศิลป์สามารถตอบโจทย์วิจัยแต่ละข้อได้ในระดับแตกต่างกัน ดังนี้

1.1 สำรวจและศึกษารูปแบบและสภาวะการวิจารณ์งานศิลปะแขนงต่าง ๆ ในฐานะปรากฏการณ์ร่วมสมัย ซึ่งสะท้อนทั้งความคิดและสุนทรียารมณ์ในส่วนของปัจเจกชน และความสำนึกในความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมของตน

ผู้วิจัยเลือกศึกษาบทวิจารณ์ผลงานวรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น เป็นกรณีศึกษา และพบว่าบทวิจารณ์ของนักเขียนทั้งสองคนเป็น*ปรากฏการณ์ร่วมสมัย*ทั้งในแง่ของปริมาณบทวิจารณ์ซึ่งมีจำนวนมากพออย่างมีนัยสำคัญ ความหลากหลายของแนวคิดในการวิจารณ์ พื้นที่ของการเผยแพร่บทวิจารณ์ ซึ่งมีทั้งการวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ แล้วนำไปเผยแพร่ในเว็บไซต์อีกครั้งหนึ่ง และมีบทวิจารณ์ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์โดยตรง นอกจากนี้ รูปแบบของบทวิจารณ์มีหลายแบบ ทั้งบทความวิจารณ์ตามปกติ บทรายงานทางการศึกษา บทวิจารณ์ที่ส่งประกวด บทสัมภาษณ์ที่แสดงทัศนะวิจารณ์ บทสนทนาของกลุ่มผู้อ่านวรรณกรรมเรื่องเดียวกัน และในคอลัมน์ถาม-ตอบปัญหาทางวรรณกรรม ผู้วิจัยเห็นว่าในขณะที่บทวิจารณ์เต็มรูปมีปริมาณลดลง การศึกษาปรากฏการณ์การวิจารณ์จะต้องเปิดรับการแสดงทัศนะวิจารณ์ในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย นอกจากนี้ การที่พื้นที่ของวรรณกรรมวิจารณ์ขยายจากสื่อสิ่งพิมพ์ไปสู่สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือเว็บไซต์ เว็บบล็อก ซึ่งมีหลากหลายก็ทำให้รูปแบบของบทวิจารณ์เปลี่ยนไป คือมีขนาดสั้น ใช้ภาษาแบบคุยกับคนอ่าน และมีลักษณะกึ่งวิชาการมากขึ้น บทวิจารณ์ลักษณะเช่นนี้จะไม่ได้ลงตีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ ถึงแม้จะดูเหมือนว่าบทวิจารณ์แบบนี้ขาดความลุ่มลึก แต่ก็เป็นการเปิดโอกาสแก่นักวิจารณ์หน้าใหม่ และเปิดช่องทางการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ที่นิยมอ่านจากอินเทอร์เน็ตมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์

การเลือกศึกษางานของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น ยืนยันเรื่องการวิจารณ์ในฐานะปรากฏการณ์ร่วมสมัย เพราะเหตุที่นวนิยายเรื่อง*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน* ของวินทร์ได้รับรางวัลซีไรต์ใน พ.ศ. 2540 ต่อมารวมเรื่องสั้น *สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* ได้รับรางวัลซีไรต์ พ.ศ. 2542 และรวมเรื่องสั้น*ความน่าจะเป็น* ของ ปราบดาได้รับรางวัลเดียวกันใน พ.ศ. 2545 ก่อให้เกิดปฏิกิริยาเชิงบวกและเชิงลบจากคนแวดวงวรรณกรรมมากกว่านักเขียนซีไรต์คนใด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งวินทร์ได้รับปฏิกิริยาต่อต้านจากคนในแวดวงประวัติศาสตร์อย่างรุนแรงด้วย นอกจากนี้นวัตกรรมทางวรรณศิลป์ของนักเขียนทั้งสองคนเชิญชวนให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง จึงนับเป็นปรากฏการณ์ของสังคมร่วมสมัยที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในวงการอ่าน การเขียน การวิจารณ์ และวงการศึกษา ดังนั้น

การเลือกศึกษางานของวินทร์และปราบดาจึงสามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 ได้เป็นอย่างดี ส่วนการวิเคราะห์บทวิจารณ์วรรณกรรมของนักเขียนทั้งสอง ผู้วิจัยจะเสนอรายละเอียดในข้อ 3 และ การวิจารณ์ที่สะท้อนความคิดและสุนทรียารมณ์ในส่วนของปัจเจกชนและความสำนึกในความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมของตนจะอยู่ในรายงานการวิจัยข้อ 6

1.2 ศึกษาบทบาทของพื้นที่ทางอินเทอร์เน็ตต่อการวิจารณ์ และพื้นที่วิจารณ์ที่ไม่อยู่ในรูปของการวิจารณ์ลายลักษณ์

ผู้วิจัยได้สำรวจการวิจารณ์ในพื้นที่ทางอินเทอร์เน็ต ส่วนหนึ่งเป็นเว็บไซต์ของนักเขียน ซึ่งจะนำบทวิจารณ์ผลงานเขียนของตนเองมาเผยแพร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเว็บไซต์ของวินทร์ เลียววาริณ www.winbookclub.com ได้พบว่านอกจากผู้เขียนจะใช้เว็บไซต์เพื่อสื่อสารกับผู้อ่านของตน เพื่อสร้างงานเขียน และเพื่อทำการตลาดแล้ว วินทร์ยังใช้พื้นที่ในเว็บไซต์ของตนเพื่อให้ความรู้ด้านการวิจารณ์แก่ผู้อ่านด้วย แม้จะอิงอยู่กับการประชาสัมพันธ์หนังสือ นั่นคือ ในหน้าเว็บที่แสดงภาพปกและข้อมูลของผลงานเขียนแต่ละเรื่อง ผู้เขียนจะนำบทวิจารณ์งานเขียนเรื่องนั้นไปเผยแพร่ไว้ด้วย ผู้อ่านจึงได้ทราบจุดเด่นจุดด้อยของหนังสือตามทัศนะนักวิจารณ์ที่อาจจะมองจากต่างมุม อันจะเป็นการเสริมสร้างวิจารณญาณในการอ่าน นอกจากนี้ในแง่วรรณคดีศึกษา ผู้อ่านยังได้ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีหรือกลวิธีการวิจารณ์หนังสือไปพร้อมกัน

นอกจากนี้ โครงการวิจัยย่อย กรณีศึกษาพื้นที่วรรณกรรมในอินเทอร์เน็ต ยังพบการวิจารณ์ออนไลน์ซึ่งจะวิจารณ์วรรณกรรมออนไลน์ที่เขียนโดยนักเขียนรุ่นใหม่ การวิจารณ์ออนไลน์จะมีลักษณะต่างจากการวิจารณ์ตามขนบเดิม ตรงที่เป็นการวิจารณ์เพื่อฟาดฟันนักเขียน มากกว่าจะเป็นการวิจารณ์แนวสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุน ดังนั้นในขณะที่พื้นที่ของสื่อสิ่งพิมพ์ลดน้อยลงไป พื้นที่ทางอินเทอร์เน็ตจะมีบทบาทต่อวงวรรณกรรมและวงการวิจารณ์มากขึ้น แต่เนื่องจากพื้นที่ใหม่นี้กว้างขวาง และขาดการควบคุมคุณภาพ จึงทำให้มีการใช้พื้นที่ทางอินเทอร์เน็ตเพื่อการวิจารณ์เป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งคือนักเขียนงานวรรณกรรมเพื่อพิมพ์เป็นหนังสือ บทวิจารณ์ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ของนักเขียนกลุ่มนี้อาจจะเป็นบทวิจารณ์ที่ลงพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์อื่นมาแล้ว หรือเป็นบทวิจารณ์ออนไลน์โดยเฉพาะ แต่จะเป็นการวิจารณ์ในแนวสร้างสรรค์ อีกกลุ่มหนึ่งคือนักเขียนงานวรรณกรรมออนไลน์ ซึ่งต้องการการ “comment” จากผู้อ่าน แต่ท่าทีของทั้งนักเขียนและนักวิจารณ์ไม่เป็นไปในทิศทางสร้างสรรค์นัก ดังนั้นกล่าวได้ว่า การศึกษาวิจัยงานวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น และโครงการย่อยกรณีศึกษาวรรณกรรมและการวิจารณ์ทางอินเทอร์เน็ตสามารถบรรลุประสงค์ข้อ 2 ได้เป็นอย่างดี รายละเอียดของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อนี้จะอ่านได้ในข้อ 3

1.3 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความผันแปรของรูปแบบงานศิลปะและการนำเสนอทางศิลปะที่มีผลต่อการวิจารณ์

ผู้วิจัยพบว่าความผันแปรของรูปแบบและการนำเสนองานวรรณกรรมมีผลต่อการวิจารณ์อย่างมาก กรณีศึกษางานวิจารณ์ของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น สามารถตอบโจทย์วิจัยข้อนี้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากนักเขียนทั้งสองมีจุดเด่นในการสร้างสรรค์คล้ายคลึงกัน นั่นคือ มีนวัตกรรมทางวรรณศิลป์ โดยเฉพาะวินทร์ ได้ชื่อว่าเป็น “นักเขียนแนวทดลอง” ส่วนปราบดา เป็นนักเขียนของยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern) ดังนั้น ความใหม่ แปลก แตกต่าง ไม่คุ้นเคย ที่ปรากฏในงานเขียนของนักเขียนทั้งสองคนจึงท้าทายนักวิจารณ์ให้ครุ่นคิดค้นหาและถอดรหัสความหมายด้วยมุมมองและแนวคิดใหม่ ๆ

นอกจากนี้ เกิดมีวรรณกรรมออนไลน์ที่นำเสนอโดยนักเขียนรุ่นใหม่ที่ซึมซับเนื้อหาความคิดจากเกมคอมพิวเตอร์ และวรรณกรรมต่างชาติในแนวกระแสนิยม โดยขาดพื้นฐานการอ่านวรรณกรรมหลักที่เป็น canon ทั้งของไทยและต่างประเทศ รวมทั้งการนำเสนอผลงานโดยอิสระทางอินเทอร์เน็ต ทำให้ไม่มีบรรณาธิการคัดกรองและขัดเกลาวรรณกรรมออนไลน์จึงขาดผู้ทำหน้าที่เจียระไนเหลี่ยมคมทางวรรณศิลป์ให้แวววาว นักเขียนวรรณกรรมออนไลน์จึง

ต้องการนักวิจารณ์ให้ทำหน้าที่ “พี่เลี้ยง” แต่นักวิจารณ์ออนไลน์ส่วนใหญ่ก็ขาดการสะสมประสบการณ์ในการอ่านให้มากพอที่จะทำหน้าที่ชี้แนะได้ นอกจากนี้ เนื่องจากสังคมออนไลน์เป็น “สังคมนิรนาม” จึงมีการรวมกลุ่ม รวมแก๊งค์ ทำหน้าที่วิจารณ์ในลักษณะเป็น “นักทำลาย” มากกว่า “นักสร้างสรรค์” ดังนั้น ช่องว่างและจุดอ่อนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ทำให้น่าคิดว่าการวิจารณ์ควรจะต้องมีบทบาทในทางส่งเสริมการสร้างสรรค์วรรณกรรมทางอินเทอร์เน็ตให้มากขึ้น

รายละเอียดการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อนี้จะอ่านได้จากข้อ 2, 3, และ 7

1.4 สร้างองค์ความรู้และระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาพื้นที่ บทบาท และความสัมพันธ์ในการสร้างงานศิลปะกับการวิจารณ์

สาขาวรรณศิลป์บรรลุวัตถุประสงค์ในการสร้างองค์ความรู้และระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาพื้นที่ บทบาท และความสัมพันธ์ในการสร้างงานศิลปะกับการวิจารณ์ในระดับไม่มากนัก เนื่องจากพื้นที่ของบทวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์มีน้อยลงไปอย่างน่าใจหาย ในขณะที่พื้นที่ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ก็กว้างขวางมากจนเกินกว่าจะศึกษาได้ครบถ้วน ในส่วนของการวิจัยงานวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์เป็นส่วนใหญ่ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนเสริมเพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและทิศทางของการวิจารณ์ นอกจากนี้ใช้บทสัมภาษณ์เพื่อทำความเข้าใจชีวิต ความคิด และการทำงานของผู้เขียน ใช้รายงานข่าววรรณกรรมเพื่อเข้าใจบรรยากาศในวงวรรณกรรมและบริบททางสังคมในขณะนั้น ผู้วิจัยยังจัดสัมมนาทางวิชาการเพื่อเสนอทัศนะวิจารณ์ และการวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์ จากบรรณาธิการ และนักวิชาการ รวมทั้งสนทนากับนักเขียน ด้วยระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสามารถสกัดองค์ความรู้ของการวิจารณ์ และสามารถชี้ให้เห็นบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างงานศิลปะและการวิจารณ์ได้ ดังจะอ่านเพิ่มเติมได้ในรายงานข้อ 9

ในส่วนของการศึกษาพื้นที่การวิจารณ์ในอินเทอร์เน็ต ผู้วิจัยสาขาวรรณศิลป์ยังไม่อาจสกัดองค์ความรู้และระเบียบวิธีวิจัยได้ชัดเจนนัก แต่มีข้อสังเกตซึ่งอาจจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในระดับลึกในโอกาสต่อไป ดังนี้

1. แง่ของการสร้างงาน ผู้วิจัยเห็นว่าการผลิตหนังสือของไทยเติบโตมากขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ แม้จะดูเหมือนเศรษฐกิจโดยรวมซบเซา และมีข้อสรุปว่าคนไทยอ่านหนังสือปีละ 8 บรรทัด แต่ธุรกิจการพิมพ์มีความคึกคักไม่น้อย ดังจะเห็นจากมีหนังสือใหม่และนักเขียนหน้าใหม่จำนวนมากในแต่ละปี แต่หนังสือกลุ่มที่จะเชิญชวนให้วิจารณ์คือหนังสือที่เรียกว่าวรรณกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับการกระตุ้นด้วยการจัดประกวดให้รางวัลประจำปีหลายรางวัล แม้วรรณกรรมสร้างสรรค์ไทยจะเทียบปริมาณไม่ได้กับวรรณกรรมยอดนิยม แต่ในด้านคุณภาพก็ได้แสดงให้เห็นความคลี่คลายของวรรณกรรมสร้างสรรค์ไทยจากวรรณกรรมแนวสัจจสังคมนิยมไปสู่วรรณกรรมยุคใหม่ที่มีนวัตกรรมด้านรูปแบบ การนำเสนอ และเนื้อหาในเชิงปรัชญามากขึ้น ความคลี่คลายของวรรณกรรมสร้างสรรค์ไทยดูจะสวนทางกับการวิจารณ์ เพราะการวิจารณ์แบบลายลักษณ์ลดน้อยลง จะเป็นด้วยนักวิจารณ์กลุ่มเดิมมีภารกิจมากขึ้น ขาดนักวิจารณ์หน้าใหม่ ขาดพื้นที่ของเผยแพร่บทวิจารณ์ที่สามารถเขียนได้เต็มที่ (นิตยสารบางฉบับให้พื้นที่บทวิจารณ์เพียงไม่เกิน 2 หน้าเพื่อแบ่งพื้นที่ให้กับคอลัมน์อื่น ขณะนี้มีเพียงนิตยสาร*อ่าน* และนิตยสาร*ใต้ดิน* (Underground) ที่ให้พื้นที่เต็มที่) หรือปัจจัยต่าง ๆ รวมกันก็ตามที ดังนั้นจึงมีเสียงเรียกร้องว่านักเขียนต้องการการวิจารณ์ เพราะเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการวิจารณ์เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในวงจรวรรณกรรม ยิ่งวรรณกรรมสร้างสรรค์มีลักษณะที่เรียกว่าเป็น “หนังสืออ่านยาก” การวิจารณ์ยิ่งมีบทบาทในฐานะเป็นตัวกลางเชื่อมความคิดและจินตนาการของนักเขียนกับความคิดและจินตนาการของนักอ่าน

ในขณะเดียวกัน เกิดมีพื้นที่ของการสร้างสรรค์ใหม่ในอินเทอร์เน็ต วรรณกรรมออนไลน์เติบโตอย่างรวดเร็วมากและมีปริมาณมหาศาล ซึ่งอาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือวรรณกรรมออนไลน์ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์สำหรับสาธารณะชนทั่วไป และวรรณกรรมออนไลน์ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ของสำนักพิมพ์ วรรณกรรมในพื้นที่ใหม่นี้เรียกร้องการวิจารณ์ในระดับสูงเช่นเดียวกัน สาขาวรรณศิลป์ได้จัดทำโครงการวิจัยย่อย กรณีศึกษาพื้นที่วรรณกรรมในอินเทอร์เน็ตไปแล้ว ดังจะอ่านรายละเอียดได้จากรายงานผลการวิจัยของกลุ่มกรณีศึกษาฯ อย่างไรก็ตามเป้าหมาย

สุดท้ายของวรรณกรรมออนไลน์คือการได้ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ ดังนั้น เส้นทางของวรรณกรรมจากโลกไซเบอร์มาสู่โลกความเป็นจริงจึงน่าสนใจศึกษา ในขณะที่ในโลกแห่งความจริงวรรณกรรมมีการแข่งขันสูงกับภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว ในโลกไซเบอร์ การแข่งขันก็ยิ่งสูงมากขึ้นเพราะมีปริมาณวรรณกรรมจำนวนมหาศาลกว่าสองแสนเรื่องและการคัดเลือกวรรณกรรมออนไลน์มาแปรรูปเป็นหนังสือจะคำนึงถึงเร้ตติ้งผู้เข้าอ่านว่ามีจำนวนสูงเป็นสำคัญมากกว่าคุณภาพของเนื้องาน ดังนั้น การศึกษาวิจัยวรรณกรรมออนไลน์จึงน่าจะต้องมีระเบียบวิธีวิจัยที่แตกต่างไปจากการศึกษาวรรณกรรมที่ตีพิมพ์ตามปกติ

2. การใช้พื้นที่อินเทอร์เน็ตในการวิจารณ์เพื่อทดแทนพื้นที่สื่อสิ่งพิมพ์ได้ผลในระดับของการเผยแพร่บทวิจารณ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ดังปรากฏในเว็บไซต์ของนักเขียนบางคนหรือในเว็บไซต์ทางวรรณกรรม เช่น www.thaiwriter.net ทำให้บทวิจารณ์เผยแพร่ในวงกว้างและเป็นประโยชน์แก่นักอ่านทั่วไป ส่วนการสร้างบทวิจารณ์ออนไลน์ยังไม่ได้ผลดีนัก เพราะถึงแม้พื้นที่ในอินเทอร์เน็ตจะไม่มีข้อจำกัดด้านความยาว บทวิจารณ์ออนไลน์ยังด้อยคุณภาพเชิงวิชาการ และมีลักษณะเป็น comment มากกว่า criticism น่าสังเกตว่า ผู้เขียนวรรณกรรมออนไลน์ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นเยาวชนและนักเขียนหน้าใหม่ต้องการการวิจารณ์ในลักษณะ “บรรณาธิการ” เพื่อช่วย “ชี้” ข้อบกพร่องและ “แนะ” กลวิธีการประพันธ์ แต่การวิจารณ์ในลักษณะเช่นนี้จะมีในเว็บไซต์ของสำนักพิมพ์ที่เปิดเฉพาะนักเขียนออนไลน์ที่ต้องการให้สำนักพิมพ์พิจารณาผลงานของตนเพื่อนำไปพิมพ์เป็นหนังสือต่อไป เช่น สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์ สำนักพิมพ์แจ่มใส ดังนั้น การวิจัยการวิจารณ์ในพื้นที่อินเทอร์เน็ตจะใช้วิธีวิจัยเอกสารอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ แต่ต้องศึกษาโดยใช้ข้อมูลจากวรรณกรรมออนไลน์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สำนักพิมพ์ สัมภาษณ์บรรณาธิการ และสัมภาษณ์นักวิจารณ์ ซึ่งอุปสรรคสำคัญคือสังคมวรรณกรรมในอินเทอร์เน็ตเป็นสังคมนิรนาม นักวิจารณ์จำนวนมากไม่เปิดเผยตัวจริง

2. รายงานการดำเนินงานวิจัย

2.1 การวิจัยเอกสาร

ตามที่สาขาวรรณศิลป์ได้กำหนดแผนการศึกษาวิจัยเรื่องชีวิต-ผลงาน-บทวิจารณ์นักเขียนร่วมสมัย 2 คน คือ วินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมผลงานเขียนของนักเขียนทั้งสองคนได้ค่อนข้างสมบูรณ์ โดยเฉพาะผลงานของวินทร์ เลียววาริณ ส่วนผลงานของปราบดา หยุ่นเก็บรวบรวมได้ไม่ครบถ้วน เนื่องจากบางเล่มไม่มีจำหน่ายในท้องตลาดและผู้เขียนไม่ได้จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยรวบรวมหนังสือเล่มที่มีการวิจารณ์ได้เกือบครบเพื่อใช้ประกอบการศึกษาบทวิจารณ์ต่อไป นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมบทสัมภาษณ์นักเขียนทั้งสองคนที่ตีพิมพ์ในนิตยสารต่าง ๆ ช่วง พ.ศ. 2538 จนถึงปัจจุบัน ข้อมูลส่วนนี้ส่วนใหญ่ค้นจากนิตยสาร และจากเว็บไซต์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเว็บไซต์ของนักเขียนเอง คือ วินทร์ เลียววาริณ www.winbookclub.com ซึ่งรวบรวมบทสัมภาษณ์ไว้จำนวนมากและปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ ส่วนข้อมูลบทสัมภาษณ์ปราบดา หยุ่น ผู้วิจัยรวบรวมจากนิตยสารและหนังสือพิมพ์ เช่น *เนชั่นสุดสัปดาห์ กรุงเทพธุรกิจ* จุดประกายวรรณกรรม และรวบรวมจากเว็บไซต์และเว็บบล็อกหลายแห่ง

ข้อมูลหลักที่จะใช้ในการวิจัยคือบทวิจารณ์ผลงานของนักเขียนทั้งสองคน ผู้วิจัยรวบรวบไว้ได้ครบถ้วนจากนิตยสารต่าง ๆ และเว็บไซต์ โดยเฉพาะในปีที่นักเขียนทั้งสองได้รับรางวัลซีไรต์จะมีบทวิจารณ์อย่างต่อเนื่องจำนวนมาก ดังจะกล่าวไว้ในส่วนการวิเคราะห์บทวิจารณ์ของนักเขียนแต่ละคน

2.2 การจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมขึ้น 2 ครั้ง โดยมีจุดประสงค์ 2 ประการคือ

1. เพื่อนำข้อมูลจากการบรรยาย อภิปราย การตั้งคำถามและตอบคำถามของวิทยากร

การตั้งข้อสังเกตของนักวิจัยอาวุโส และการสรุปของหัวหน้าโครงการไปใช้ในการวิจัย

2. เพื่อสร้างประชาคมทางปัญญาของผู้สนใจการวิจารณ์วรรณกรรมให้เป็นปรากฏการณ์ของสังคมร่วมสมัย ซึ่งมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าสังคมไทยมีวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ไม่เข้มแข็ง แต่แท้ที่จริงแล้วอาจจะขาดเวทีแห่งการแสดงทัศนะวิจารณ์อย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมร่วมฟัง ร่วมคิด ร่วมวิจารณ์เพียง 2 ครั้งอาจจะเป็นแนวทางในการพัฒนาความรู้ด้านสังคมศาสตร์การวิจารณ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

กิจกรรม 2 ครั้งของสาขาวรรณศิลป์ ได้แก่

1. การจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “การวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ” ในวันเสาร์ที่ 6 มิถุนายน 2552 เวลา 8.30 – 16.30 น. ณ ห้อง 207 ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินทร ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ

2. การจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “การวิจารณ์วรรณกรรมของปราบดา หยุ่น” ในวันเสาร์ที่ 1 สิงหาคม 2552 เวลา 8.30 – 16.30 น. ณ ห้อง 207 ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินทร ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ

รายงานโดยละเอียดของการจัดสัมมนาทั้งสองครั้งจะอยู่ในรายงานการสัมมนาทางวิชาการ ทั้ง 2 ครั้ง

การจัดกิจกรรมทั้งสองครั้ง สนับสนุนแนวทางของโครงการวิจัยที่ต่อเนื่องมาจากโครงการวิจัยเรื่อง *การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย* นั่นคือ การพยายามทำให้การวิจารณ์เป็นกิจสาธารณะ ผู้วิจัยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากนักวิจารณ์ นักวิชาการ บรรณาธิการและนักเขียน (ยกเว้นปราบดาที่มาร่วมงานไม่ได้เนื่องจากเดินทางไปต่างประเทศ) ที่จะแสดงทัศนะวิจารณ์ต่อผลงานของนักเขียนต่อหน้านักเขียนอย่างโปร่งใสและเป็นอิสระ นักเขียนก็ใจกว้างเปิดรับการวิจารณ์อย่างเต็มใจ พร้อมให้ข้อมูลที่ทำให้เข้าใจการรับมือของนักเขียนต่อสถานการณ์ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการสร้างสมดุลของความเป็นนักเขียนอาชีพและนักเขียนมืออาชีพ การวิพากษ์จากนานาทรรศนะ การรักษากลุ่มนักอ่านของตน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์ซึ่งเป็นการสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะยิ่งขึ้น ลักษณะของมนุษย์สัมผัสมนุษย์ด้วยไมตรีจิตรมิตรภาพและมีเคารพบทบาทซึ่งกันและกันเช่นนี้เป็นปรากฏการณ์ในสังคมวรรณกรรมที่น่าจะสร้างความรู้เรื่องสังคมศาสตร์แห่งการวิจารณ์ได้เป็นอย่างดี ผู้เข้าร่วมสัมมนามีจำนวนที่น่าพึงพอใจ ไม่มากไม่น้อยเกินไป (ประมาณ 50 คน) ทำให้บรรยากาศของการมีส่วนร่วมในการวิจารณ์ไม่เคร่งเครียด ผู้เข้าร่วมสัมมนามีทั้งสมาชิกประจำและสมาชิกหน้าใหม่ โดยเฉพาะในวันที่ สัมมนาวรรณกรรมของวินทร์ มีกลุ่ม “แฟนนักอ่าน” ซึ่งเป็นเยาวชนมาร่วมงานด้วย ผู้เข้าร่วมสัมมนาหลายคนเป็นคนต่างสาขา เช่น อาจารย์สอนภาษาอังกฤษ นักศึกษาวิชาสื่อสารมวลชน เป็นต้น กิจกรรมทั้งสองครั้งได้เผยแพร่สู่สาธารณชนโดยสื่อมวลชนได้รายงานกิจกรรมครั้งนี้ในจุด*ประกายวรรณกรรม* ทำให้การวิจารณ์วรรณกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ในการทำให้เป็นกิจสาธารณะมากยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์เอกสาร

3.1 การวิเคราะห์บทวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ

บทวิจารณ์จำนวน 73 บท และวิทยานิพนธ์อีก 5 เรื่อง นับว่าเป็นจำนวนไม่น้อย แสดงให้เห็นว่าผลงานของวินทร์ เลียววาริณท้าทายนักวิจารณ์ให้อยากแสดงทัศนะความเห็น รวมทั้งพยายามถอดรหัสความหมายในงานเขียนของเขา และนักวิชาการสนใจศึกษาวิเคราะห์ผลงานของเขาอย่างเอาจริงเอาจัง ทั้งการศึกษาเฉพาะผลงานของเขาบางเรื่องโดยตรง และการศึกษาร่วมกับผลงานของนักเขียนร่วมสมัยหรือร่วมกระแสวรรณกรรมแนวเดียวกัน เมื่อวิเคราะห์บทวิจารณ์เหล่านี้ รวมทั้งทัศนะวิจารณ์ในเอกสารต่าง ๆ และจากการจัดกิจกรรมทางวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ได้พบว่าการวิจารณ์แสดงทัศนะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. นวัตกรรมการสร้างสรรค์

วินทร์ได้ชื่อว่าเป็นนักเขียน “วรรณกรรมแนวทดลอง” นับจากผลงานเรื่องสั้นในระยะแรกที่ส่งไปให้สุชาติ สวัสดิ์ศรีพิจารณาลงพิมพ์ในหนังสือ*ช่อปาริชาติ* และนิตยสาร*ช่อการะเกด* สุชาติกล่าวไว้ในคอลัมน์*สิงห์สนามหลวง*

วันที่ 7 พ.ย. 2540 ว่าเขาเป็นผู้บัญญัติศัพท์ “แนวทดลอง” ขึ้นจากศัพท์วรรณกรรมสมัยใหม่ว่า innovative fiction และในหนังสือ*ซ่อปาริชาติ* 1 ชุดฝนหยดเดียว

เขาอธิบายว่า *“คำว่า “แนวทดลอง” ที่ผมใช้จึงหมายถึง “นวัตกรรม” (innovation) ทางศิลปะที่ศิลปิน กวี นักเขียน นักประพันธ์ จะประดิษฐ์ คิดค้น และสร้างสรรค์ออกมาเพื่อให้เกิด ความแตกต่าง (difference)*

กับความแปลกต่าง (peculiarity) ไปจากของเดิม เพื่อก่อให้เกิดกรรมวิธีใหม่ ๆ และแนวทางใหม่ ๆ ที่ศิลปินและนักเขียน-นักประพันธ์จะแสวงหา “พื้นที่ลึกลับ” อันเป็นของตนเอง และเป็นการสร้าง “สมบัติร่วม” ชนิดใหม่ให้สาธารณะได้ “ทดลอง” รับรู้” สุชาติยังย้ำว่าเรื่องสั้นแนวทดลองเป็นการสร้างนวัตกรรมทางรูปแบบและเนื้อหา

วินทร์ยอมรับตนว่าเป็นคนขี้เบื่อ ไม่ชอบเขียนอะไรซ้ำ ๆ ในระยะแรก ๆ จึงมุ่งเน้นไปที่งานแนวทดลอง ซึ่งให้คำจำกัดความเองว่า *“ อะไรก็ได้ที่มันไม่เหมือนเดิม”* ความเป็นนักทดลองของวินทร์อาจผนวกมากับการเป็นศิลปินและสนใจศิลปะหลายสาขา เขาจึงเห็นว่าศิลปะเป็นเรื่องของการทดลองแสวงหาความแปลกและความใหม่ ใน “จากใจผู้เขียน” ซึ่งเป็นเสมือนคำนำนักเขียนในหนังสือเล่มแรกของเขาที่พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2537 วินทร์กล่าวถึงการทดลองสร้างสรรค์ในศิลปะต่างสาขา ทั้งภาพกราฟฟิกซึ่งเป็น visual art สถาปัตยกรรม ภาพยนตร์ วิทยุ วงการโฆษณา และแม้ในงานวรรณกรรมเองก็มีผู้ทดลองใช้รูปแบบและกลวิธีใหม่ ๆ ไม่น้อยทั้งนักเขียนไทยและนักเขียนต่างประเทศ ดังนั้น วินทร์จึงตั้งคำถามไว้ว่า *“เราสามารถใช้เทคนิคหรือลูกเล่นการนำเสนอเหล่านี้ในงานวรรณกรรมได้หรือไม่...โดยที่ยังสื่อหัวใจของเนื้อหาวรรณกรรมนั้น ๆ ครบถ้วน ? สามารถทำให้การนำเสนอแบบสร้างสรรค์เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องโดยที่แยกออกจากกันมิได้ ได้หรือไม่ ? สามารถทำให้การนำเสนอช่วยขับเน้นเรื่องให้เด่นขึ้นได้หรือไม่ ? สามารถทำให้คนอ่านตื่นตาตื่นใจในการเสพมากขึ้นได้หรือไม่ ?”* คำถามเหล่านี้วินทร์ตอบอย่างมั่นใจว่า *“ผมเชื่อมั่นว่าได้”* ดังนั้นวินทร์จึงกล่าวว่าเรื่องสั้นชุด*อาเพศกำสรวล*ของเขาเป็น *“รูปแบบการเขียนที่ไร้รูปแบบ พิจารณาการเขียนมากกว่าตัวอักษรที่มาร้อยเรียงกัน ใช้ทุกส่วนแห่งการออกแบบ ทุกรูปแบบที่เหมาะสมกับเรื่องนั้น ๆ มาเป็นองค์ประกอบรวมของเรื่อง ตลอดจนคำนึงถึงหลักการจัดหน้า แบบ และขนาดของอักษร แต่ขณะเดียวกันจะไม่ยอมละทิ้งเนื้อหาของเรื่อง”*

วินทร์ให้สัมภาษณ์ (www.vcharkarn.com) ว่าเขาสนุกกับการเขียนแนวทดลอง เพราะ *“มันเหมือนกับเราไม่ใช่นักเขียน เราเป็นนักประดิษฐ์มากกว่า”* แต่หลังจากเขียนมาได้ 10 ปี วินทร์ให้สัมภาษณ์ว่าไม่สนใจแล้วว่าจะเป็นงานทดลองหรือไม่ จะฉีกไปจากเดิมหรือไม่ แต่ให้ความสนใจกับเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการนำเสนอมากกว่า บทสัมภาษณ์ในนิตยสาร GM จะทำให้เข้าใจความตั้งใจในการเขียนหนังสือของวินทร์ดียิ่งขึ้น

“เวลาเขียนเรื่องแนวทดลองมันก็เป็นที่รู้กันอยู่แล้วว่า การทดลองคือการสร้างอะไรออกมา ซึ่งเราเองก็ยังไม่รู้ว่าผลลัพธ์จะเป็นอย่างไร นั่นคือการหาทางแนวใหม่เหมือนกับการสร้างงานศิลปะ คือแต่ละยุคสมัยมันจะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ อาจจะมีการสร้างงานใหม่ ๆ ซึ่งตอนแรกอาจจะรับไม่ได้ แต่ว่าตอนที่เขาสร้างมันยากที่คนสร้างจะได้ทั้ง 2 อย่าง คือทั้งรูปแบบและเนื้อหาในเวลาเดียวกัน เป้าหมายของผมคือทุกเรื่องจะต้องได้ทั้ง 2 อย่าง แต่ก็พยายามที่จะให้ได้เนื้อหาก่อน จากนั้นจึงเอาตัวรูปแบบเป็นแบ็คอัพเนื้อหานั้น ผมยืนยันว่างานเขียนของผมอันดับ 1 ยังคงเป็นเนื้อหา ส่วนอันดับ 2 คือรูปแบบ ซึ่งทั้ง 2 อย่างจะต้องกลมกลืนกันเป็นหนึ่งเดียว นั่นคือเป้าหมาย แต่เวลาทำจริง ๆ มันก็ไม่ได้อย่างนั้นเสมอไป ซึ่งมันก็ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร เพราะจริง ๆ แล้วมันค่อนข้างยากทีเดียว

คิดถึงเนื้อหาเป็นอันดับแรก ส่วนกลวิธีในการนำเสนอรูปแบบนั้นเป็นสิ่งที่เข้ามาช่วยแบ็คอัพเท่านั้นเอง เวลาเขียนผมไม่ได้คิดรูปแบบก่อน แต่บางครั้งบางคราวเวลาเราคิดงานทางสร้างสรรค์ก็ต้องคิดรูปแบบทิ้ง ๆ เอาไว้เช่นกัน เช่น บางครั้งเราคิดว่ารูปแบบอย่างนี้มันน่าจะนำมาพรีเซ้นต์ได้นะ เราก็อาจจะจดไว้ก่อนที่จะมีเนื้อหา แล้วถ้ามันบังเอิญเหลือเกินที่ได้เนื้อหาที่ตรงกับรูปแบบนั้นพอดี คือเมื่อรวมกันแล้วมันปิ้งเลย อย่างนั้นก็คือหยิบใช้ได้ แต่จริง ๆ แล้วเรื่องมันต้องเน้นที่เนื้อหา ถ้าปราศจากเนื้อหามันก็ไม่ใช่เรื่องสั้นอีกต่อไป แต่เป็นแค่วิธีการพรีเซ้นต์เท่านั้น”

ความโดดเด่นในการทดลองใช้กลวิธีแปลก ๆ ใหม่ ๆ ทำให้บทวิจารณ์ผลงานของวินทร์แทบทุกบทเน้นไปที่นวัตกรรมการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานเล่มแรก คือ *อาเพศกำสรวล* ซึ่งเป็นรวมเรื่องสั้นแนวทดลอง

และผลงานที่ได้รับรางวัลซีไรต์ทั้งสองเล่ม คือ *ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน* และ*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* ดังทัศนะของนักวิจารณ์บางคนต่อไปนี้

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย (2538) เห็นว่าการหยิบยืมรูปแบบซึ่งโดยทั่วไปที่ไม่ถือว่าเป็นงานวรรณกรรม เช่น ข่าว บทสัมภาษณ์ คอลัมน์ บทวิเคราะห์ นานาทัศนะ ประวัติบุคคล ซึ่งเป็นรูปแบบการนำเสนอในหนังสือพิมพ์ รวมทั้งรูปแบบของปทานุกรม แบบเรียน และบทเพลงมาใช้ในการเขียนเรื่องสั้นชุด*อาเพศกำสรวล* *"ทำให้งานของเขาดูแปลกตาและสะดุดความสนใจของผู้อ่านได้โดยง่าย"*

นพพร ประชากุล (1996) กล่าวถึงความสำเร็จในการใช้รูปแบบแนวทดลองใน*อาเพศกำสรวล*ว่า *"In spite of its imperfections, Win's experimental enterprise represents a laudable effort to break away from stagnant conventions and demonstrates a supremacy of form, understood as an aesthetic organization, in literature"*

สายพิณ ปฐมาบรรณ(2539) วิจารณ์*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน*ว่า *"จะว่าภาพลักษณ์ของวินทร์ เลียววาริณ คือ นักทดลองกับรูปแบบและกลวิธีการนำเสนอก็เห็นทีจะไม่ผิดนัก"*

ตรีศิลป์ บุญขจร (2540) วิจารณ์นวนิยายเรื่อง*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน* ในหัวข้อ"งานทดลองที่ท้าทายขนบการเขียนนวนิยาย : นวัตกรรมด้านกลวิธี" ไว้ตอนหนึ่งว่า *"นวนิยายเรื่องนี้ทดลองหรือแหวกขนบการเขียนนวนิยายหลายประการ ผู้เขียนทดลองใช้วิธีการนำเสนอของประเภทวรรณกรรม (genre) อื่นมาใช้เช่น การนำเสนอนวนิยายด้วยวิธีการแบบงานเขียนวิชาการ ใช้ภาพประกอบ ขึ้นด้วยบทเกริ่นนำ ลงท้ายด้วยบทแทรกท้ายเรื่อง จนผู้อ่านอาจเผลอคิดว่ากำลังอ่านหนังสือประวัติศาสตร์หรืองานเขียนวิชาการ หรือการที่ผู้เขียนแถลงว่าจะถ่ายทอดเหตุการณ์ 50 ปีประชาธิปไตยไทยนี้ "ในรูปแบบเรื่องสั้นแนวหักมุม 11 เรื่อง ทั้ง 11 เรื่องนี้สมบูรณ์เป็นเอกเทศในตัวมันเอง และร้อยต่อกันเป็นเรื่องรวม...เป็นอีกความพยายามที่จะทดลองเขียนเรื่องยาวการเมืองในแนวเรื่องสั้น"*

ธเนศ เวศร์ภาดา (2547) กล่าวว่า *"ประชาธิปไตยบนเส้นขนานของวินทร์ เลียววาริณ มีความโดดเด่นในฐานะนวนิยายแนวทดลองที่ผู้ประพันธ์ได้นำ "ประเภทวรรณกรรม" (genre) ต่างประเภทกัน ได้แก่ งานวิชาการ สารคดี และบันเทิงคดี มาผสมผสานกันในการประพันธ์"*

นฤมิตร สอดศุข (2547) กล่าวถึง*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน* ว่า *"หากจะว่ากันในแง่รูปแบบแล้วอย่างน้อยก็ต้องนับเนื่องเป็นนวัตกรรมของการเขียนนวนิยายได้ทีเดียว ในลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นงานเขียนแนวทดลองแบบ alternative"*

ลัดดาวัลย์ รัตนดิลกชัย ประเมินคุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้ว่า *"ประชาธิปไตยบนเส้นขนานเป็นจุดเปลี่ยนทางวรรณกรรมไทยที่น่าจับตา แสดงถึงการตอบรับจากสังคมว่า "ประสิทธิภาพ" ของรูปแบบนั้นสำคัญไม่น้อยกว่าความงามและสาระ และยังช่วยขยายพรมแดนวิธีนำเสนอเรื่องราวของสังคมการเมืองให้พ้นกรอบ "เพื่อชีวิต" ที่อยู่กับเรามานานนับทศวรรษ และคงจะมีคุณูปการอีกมาก ถ้านิยายเรื่องนี้จะฮิตในกลุ่มคนรุ่นใหม่แล้วช่วยเชื่อมโยงพวกเขาให้คุ้นเคยสนใจการเมือง รู้สึกว่าการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ไม่ด่วนปฏิเสธหรือหลีกหนีจากมัน เพราะแม้จะเต็มใจหรือไม่ จะเลือกด้านไหนของเส้นขนานนี้ เราก็ยังต้องอยู่กับการเมือง"*

ฤชากร ไตรรัตนานุสรณ์ วิจารณ์งานของวินทร์ไว้ในเว็บไซต์ว่า *"สิ่งที่เห็นในงานของวินทร์แทบทุกชิ้นคือความคิดที่พยายามจะหลุดออกมาจากกรอบของการเป็นนักเขียนทั่วไป โดยอาศัยมุมมองและความคิดสร้างสรรค์จากประสบการณ์การเป็นคริเอทีฟโฆษณาของเขา อาจกล่าวได้ว่างานเขียนของวินทร์เป็นงานเขียนที่แฝงไปด้วยพลังอย่างลึกซึ้งคมคายยิ่งเสียจนผู้อ่านก็คล้อยตามไปอย่างบ้าคลั่ง ด้วยความสดใหม่ทางความคิดสร้างสรรค์ที่จะผลิตงานเขียน "แนวทดลอง" ประเภทต่าง ๆ จึงทำให้บรรดาหนอนหนังสือส่วนหนึ่งชื่นชมและชื่นชอบเป็นการใหญ่ เพราะต่างก็เบื่อในท่วงทำนองวรรณศิลป์แบบโบราณที่เชื่องช้าและไม่เร้าอารมณ์คนในยุคสมัยปัจจุบันเอาเสียเลย"*

จะเห็นได้ว่านักวิจารณ์กลุ่มหนึ่งเห็นว่าการทดลองนำเสนอด้วยรูปแบบและกลวิธีหลากหลายเป็นนวัตกรรมการสร้างสรรค์ ที่ทำให้คนอ่านตื่นตาตื่นใจ พ้นไปจากความจำเจในการอ่านเรื่องสั้นตามขนบเดิม นอกจาก

บทความเหล่านี้แล้ว วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่มักเน้นการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบและกลวิธี เช่น วิทยานิพนธ์ของวัชรา บุญจรรยา (2545) มุ่งวิเคราะห์กลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีการเสนอเรื่องว่าวินทร์ใช้กลวิธีอย่างหลากหลาย วิทยานิพนธ์บางเล่มสามารถวิเคราะห์ให้เห็นบทบาทของกลวิธีนำเสนอและความสัมพันธ์กับเนื้อหาได้ละเอียดกว่าบทความวิจารณ์ ดังวิทยานิพนธ์ของสุภาวดี พลชะนะ (2548) ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบและกลวิธีต่าง ๆ ที่ผู้เขียนใช้ในหนังสือ*อาเพศกำสรวล*และ*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* เป็นองค์ประกอบของงานเขียนและนำไปสู่การตีความหมายได้อย่างลุ่มลึก

กล่าวได้ว่าทัศนะวิจารณ์ในเรื่องนวัตกรรมการสร้างสรรค์ของวินทร์แบ่งเป็น 2 ขั้ว ด้านหนึ่งคือชื่นชมในความสามารถค้นคิดรูปแบบและวิธีการนำเสนอที่แปลกต่างไปจากวรรณกรรมร่วมสมัย อีกด้านหนึ่งคือมองเห็นว่าการเล่นกับกลวิธีเป็นการข่มสาระด้านเนื้อหาและเห็นว่าเป็นส่วนเกินของงานวรรณศิลป์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพบบทวิจารณ์อีกจำนวนหนึ่งเสนอความเห็นตรงกันข้ามกับบทวิจารณ์กลุ่มแรก นั่นคือเห็นว่าวินทร์ล้มเหลวกับการนำเสนอรูปแบบเชิงทดลอง เพราะไม่สามารถขับเน้นเนื้อหา และอาจขัดแย้งกับเนื้อหาด้วย ดังที่ธัญญลักษณ์ เหลืองวิสุทธิ์ วิจารณ์เรื่องสั้นโลกีย-นิพพาน ในรวมเรื่องสั้น*อาเพศกำสรวล*ว่าการใช้สีดำ-สีขาว เป็นสัญญะแทนความบริสุทธิ์และความเลวร้ายมืดบอด และสลับสีในตอนท้ายเรื่องขัดแย้งกับข้อสรุปของผู้เขียนที่ว่า “หญิงบริการกับพระบริการก็ต่างกันตรงเสื้อที่สวมใส่” แล้วตั้งคำถามว่า “หรือจะบอกว่าหญิงบริการดีงามแค่ไหนก็แค่พระบริการ” ดังนั้นผู้วิจารณ์จึงสรุปว่า *“ผู้เขียนล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงสำหรับการจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจวิธีการมองสังคม เพราะเริ่มต้นจากตัวเรื่องสั้น โลกียะ-นิพพาน ที่ผู้เขียนสู้อุตส่าห์นำสิ่งสุดโต่งของคู่ตรงกันข้ามมาเปรียบเทียบกัน และยังใช้การออกแบบที่คำนึงถึงการจัดหน้า เน้นรูปแบบการนำเสนอที่ไม่ยอมละทิ้งเนื้อหา สิ่งที่เราจะพบก็คือ รูปแบบ นอกจากจะไม่ได้ขับเนื้อหาให้โดดเด่นกลับทำให้เกิดความสับสน ขัดแย้งกับเนื้อหาเสียด้วยซ้ำ เพราะตัวรูปแบบก็คือสัญญะอีกอันหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการสื่อความหมายเช่นกัน”*

อันที่จริง ข้อความที่ว่า “หญิงบริการกับพระบริการก็ต่างกันตรงเสื้อที่สวมใส่” เป็นคำพูดที่ตัวละครผู้แสวงหาได้ข้อคิดว่าสรรพสิ่งมีเปลือกห่อหุ้มอยู่ทั้งสิ้น หากจะค้นหาความจริงก็ต้องสกัดเปลือกเข้าไปสู่แก่นใน นักเขียนวางตัวเป็นกลางไม่ได้ประณามพระที่ให้บริการทางโลกียสุขแก่ญาติโยม ดังที่ตัวละครผู้แสวงหาคิดในใจว่า *“พระมีหลายแบบ พระแบบพี่ชายผมอาจจะเหมาะกับสังคมไทยแบบนี้แล้วก็ได้ การแสวงหาทางหลุดพ้นสำหรับตัวเองอาจเป็นสิ่งที่เห็นแก่ตัว (ตามที่พี่ชายผมว่า) จริง ๆ ก็ได้ ผมไม่รู้ ผมคงต้องแสวงหาความจริงต่อไป”* ส่วนสีดำ-สีขาวที่สลับกันในตอนท้ายนั้น สีขาวไม่ได้เป็นสัญญะแทนหญิงบริการในมุมมองของสังคมอีกแล้ว แต่เป็นสัญญะแทนสภาวะของความหลุดพ้นจากความไม่รู้ไปสู่ความรู้ มีแสงสว่างส่องทางให้เดินไปหาคำตอบของชีวิตต่อไป ในขณะที่สีดำคือความมืดบอดแห่งอวิชชา

ผลงานของวินทร์ที่ได้รับการวิจารณ์ในประเด็นนวัตกรรมการสร้างสรรค์มากที่สุดคือหนังสือรวมเรื่องสั้น*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* ซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ ปี 2542 อันเป็นการได้รับรางวัลซีไรต์ครั้งที่ 2 ในระยะเวลาห่างจากครั้งแรกเพียง 2 ปี ปฏิกิริยาโต้การรับรางวัลครั้งนี้แสดงผ่านทัศนะวิจารณ์ลักษณะต่าง ๆ มุ่งประเด็นไปที่การนำเสนอรูปแบบการใช้บทความนำเรื่องสั้นทุกเรื่อง ดังที่นักวิจารณ์บางคนเสียดสีว่าเป็น “บทความห่อเรื่องสั้น” ทำนองกาพย์ห่อโคลงซึ่งเป็นฉันทลักษณ์ไทยแต่โบราณ ดวงตา วรรณศิลป์ (2542) บันทึกปฏิกิริยาของคนในวงวรรณกรรมไว้ว่า *“จะเห็นได้จากบางคำถามของนักข่าวสายวรรณกรรมตั้งข้อสงสัยว่า “จะไม่เป็นการดูถูกคนอ่านไปหน่อยหรือ” นักวิจารณ์รุ่นใหม่บางคนแสดงความกังขาว่า “หากจะกล่าวว่าการนำบทความมารวมไว้เป็นเรื่องสั้นแนวทดลอง หรือเป็นการสร้างสรรค์ของวินทร์แล้ว เราก็อาจจะสามารถนำสารคดีของธีรภาพ โลหิตกุล มารวมกัน แล้วพาดปกว่า เป็นรวมเรื่องสั้นได้เหมือนกัน” บทรายงานธรรมดาบางบทมองว่า “สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ทดลองทลายกำแพง หรือชนะคู่แข่งโดยการเอาเปรียบ”* บทวิจารณ์ของดวงตา วรรณศิลป์โต้แย้งทัศนะวิจารณ์เหล่านั้นว่ายังติดอยู่กับจารีตนิยม และตั้งคำถามว่าวินทร์สามารถประดิษฐ์อะไรในลักษณะเป็นนวัตกรรมที่สะท้อน“ตัวตน” ของเขาโดยไม่ทำให้ “ตัวงาน” สูญเสียสถานภาพของตัวมันเองได้หรือไม่

วาณิช จรุงกิจอนันต์ (2542) มีข้อเขียนยาวถึง 16 ตอน แสดงทัศนะวิจารณ์ว่านักเขียนรุ่นใหม่เขียนเรื่องสั้นไม่เป็น รวมทั้งโจมตีเรื่องสั้นเพื่อชีวิตที่เป็นกระแสหลักทางวรรณกรรมในช่วงนั้น และวิจารณ์*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* ในความคิดของวาณิช เรื่องสั้นแนวทดลองไม่ใช่แนวการเขียนแบบหนึ่ง แต่หมายถึงเรื่องที่นักเขียน "ลองเขียน" จึงไม่ใช่งานที่สำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว ดังที่เขากล่าวว่า "*ถ้าเป็นเรื่องสั้นแนวทดลอง อย่าส่งไปตีพิมพ์ที่ไหน ทดลองให้มันรู้แน่ ๆ ก่อนว่ามันดีจริง เป็นของจริงอวดเขาได้ แล้วค่อยส่งไปตีพิมพ์ คนอ่านเขาติดหนี้บุญคุณอะไรกับเราอยู่เล่า ถึงได้ส่งเรื่องอะไรที่ทดลองไปให้เขาอ่าน*" นอกจากวิจารณ์ว่าผู้เขียนใช้มุมมองหรือพ๊อยต์ออฟวิวอย่างสับสนแล้ว ยังไม่เห็นด้วยกับเทคนิคต่าง ๆ เช่นการขีดฆ่าถ้อยคำ การใช้คำนามกับเส้นทแยง การเขียนไม่มีย่อหน้า ฯลฯ โดยเห็นว่า

"*มันไม่ได้รับใช้วรรณศิลป์นะครับ มันทำลาย*" และเห็นว่านักเขียนจะต้องสร้างภาพ สื่ออารมณ์ ด้วยตัวหนังสือเท่านั้น วาณิชยังเห็นว่าวินทร์จะต้องทบทวนความคิดเรื่องการสร้างเรื่อง สร้างเหตุการณ์ สร้างตัวละคร เพราะสิ่งที่ขาดไปคือความสมจริง ในส่วนของบทความกับเรื่องสั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าไม่มีเอกภาพและไม่สอดคล้องกัน บทวิจารณ์ของวาณิชแม้จะดูเหมือนรุนแรง แต่ก็มีน้ำเสียงให้กำลังใจวินทร์อยู่มากและมองเห็น "ความเป็นนักเขียน" ที่พัฒนาได้ ผู้วิจารณ์พุ่งเป้าไปที่คณะกรรมการมากกว่า ว่าไม่ควรตัดสินให้หนังสือเล่มนี้ได้รับรางวัลซีไรต์ ซึ่งอาจตีความได้ว่าวาณิชเห็นว่าผลงานของวินทร์ไม่เลวนัก แต่ไม่ดีพอจะได้รับรางวัลเพราะจะเป็นการสร้างมาตรฐานใหม่ให้วงวรรณกรรม ที่ยอมรับเรื่องสั้นนอกขนบว่าเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ

นักวิจารณ์บางคนไม่ได้ปฏิเสธนวัตกรรมด้านกลวิธีโดยสิ้นเชิง แต่เห็นว่าหากนักเขียนหมกมุ่นกับการเล่นทดลองเกินไป อาจทำให้ละเลยความลุ่มลึกของเนื้อหา เช่น ตรีศิลป์ บุญขจร (2542) วิจารณ์หนังสือเล่มนี้โดยให้ความเห็นว่า *"หากพิจารณาสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคนโดยภาพรวม เรื่องสั้นชุดนี้เสนอนวัตกรรมด้านกลวิธีที่แต่ละเรื่องใช้กลวิธีเฉพาะเรื่องที่สัมพันธ์กับเนื้อหาและแนวคิดของเรื่อง"* อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์มีความเห็นในเชิงแนะนำผู้เขียนว่า *"การพยายามให้ความสำคัญกับกลวิธีมากจนเกินไป อาจทำให้เขาไม่ได้เน้นเรื่องความลุ่มลึกของแนวคิดและการนำเสนอความซับซ้อนของพฤติกรรมมนุษย์มากเท่าที่ควร ความพยายามหลีกหนีจากขนบการเล่าเรื่องสั้นแบบเดิมอาจทำให้เขาติดกับดักของกลวิธีที่มุ่งทดลองอยู่ตลอดเวลา"*

ภาคย์ จินตนมัย (2542) ชี้ให้เห็นคุณค่าของเรื่องสั้นแต่ละเรื่องที่ส่งผลสู่ความหมายรวมของหนังสือทั้งเล่ม แต่ผู้วิจารณ์ก็ไม่เห็นว่าการมีบทความประกอบเรื่องสั้นเป็นนวัตกรรมที่สัมฤทธิผลแต่อย่างใด ดังกล่าวว่า "*แม้ประเด็นในทุกบทความจะน่าสนใจค้นหาความจริง แต่ก็เป็น "ส่วนเกิน" ที่ทำให้ "ความสนุก" ในการอ่านเรื่องสั้นลดลงอย่างมาก ที่สำคัญคือมันมีบทบาทชี้นำความคิดในการอ่านเรื่องสั้นมากเกินไป ด้วยตัวความคิดที่ปรากฏอยู่ในบทความนั้นเอง จนทำให้ "สาร" ในเรื่องสั้น หดตัวเล็กลงจนแทบสูญสลายไปโดยไม่จำเป็น*"

เช่นเดียวกับสกุล บุณยทัต เขียนบทวิจารณ์ 2 บท บทหนึ่งเขียนก่อนการประกาศผลรางวัลซีไรต์ อีกบทหนึ่งเขียนหลังจาก*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน*ได้รับรางวัลซีไรต์แล้ว บทวิจารณ์ทั้งสองบทมีเนื้อความและถ้อยคำแทบไม่แตกต่างกัน ส่วนสำคัญคือในขณะที่ผู้วิจารณ์เห็นว่างานเขียนชุดนี้เป็น "*ผลงานในเชิงทดลองด้านวรรณกรรมที่ล้ำสมัยเป็นนวัตกรรมใหม่ที่มองเห็นความตั้งใจของผู้เขียน*" แต่ผู้วิจารณ์ก็มีความเห็นว่าบทความเป็นส่วนเกิน *"จำเป็นด้วยหรือที่นักเขียนจะต้องอธิบายเรื่องราวในเนื้อหาสาระที่ตนเขียนต่อผู้อ่านอย่างหมดเปลือกเช่นนั้น การเขียนบทความอธิบายความคิด โดยมีตัวอย่างเป็นภาพแสดงในรูปลักษณ์ของเรื่องสั้น อาจทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพโดยรวมได้กระจ่างชัดก็จริง แต่เมื่อแยกส่วนทั้งสองออกจากกัน ภาพโดยรวมทั้งหมดกลับดูกระจัดกระจาย*" และเน้นย้ำข้อเสียของการใช้บทความประกอบเรื่องสั้นว่าเป็นการปิดกั้นจินตนาการของผู้อ่านอย่างน่าเสียดาย ดังกล่าวว่า *"การสร้างองค์ประกอบรวมในลักษณะเช่นนี้ อาจเป็นผลดีต่อความเป็น"หนังสือเล่มหนึ่ง" ที่มีข้อมูลแห่งการรับรู้ในข้อสงสัยที่ไม่รู้ผ่านการตีความและอธิบายความที่สมบูรณ์ แต่กับการเสพหนังสือเล่มนี้ในมิติของ "วรรณกรรม" ผู้อ่านก็แทบไม่ต้องใช้ภูมิรู้หรือความเข้าใจส่วนตนจินตนาการกับประเด็นความคิดอันเป็นข้อสงสัยต่าง ๆ เลย ทุกบทตอนเหมือนมี "คู่มือ" ประกอบการทำความเข้าใจไว้พร้อมสรรพ ซึ่งตรงนี้นี่เองทำให้ "สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน" ตกอยู่ในสภาพของการเป็น "หนังสือที่ดี" แต่*

เป็นวรรณกรรมที่ขาดเสน่ห์ด้านการรับรู้ต่อผู้อ่านไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง" ทั้งนี้เพราะผู้วิจารณ์มีความคิดเห็นว่า "*วรรณกรรมน่าจะสามารถอธิบายข้อเท็จจริงและเนื้อแท้แห่งสาระด้วยตัวของมันเองได้*"

ในทางตรงกันข้ามบทวิจารณ์ของธเนศ เวศร์ภาดา (2547) กลับพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่าบทความมีความสำคัญในการสื่อความหมายและทำให้แก่นเรื่องของเรื่องสั้นชัดเจนยิ่งขึ้น ดังกล่าวว่า

"*ในกรณีของงานเขียนชุดนี้ บทความและเรื่องสั้นเป็น "เนื้อ" เดียวกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ พิจารณาในแง่องค์ประกอบงานเขียน บทความเป็นโครงสร้างใหญ่ที่นำเสนอความคิดชุดหนึ่ง เรื่องสั้นเป็นโครงสร้างย่อยที่นำเสนอกรณีศึกษาซึ่งสนับสนุนชุดความคิดในบทความ*" ดังนั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าถ้าอ่านเรื่องสั้นอย่างเดียวก็ได้ความคิดสมบูรณ์ แต่ถ้าอ่านบทความประกอบด้วย ผู้อ่านจะเกิดความคิดชุดใหม่งอกงามขึ้น

พิเชฐ แสงทอง ยอมรับในความเป็นนักทดลองของวินทร์ จึงมีท่าทีไม่แปลกใจประการใดกับนวัตกรรมการสร้างสรรค์ที่มีบทความประกอบเรื่องสั้น แต่พิเชฐก็แฝงน้ำเสียงของการเยาะหยันไว้ในการตั้งข้อสงสัยเรื่องตำแหน่งของบทความที่นำหน้าเรื่องสั้น แล้วสรุปว่าเป็นเพราะวินทร์ไม่วางใจศักยภาพในการสื่อสาร/สื่อความของวรรณกรรมซึ่งเป็นเรื่องแต่ง จึงใช้บทความนำมาก่อนเพื่อให้บทความสื่อ "สาร" ที่ผู้เขียนต้องการบอกผู้อ่านได้หมดจดจบสิ้นกระบวนความจนแทบไม่ต้องอ่านเรื่องสั้นเลย

สุภาพ พิมพ์ชน เป็นนักวิจารณ์ที่เห็นว่าวินทร์เป็นนักเขียนแนวทดลองที่ประสบความสำเร็จทั้งยอดขายและรางวัลวรรณกรรม เพราะวินทร์รู้จักปรับใช้เทคนิควิธีทางการตลาดและการโฆษณามานำเสนอผลงานทั้งในส่วนของตัวบทและการเผยแพร่ คำว่า "วรรณกรรมแนวทดลอง" ก็เป็นจุดขายทางการตลาดของเขา ดังนั้นผู้วิจารณ์จึงเห็นว่า "*การทดลองทางวรรณกรรมของวินทร์จึงไม่ได้มีความมุ่งหมายเพื่อนำไปสู่นวัตกรรมใหม่ (Innovation) อย่างแท้จริง การเล่นเทคนิควิธีอันแปลกใหม่ของเขามีเจตนาเพื่อก่อความไม่คุ้นเคย (Defamiliarization) ให้เร้าความสนใจของผู้อ่าน ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปรับปรุงสินค้าตามวิถีแห่งการตลาด (Marketing)*" สุภาพ พิมพ์ชน เห็นว่าสำหรับหนังสือ*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* จุดขายคือการมีบทความประกอบเรื่องสั้น และบทความเหล่านี้มีความสำคัญเพราะนอกจากทำหน้าที่ขับเน้นแต่ละประเด็นให้เด่นชัดขึ้นแล้ว ยังช่วยเกี่ยวร้อยเรื่องสั้นแต่ละเรื่องซึ่งมีลักษณะต่างกันให้เชื่อมโยงกันอย่างมีเอกภาพอีกด้วย ดังที่เขากล่าวว่า "*บทความของวินทร์เชื่อมต่อเข้าด้วยกันในลักษณะของ "ร่างแหแห่งความสงสัย" หรือ "ลูกโซ่ของคำถาม" ซึ่งสามารถคลุมทุกประเด็นแบบครอบจักรวาล ทำให้เขาสามารถนำเรื่องสั้นอันหลากหลายมารวมไว้ด้วยกัน และให้ภาพที่ดูเหมือนว่าจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน*" อย่างไรก็ตาม แม้ผู้วิจารณ์จะเห็นว่าการใช้บทความนำเรื่องสั้นเช่นนี้ในแง่การสร้างสรรค์ "ไม่ผิด" ในเชิงเทคนิค แต่ก็ "ไม่งาม" ในเชิงวรรณศิลป์

กอบกาญจน์ ภิญโญมารค และทำนอง วงศ์พุทธ (2548 - 9) มีความเห็นว่ารวมเรื่องสั้นชุด*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน*นำเสนอการแสวงหาความหมายของชีวิตและสร้างความเข้าใจแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ และเห็นว่าวินทร์เป็นนักเขียนที่สืบทอดพันธกิจของวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ไทยในเรื่องการส่งทอดปัญญาเป็นคุณค่าแก่ผู้อ่าน วินทร์กล่าวไว้ในคำนำหนังสือของเขา "ศึกษาชีวิตจากสวรรค์กับแผ่นดิน" ว่า ความสงสัยใคร่รู้เป็นแรงกระตุ้นในการเขียน และเขาเรียนรู้ไปในขณะที่สร้างงาน งานเขียนของเขาจึงเป็น "การพยายามเข้าใจชีวิตในองค์รวมระดับจักรวาล โดยมองว่าทุกสิ่งในโลกเกี่ยวร้อยกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และใช้จินตนาการเป็นสะพานคิด" การแสวงหาคำตอบของชีวิตผ่านงานวรรณกรรมจึงอาศัยข้อเท็จจริงในโลกแห่งความเป็นจริง และความจริงที่เชื่อมโยงกับจินตนาการของผู้แต่ง ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงเห็นว่า "*การนำเสนอเรื่องเพื่อแสวงหาคำตอบบางอย่าง ก็ต้องอาศัยความเข้าใจในโลกแห่งความจริงและการสร้างโลกวรรณศิลป์โดยไม่แยกขาดจากกัน ส่วนที่เป็นความรู้อยู่ในรูปของบทความและส่วนที่เป็นจินตนาการคือเรื่องสั้นจึงจะเสริมกันและกัน*" อาจกล่าวได้ว่า การใช้บทความและเรื่องสั้นในวรรณกรรมเรื่องนี้มีความเป็นเอกภาพ และสอดรับกับความตั้งใจของผู้เขียนที่ตั้งใจแสวงหาความจริงของชีวิต วินทร์ถ่ายทอดความจริงทั้งในโลกจริงและโลกจินตนาการแก่ผู้อ่าน สุนทรียศาสตร์ของผู้รับจึงอยู่ที่ความหฤหรรษ์และการใช้ปัญญาไปพร้อมกัน

ทัศนะต่าง ๆ ทั้งด้านบวกและด้านลบของนักวิจารณ์ที่มีต่อผลงานของวินทร์ในประเด็นนวัตกรรมการสร้างสรรค์บ่งชี้ให้เห็นว่า ในขณะที่การสร้างสรรค์วรรณกรรมเคลื่อนไปจากขนบหรือเกณฑ์มาตรฐาน นักวิจารณ์เป็นตัวกลางสำคัญในการชี้แนะให้ทั้งนักอ่านและนักเขียนเห็นว่าลักษณะที่แปลกต่างไปนั้นเป็นนวัตกรรมแห่งการสร้างสรรค์จริงหรือไม่ และความแปลกต่างนั้นบ่งชี้ทิศทางของการสร้างสรรค์วรรณกรรมไทยอย่างไร ในกรณีของหนังสือ *สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* จะเห็นได้ว่า นักวิจารณ์แทบทุกคนเห็นด้วยว่าบทความมีบทบาทและมีคุณค่าในการเน้นย้ำความหมายของเรื่องสั้น สร้างเอกภาพแก่หนังสือ และขับเน้นประเด็นเชิงปรัชญาให้โดดเด่น แต่นักวิจารณ์บางคนก็ยังติดยึดอยู่กับขนบของเรื่องสั้น ทั้ง ๆ ที่ปฏิเสธว่าไม่ได้คิดเช่นนั้น ได้สรุปว่าแม้บทความจะดี แต่ไม่จำเป็น และอยู่ผิดที่ผิดทาง

หากวรรณกรรมของวินทร์ไม่ได้แสดงลักษณะอย่างใหม่ที่มีผลกระทบให้วงวรรณกรรมสั่นคลอนก็คงไม่มีการวิจารณ์ในลักษณะมองต่างมุมเช่นนี้ ดังนั้นตัวบทวรรณกรรมที่สร้างปรากฏการณ์แก่สังคมจึงเชิญชวนให้นักวิจารณ์แสดงความคิดเห็น ยิ่งตัวบทนั้นได้รับการรับรองมาตรฐานจากการประกาศยกย่องให้รางวัล ตัวบทย่อมได้รับการเพ่งเล็งจากนักอ่านและนักวิจารณ์ทั่วไป จึงเกิดทัศนะวิจารณ์หลากหลาย

อย่างน่าสนใจ ในช่วงระยะเวลาที่วรรณกรรมกำลังเป็นที่สนใจของมหาชนเช่นนี้ นักวิจารณ์มีบทบาทในการชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมที่แปลกต่างไปจากวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เขียนกันอยู่เป็นความ “เหลวไหล” หรือเป็น “ก้าวใหม่” ของวงวรรณกรรมไทยกันแน่

นอกจากนี้ การวิจารณ์ผลงานของวินทร์ในฐานะที่เป็น “วรรณกรรม” หรือศิลปะแห่งถ้อยภาษาและในฐานะที่เป็น “หนังสือ” คือผลผลิตเพื่อการบริโภคทางวัฒนธรรม ชวนให้คิดต่อว่าในทัศนะของวินทร์ นักเขียนมิได้มีพันธะกิจเพียงสร้างงานเขียนแต่ละชิ้นด้วยความตั้งใจเท่านั้น แต่คำนึงถึงการสร้างหนังสือไปสู่ผู้อ่านให้เป็นหนังสือที่กระตุ้นสมองผู้อ่านด้วยความคิดเป็นกลุ่มเป็นก้อน ไม่ใช่ความคิดที่กระจัดกระจาย ในลักษณะเช่นนี้ การทำหนังสือรวมเรื่องสั้นหรือกวีนิพนธ์จะเห็นได้ชัดกว่านวนิยาย ดังนั้น การรวมงานเขียนที่สร้างขึ้นต่างกรรมต่างวาระให้เป็นหนังสือเล่มหนึ่ง ย่อมต้องกำหนดมโนทัศน์หลัก (concept) หรือสารัตถะ (theme) ของเล่ม และหาวิธีเชื่อมร้อยข้อเขียนที่มีเนื้อหาแนวคิดกระจัดกระจายเหล่านั้นให้เป็นเอกภาพ ในวงวิชาการ การทำหนังสือรวมบทความที่มีบทสังเคราะห์สอดร้อยเนื้อหาความคิดให้เป็นเอกภาพหาได้ไม่ยากนัก แต่อาจจะเป็นของใหม่ในวงวรรณกรรมบันเทิงคดี ดังนั้น ในการสร้างรูปลักษณ์ใหม่ของวรรณกรรม คือเรื่องสั้นที่มีบทความนำ วินทร์อาจจะมิได้ตั้งใจนำเสนอเทคนิควิธีของการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นเทคนิควิธีของการสร้างสรรค์หนังสือด้วย ซึ่งเหมาะเจาะลงตัวพอดีในยุคที่การลบเส้นพรมแดนประเภท (genre) ของวรรณกรรมเป็นที่ยอมรับมากขึ้น และวินทร์ทดลองนำเสนอมาแล้วในนวนิยายเรื่อง*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน*ที่นำเรื่องสั้น สารคดี บันเทิงคดีและตำราวิชาการมาผสมผสานกัน วินทร์อาจใช้แนวคิดทางการตลาดสร้างจุดขาย (positioning) ให้หนังสือของเขาต่างไปจากหนังสือรวมเรื่องสั้นในท้องตลาดไปพร้อมกับการสร้างสรรค์วรรณกรรม ปรากฏการณ์ของวรรณกรรมแบบใหม่ของวินทร์จึงประสบความสำเร็จในการสร้างปรากฏการณ์ของการวิจารณ์ด้วย น่าสังเกตว่าในบทวิจารณ์ของชาวต่างประเทศ ไม่มีนักวิจารณ์คนใดกล่าวถึงนวัตกรรมด้านรูปแบบหรือความเป็นวรรณกรรมแนวทดลองเลย กล่าวถึงแต่ส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระ อาจจะเป็นไปได้ว่ารูปแบบดังกล่าวไม่ใช่นวัตกรรมอีกต่อไปแล้วในวงวรรณกรรมของตะวันตก

2. นวัตกรรมด้านรูปแบบบดบังสาระของเนื้อหา

นอกจากวินทร์จะได้ชื่อว่าเป็น “*เจ้าพ่องานทดลอง*” แล้ว ยังได้ฉายาว่าเป็น “*จอมเทคนิค*” อีกด้วย นั่นเพราะนักวิจารณ์เห็นว่าผลงานของวินทร์มีรูปแบบและกลวิธีการนำเสนอที่โดดเด่น และมีความหลากหลายแทบไม่ซ้ำแบบเดิม ผู้อ่านเองก็คาดหวังจะได้เห็นความแปลก ความใหม่เมื่ออ่านเรื่องของนักเขียนจอมเทคนิคคนนี้ ความโดดเด่นในด้านรูปแบบทำให้วินทร์ได้รับคำวิจารณ์เสมอว่าวิธีนำเสนอเด่นกว่าเนื้อหา ปราบดา หยุ่น นักเขียนรุ่นน้องเคย

แสดงความเห็นไว้ในบทสัมภาษณ์ในหนังสือ Alternative Writer หรือ AW (2543) ว่า " *ผมไม่ได้วิจารณ์ความสามารถในการเขียนของคุณวินทร์*

แต่ว่าผมรู้สึกว่า ผมเห็นด้วยที่มันหนักไปในทางรูปแบบมากกว่าเนื้อหา จริง ๆ แล้วมันเป็นอะไรที่สื่อถึงอะไรที่เป็นวรรณกรรมมาก มันเหมือนเดิม ๆ มาก สื่อถึงคนชั่วคนดี หรือว่าความยากจน หรือว่ารูปแบบของการใช้ชีวิตสังคมของคนหลายระดับชั้น จริง ๆ แล้วมันก็เหมือนเดิม ตัวละครก็คล้าย ๆ เดิมอยู่ มีเพียงรูปแบบเพิ่มซึ่งเป็นการได้รับอิทธิพลมาจาก..ดิคอนสตัคชั่น แล้วก็โพสต์โมเดิร์นนิสต์ของฝรั่ง"

คำวิจารณ์ของวิทยากรที่เชิญมาร่วมกิจกรรม สาขาวรรณศิลป์ "การวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ" (อ่านรายงานกิจกรรมการสัมมนา ในรายงานการประชุม "การวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ) ก็ไม่ต่างกันนัก ดังเช่น สรณัฐ ไตลังคะมีความเห็นว่าเป็นงานที่เน้นรูปแบบ เป็นการเล่นกับพื้นผิว ทำให้มีปัญหาด้านความลุ่มลึกโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวละคร แต่บางเรื่องก็เขียนได้ดี เช่น "กระถางชะเนียงริมหน้าต่าง" ส่วนจรูญพร ปรปักษ์ประลัย เห็นว่าแม้รูปแบบแปลก ๆ จะทำให้ตื่นตาตื่นใจ แต่เมื่ออ่านอีกครั้งจะพบว่าขาดความสมจริง ตัวละครขาดจิตวิญญาณทำให้ขาดมิติด้านลึก ผู้ร่วมสัมมนาคนหนึ่งกล่าวเปรียบเทียบว่าอ่านงานเขียนของวินทร์แล้วเหมือนกินบะหมี่สำเร็จรูป อิ่มแห้ง ๆ ไม่อิ่มลึก จึงเห็นว่างานเขียนที่ทดลองเล่นกับรูปแบบน่าจะทำให้เนื้อหาไม่แห้งแล้งด้วย

วินทร์เคยให้สัมภาษณ์ไว้ (ฉัตรมีนา, 2540) ว่า "*ที่จริงผมไม่ได้ต้องการให้รูปแบบเด่นกว่าเนื้อหา เพียงแต่คิดที่จะล่อคนให้มาอ่านเท่านั้นเอง พูดง่าย ๆ ก็คือ มียาขมอยู่ ทำยังไงจะทำให้คนกินยาขมเสียโดยดี โดยเอากระดาษห่อลูกกวาดสวย ๆ มาห่อก็ช่วยดึงคนมาอ่าน คุณค่ามันก็ยังอยู่ ยกเว้นเนื้อเรื่องก็ห่วย และรูปแบบก็ห่วย ก็อีกเรื่องหนึ่ง คือจะได้สองอย่างนี้ยากมาก คือเขียนเนื้อหาดีนี้โอเค เขียนไป เล่าไปก็ได้ แต่ผมอยากจะได้สองอย่าง อยากจะได้วิธีการนำเสนอให้มันแรงด้วย แต่มันยาก เพราะบางอย่างถ้ารูปแบบมันแรงนี่ มันข่มเนื้อหาไปโดยอัตโนมัติ*" เมื่อวินทร์มาร่วมกิจกรรมของสาขาวรรณศิลป์ ในช่วงสนทนากับนักเขียน วินทร์ตอบคำถามของการประสานรูปแบบและเนื้อหาให้สมดุลโดยยืนยันความตั้งใจของตนและผลสำเร็จของงานดังบทรายงานการสัมมนาของโครงการวิจัยรายงานว่า " *ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะเอารูปแบบที่แน่นมากๆ กับเนื้อหาที่แน่นมากๆ มารวมกันให้เป็นหนึ่งเดียว แต่นั่นเป็นเจตนารมณ์ตั้งแต่แรกในทุกครั้งที่ทำงาน ว่ามีเป้าหมายต้องการจะนำสองอย่างมารวมกันให้ได้ กล่าวคือรูปแบบต้องเฉียบขาด และเนื้อหาต้องแน่น แต่ในทางปฏิบัติทำได้ยากมาก คุณวินทร์เห็นว่าการใช้รูปแบบ จะมีรูปแบบหรือหวาอาจสามสิบเปอร์เซ็นต์ที่ทำถึงระดับนั้นได้ ที่เหลืออาจเป็น 60-40 40-60 จึงยากมากที่จะได้ทั้งสองอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว และการสร้างรูปแบบก็เป็นการสร้างกรอบมาโดยปริยาย บางครั้งพบว่าเนื้อหาก็ทำให้รูปแบบไม่เบ่งบานเต็มที่ และยอมรับว่าเท่าที่ทำมา ไม่ทุกเรื่องที่ทำอย่างนั้นได้ ส่วนใหญ่ทำไม่ได้*"

แม้นักเขียนจะยืนยันว่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับเนื้อหาน้อยกว่ากลวิธีการนำเสนอ แต่ก็ยอมรับว่าเป็นเรื่องยากมากที่จะทำให้องค์ประกอบสองส่วนสมดุลและลงตัว อย่างไรก็ตาม นักวิจารณ์หลายคนได้วิเคราะห์ผลงานบางเรื่องอย่างละเอียด และชี้ให้เห็นว่าวินทร์ประสบความสำเร็จในการประสานรูปแบบได้กลมกลืนกับเนื้อหาได้ดี อย่างเช่น จรูญพร ปรปักษ์ประลัย (2545) กล่าวไว้ในบทวิจารณ์เรื่องสั้นประกอบภาพหนึ่งวันเดียวกัน ว่า "*บางคนพูดถึงงานของเขาว่ารูปแบบในการทดลองของเขาไม่ตอบรับกับเนื้อหาสักเท่าไรนัก เป็นเพียงประกายไฟในความมืดที่ถูกจุดขึ้นมาเพื่อเรียกร้องความสนใจอย่างไร้เหตุผลเท่านั้น แต่ผมไม่คิดเช่นนั้น แม้ยอมรับว่าหลายครั้งรูปแบบอันแปลกตาเหล่านั้นจะโดดเด่นจนกลบเนื้อหาไว้มิดจมดินก็เถอะ อย่างไรก็ตาม หลายปีบนเส้นทางการทำงานเขียน สิ่งที่เราได้พบในงานของวินทร์ เลียววาริณอยู่ตลอดเวลา คือ พัฒนาการทางด้านเนื้อหาที่หนักแน่น จริงจังมากขึ้น รูปแบบแปลก ๆ แม้ยังคงปรากฏให้เห็นชนิดเป็นยี่ห้อประจำตัว แต่ก็กลมกลืนและมีความหมายมากยิ่งขึ้น*"

ชัยสิริ สมุทวณิช (2544) พอใจเรื่องสั้นแนวทดลองในหนึ่งวันเดียวกันเช่นกัน และเห็นว่า "*เทคนิคของวินทร์ในการใช้ภาพประกอบเรื่องมีส่วนอย่างยิ่งที่เรื่องต่างๆ ที่วินทร์นำมาเขียนอย่างสร้างสรรค์ กลายเป็นวรรณกรรมที่ใหม่และมีผู้อ่านสามารถเข้าใจโครงสร้าง การนำเสนอแนวคิด กลวิธีการนำเสนอ การให้ภาพตัวละคร ปมความขัดแย้งและการคลี่คลายจุดสำคัญของเรื่องได้ดีมาก*"

ส่วนสุภาพ พิมพ์ชน ซึ่งเมื่อ*วิจารณ์สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* มีความเห็นว่ารูปแบบและวิธีการนำเสนอล้ำหน้าเนื้อหา แต่เมื่อวิจารณ์รวมเรื่องสั้น*หลังอานบุรี* (2545) ก็กล่าวชมงานเขียนชุด*หนึ่งวันเดียวกัน*เช่นกันว่า "*ถือเป็นก้าวหนึ่งในการบุกเบิกมิติใหม่ของวรรณกรรมที่เล่าเรื่องด้วยการผสานสัญญะในถ้อยคำกับสัญญะของรูปภาพ*" และกล่าวชม*หลังอานบุรี*ว่าเป็น "*การแปลงโฉมวรรณกรรมการเมืองเสียใหม่จากรูปลักษณ์ขึ้งเครียดในแบบเดิม กลายมาเป็นขนมหวานที่เข้าถึงผู้อ่านทั่วไป แม้กลุ่มที่ไม่ได้สนใจการเมืองเลยก็ตาม*" ก่อนที่จะวิเคราะห์โดยละเอียดให้เห็นว่าผู้เขียนใช้เทคนิคพิเศษในการนำเสนออย่างหลากหลายสอดคล้องกับเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็นการใช้กระดาษไข กระดาษรีไซเคิล กระดาษปรู๊ฟ กระดาษสีเหลือง การเล่นกับภาษา การใช้อารมณ์ขันเหลือร้าย การใช้น้ำเสียงตลกร้าย การใช้บทสนทนา ฯลฯ

วรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งของวินทร์ คือ *ผู้ชายที่ตามรักเธอทุกชาติ พิมพ์ครั้งที่ 85* เป็นงานเขียนอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงถึงความสนุกในการทดลองเขียนเรื่องแนวรักโรแมนติกที่ยังไม่เคยเขียนมาก่อน และความสนุกในการผสมผสานแนวเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกัน นวนิยายชื่อยาวเรื่องนี้จึงเป็นนวนิยายรักข้ามภพที่ผสมผสานกับแนวเสียดสีและสะท้อนสังคม รวมทั้งใช้สื่อประกอบหลากหลาย ทั้งภาพถ่าย ภาพวาด ภาพกราฟิก แผนที่ ดังที่วินทร์ให้ฉายาผลงานเรื่องนี้ของเขาว่าเป็น "คอลลาจวรรณกรรม" แม้จะดูเหมือนเป็นเรื่องยำใหญ่ แต่นักวิจารณ์ก็ชี้ให้เห็นว่าวินทร์มีพัฒนาการขึ้นเรื่อย ๆ ดังที่จรูญพร ปรปักษ์ประลัย (2549) วิจารณ์ไว้ว่า "*หากมองพัฒนาการของวินทร์ อาจบอกได้ว่า เขาพยายามหาจุดสมดุลระหว่างเนื้อเรื่องที่อุดมด้วยสาระ กับความบันเทิงเริงใจของคนอ่าน หลายเรื่องจึงอ่านได้มากกว่าหนึ่งระดับ คือ อ่านเอาสนุกก็ได้ อ่านเอารสชาติก็ได้ หรือถ้าจะถอดรหัส ค้นหาความหมายระหว่างบรรทัด เราก็จะได้คมคิดมาประดับหัวสมองเพียบ ผู้ชายคนที่ตามรักเธอทุกชาติ พิมพ์ครั้งที่ 85 นวนิยายชื่อยาวเหยียด ผลงานเรื่องล่าสุดของเขาเป็นส่วนผสมที่ค่อนข้างลงตัว ทั้งความสนุกสนาน อารมณ์ในตัวอักษร และการสื่อความคิด หากแต่ความซับซ้อนของเรื่องก็เรียกร้องความตั้งใจในการอ่านไม่น้อย นี่จึงเป็นหนังสือที่มิใช่จะ "อ่านผ่าน" ได้ หากแต่ต้อง "อ่านเก็บ" กันอย่างละเอียดลออ*"

ความที่บทวิจารณ์มีเนื้อที่น้อย อาจจะวิเคราะห์ประเด็นเรื่องรูปแบบกับเนื้อหาไม่เด่นชัดนัก วิทยานิพนธ์ที่ศึกษาผลงานของวินทร์ จึงสามารถยืนยันความสำเร็จของนักเขียนได้อย่างดี นอกจากวิทยานิพนธ์ของสุภาวดี พลชะนะ (2548) ซึ่งศึกษาเรื่องสั้นของวินทร์จากหนังสือ*อาเพศกำสรวล* และ*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* แล้ว วรรณพร ปิ่นแก้ว (2547) วิเคราะห์การสื่อความหมายในเรื่องสั้นของวินทร์จากหนังสือ 6 เล่ม คือ *อาเพศกำสรวล สมุดปกดำกับใบไม้สีแดง เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน หนึ่งวันเดียวกัน* และ*หลังอานบุรี* ได้เห็นว่ากลวิธีต่าง ๆ ที่ผู้เขียนนำมาใช้มีคุณค่าในการสื่อความหมายและท้าทายการใช้ปัญญาของผู้อ่านในการตีความหมายอย่างยิ่ง ดังกล่าวว่า "*เรื่องสั้นของวินทร์ เลียวว่าริณ จึงไม่ได้มีคุณค่าเพียงเพราะได้รับรางวัลวรรณกรรมมากมายเท่านั้น แต่มีคุณค่าอยู่ในตัวเองคือคุณค่าในเชิงสื่อความหมาย ทั้งนี้น่าจะเป็นเพราะกลวิธีการนำเสนอเรื่องของวินทร์สามารถขับเคลื่อนความหมายต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงความหมายในเชิงวัฒนธรรมมาสู่ผู้อ่านได้อย่างเหมาะสมและมีชั้นเชิง เนื่องจากเป็นเรื่องสั้นที่มีนัยแฝงอยู่ทำให้ผู้อ่านต้องตีความเพื่อค้นหาความหมาย จึงนับเป็นเรื่องสั้นที่อ่านสนุกเพราะท้าทายสติปัญญา นอกจากนี้กลวิธีการนำเสนอเรื่องที่มีเอกลักษณ์ของวินทร์ยังเป็นแรงขับดันให้คุณค่าในการสื่อความหมายนี้โดดเด่นยิ่งขึ้น*"

ดังนั้น หากพิจารณาจากบทวิจารณ์และวิทยานิพนธ์เหล่านี้ ก็อาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนประสบความสำเร็จในการสร้างสมดุลระหว่างรูปแบบกับเนื้อหาได้มากขึ้น ทั้ง ๆ ที่ผู้เขียนก็ยังสนุกกับการทดลองหากลวิธีที่ฉีกแนวตัวเองไปเรื่อย ๆ แต่มีความคิดลุ่มลึกและความจัดเจนในการใช้ภาษายิ่งขึ้น บทวิจารณ์จึงส่องสะท้อนพัฒนาการของนักเขียนผู้หนึ่ง และยังทำให้เห็นพื้นที่ของนักเขียนว่าเป็นแนวใหม่ในแวดวงวรรณกรรม

3.นวัตกรรมแห่งวรรณกรรมกระแสทางเลือก

เมื่อกล่าวถึงนวัตกรรมในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ ความสนใจได้มุ่งไปที่รูปแบบและเนื้อหาอันเป็นกระบวนการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ แต่ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ วิทยากรที่รับเชิญมา "วิจารณ์ซ้อนวิจารณ์" ได้เสนอแนวคิดที่น่าสนใจว่างานของวินทร์เป็นงานแนวใหม่ที่ปรากฏตัวเป็นคู่ปรับกับวรรณกรรมเพื่อชีวิตน้ำเน่าที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างสูงหลัง 6 ตุลา 19 และถูกเบียดตกเวทีวรรณกรรมร่วมสมัยของไทยในระยะต่อมา จากนั้นจึงเกิดคำว่าวรรณกรรมสร้างสรรค์ และวรรณกรรมแนวทดลองอย่างงานของวินทร์ก็จัดเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมสร้างสรรค์ ชูศักดิ์เคยแสดงทัศนะเช่นเดียวกันนี้เมื่อครั้งเป็นวิทยากรในงานสัมมนา "25 ปีการวิจารณ์ "คำพิพากษา" ของ ชาติ กอบจิตติ" และเห็นว่าวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ เป็นจุดเปลี่ยนจากกระแสเพื่อชีวิตมาเป็นวรรณกรรมสร้างสรรค์ เพราะแม้ว่าชาติจะยังนำเสนอประเด็นเรื่องการกดขี่ทางชนชั้นอยู่ แต่มีมุมมองที่เปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งยังเล่นกับรูปแบบและเทคนิคการนำเสนออีกด้วย

ประเด็นของชูศักดิ์ ทำให้น่าคิดว่านวัตกรรมการสร้างสรรค์ของวินทร์อาจกินความกว้างไปถึงการสร้างกระแสวรรณกรรมแบบใหม่เป็นทางเลือกแทนวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เป็นกระแสหลักให้แก่กลุ่มนักเขียนหนุ่มสาวที่ได้อิทธิพลจากนักเขียนเพื่อชีวิตรุ่นแรก แม้จะเว้นช่วงบ้างตามภาวะทางการเมือง แต่ก็ทรงอิทธิพลสูงในวงวรรณกรรมสำหรับคนรุ่นใหม่เป็นเวลายาวนานกว่าสามทศวรรษ วรรณกรรมเพื่อชีวิตเริ่มหมดพลังเนื่องจากขาดพัฒนาการทั้งรูปแบบและเนื้อหา ประกอบกับสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมวัตถุนิยมและบริโภคนิยมมากยิ่งขึ้น

วาณิช จรุงกิจอนันต์เป็นนักเขียนและนักวิจารณ์อีกคนหนึ่งที่เห็นว่ากระแสเพื่อชีวิต "สร้างหายนะ" แก่การสร้างสรรค์เรื่องสั้นซึ่งเคยมีความหลากหลายทั้งรูปแบบ เนื้อหาและเสน่ห์ทางวรรณศิลป์ ดังเช่น เรื่องสั้นที่ลงใน *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*ยุคประมูล อุณหธูป เป็นบรรณาธิการ ใน*สตรีสาร* ใน*ลลนา* เป็นต้น วาณิชเห็นว่าในช่วง 20-30 ปีหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 *"บรรยากาศการเขียนเรื่องสั้นถูกโดมิเนต..ครอบครองโดยการเขียนเรื่องสั้นแนวเพื่อชีวิต ผิดไปจากแนวนี้แล้วเชย"* การที่กระแสเพื่อชีวิตมีพลังแรง ทำให้เรื่องสั้นไทยไม่พัฒนา เพราะนักเขียนไม่ได้พัฒนาตนเองจนรู้จักศาสตร์และศิลป์แห่งเรื่องสั้น ดังที่วาณิชกล่าวว่า "*เสียดาย ผมเสียดายอะไรรู้ไหมครับ โพเทนเชี่ยล เสียดายศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่จะเป็นนักเขียนเรื่องสั้น เสียดายโอกาสที่น่าจะมีโดยการทำความเข้าใจกับการเขียนเรื่องสั้นในลักษณะต่าง ๆ เข้าใจแก่นสารที่แท้ของการเขียนเรื่องสั้น เข้าใจเพื่อที่จะฝันให้ไกลและไปให้ถึงความลึกสูงสุดของศิลปวรรณกรรมที่เรียกว่าเรื่องสั้น*"

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ ระบุชัดว่าช่วง พ.ศ. 2520 – 2530 กลุ่มนักเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตยังมีบทบาทและพยายามปรับทิศทางการเขียนของตน แต่วินทร์เป็นนักเขียนแถวหน้าต่อจากชาติ กอบจิตติ ที่สร้างวรรณกรรมแนวทดลองเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้วรรณกรรมเพื่อชีวิตหยุดชะงัก และเปิดทางให้แก่นักเขียนรุ่นหลังที่มีแนวทางการเขียนของตนเองซึ่งเป็นอิสระจากกระแสเพื่อชีวิต งานเขียนแนวทดลองของวินทร์จึงมีผลกระทบต่อการวิจารณ์วรรณกรรม เพราะทำให้นักวิจารณ์ต้องปรับตัวให้หลุดจากแนวคิดเพื่อชีวิตด้วย คำกล่าวดังกล่าวอ้างอิงจากรายงานสรุปการสัมมนาการวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ ต่อไปนี้ *"อาจกล่าวได้ว่าคุณวินทร์เป็นนักเขียนรุ่นใหม่คนแรกที่แหวกกรอบของวรรณกรรมเพื่อชีวิตออกมาได้ และลุกขึ้นมาเป็นหัวขบวนที่อาจเรียกว่าแนวทดลอง งานของคุณวินทร์จึงนับเป็นจุดเปลี่ยนที่จะทำให้กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตหยุดชะงักลง เนื่องจากงานของคุณวินทร์ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ตอกย้ำ หรือทำให้นักวิจารณ์แนวสร้างสรรค์ที่แสวงหางานเช่นนี้มานานแล้ว ในท้ายที่สุดก็เจอ จนกลายเป็นที่กล่าวขวัญกัน อาจารย์ชูศักดิ์ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่างานของคุณวินทร์ที่ปรากฏในช่วงต้นๆ มีเสียงวิจารณ์อย่างที่คุณสุภาพ* (หมายถึงสุภาพ พิมพ์ชน – ผู้วิจัย) *วิจารณ์กันมาก ว่าเล่นแต่รูปแบบ เนื้อหาไม่หนักแน่น ยังขาดความลุ่มลึก ซึ่งถือว่าเป็นการวิจารณ์ที่ยังติดอยู่กับแนวคิดเพื่อชีวิต ในขณะที่งานของคุณวินทร์ไปไกลกว่านั้นแล้ว อาจารย์ชูศักดิ์ยืนยันว่า ถ้ามองว่าคุณวินทร์สถาปนาตัวเองขึ้นมาเป็นแถวหน้าของวรรณกรรมแนวทดลอง แนวสร้างสรรค์ ก็จะมีกลุ่มทดลองตามมาเป็นขบวน ไม่ว่าจะเป็น ปราบดา หยุ่น อนุสรณ์ ติปยานนท์ ภาณุ ตรัยเวช กิตติพล สรัคคานนท์ และ*

นักเขียนอีกหลายคนที่เสนองานเขียนแนวนี้ เป็นการเปลี่ยนตั้งแต่ปี 2540 ถึง 2545 ดังจะเห็นจากรายชื่อวรรณกรรมเข้าชิงรางวัลซีไรต์"

ในประเด็นเรื่องการร่วมทางระหว่างวรรณกรรมและการวิจารณ์นั้น ชูศักดิ์แสดงความเห็นไว้ 2 กรณี ดังนี้

กรณีหนึ่งคือ*นักวิจารณ์ไปไกลกว่านักเขียน* นั่นคือ ในช่วง พ.ศ. 2520 – 2530 ที่วรรณกรรมเพื่อชีวิตกำลังปรับทิศทาง ชูศักดิ์เห็นว่างานวิจารณ์ไปไกลกว่าวรรณกรรมเพราะมีบทวิจารณ์ที่ไม่ได้สนใจประเด็นปัญหาชนชั้นในวรรณกรรมแล้ว ในส่วนนี้ทำให้ผู้วิจัยนึกถึงบทวิจารณ์ "*ศัตรูที่ลื่นไหล : แง่มุมหนึ่งของวรรณกรรมไทยร่วมสมัย*" (2528) ของเจตนา นาควัชระ ซึ่งรวมอยู่ในสรรนิพนธ์บทวิจารณ์สาขาวรรณศิลป์ว่าเป็นบทวิจารณ์มีพลังทางปัญญา เพราะให้ข้อคิดว่านักเขียนควรปรับการมองโลกว่าไม่ใช่มีเพียงสีดำสีขาวเท่านั้น วรรณกรรมควรมีบทบาทในการสร้างสำนึกทางสังคมและสำนึกเชิงปรัชญา และยังต้องรักษาคุณค่าทางวรรณศิลป์ด้วย ก่อนหน้านี้ เจตนา นาควัชระได้เขียนบทวิจารณ์*คำพิพากษา* ของ ชาติ กอบจิตติ (2525) โดยชี้ให้ว่างานของชาติแตกต่างจากวรรณกรรมเพื่อชีวิตในขณะนั้น บทวิจารณ์ทั้งสองเผยแพร่ในช่วงที่วรรณกรรมร่วมสมัยกำลังคลี่คลายตัวเองจากกรอบแนวของวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือทางการเมือง เจตนา นาคควัชระชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมไทยกำลังเดินไปถูกทาง บทวิจารณ์นี้จึงน่าจะมีพลังต่อพัฒนาการของวรรณกรรมสร้างสรรค์ในเวลาต่อมา

ส่วนอีกกรณีหนึ่งคือ*นักเขียนไปไกลกว่านักวิจารณ์* ชูศักดิ์วิพากษ์นักวิจารณ์บางคนที่วิจารณ์งานของวินทร์ด้วยแนวคิดที่ใช้สำหรับวรรณกรรมเพื่อชีวิตซึ่งมักเขียนแบบสัจนิยม ในขณะที่วรรณกรรมของวินทร์ไม่ได้สร้างสรรค์ด้วยแนวคิดนั้นแล้ว ดังนั้น นักวิจารณ์บางคนจึงตามไม่ทันพัฒนาการของนักเขียนและวงวรรณกรรม

4. ความจริง -ความลวงในวรรณกรรม

ผลงานของวินทร์เรื่องที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นนี้มากที่สุดคือนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน* มีบทวิจารณ์ถึง 25 บท เมื่อครั้งได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2538 ยังไม่มีผู้วิจารณ์ในประเด็นความจริงทางประวัติศาสตร์ แต่หลังจากได้รางวัลซีไรต์ปี 2540 นวนิยายเรื่องนี้ได้รับการวิพากษ์อย่างรุนแรงที่สุดจากกลุ่มนักประวัติศาสตร์ที่เห็นว่าการหักมุมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครในแต่ละตอน เป็นการแก้ไขประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์บางคนตั้งข้อหาร้ายแรงว่าเป็น "อาชญากรทางปัญญา" เพราะจะทำให้นักอ่านคนไทยซึ่งส่วนมากไม่รู้ความจริงทางประวัติศาสตร์หลงเชื่อ ส่วนรูปแบบการนำเสนอที่ผสมผสานความเป็นบันเทิงคดีกับสารคดีเข้าด้วยกันและนักวิจารณ์ฝ่ายหนึ่งถือเป็นนวัตกรรมทางวรรณศิลป์นั้น นักประวัติศาสตร์เห็นว่ายิ่งเป็นกลวิธีการล่อลวงให้คนอ่านหลงเชื่อว่าเรื่องราวต่าง ๆ ในนวนิยายเป็นเรื่องจริง ดังที่สุพจน์ ด่านตระกูล แสดงทัศนะวิจารณ์ในคำให้สัมภาษณ์ (มนสิกุล, (2540) "เมื่อคำประกาศซีไรต์กลายเป็นโฆษณาชวนเชื่อ" ว่า "*รูปแบบของหนังสือ นับแต่ชื่อหนังสือ หน้าปกหนังสือ ภาพแทรก และคำนำของสำนักพิมพ์ รวมทั้งหน้าขอแสดงความนับถือ (ที่ถ่ายทอดมาจากหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์) ล้วนแต่มีเจตนาต้องการให้ผู้ซื้อผู้อ่านหลงเข้าใจว่าเป็นเรื่องจริง หรือเป็นสารคดีทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยในรอบ 60 ปีที่ผ่านมา*" ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ให้ทัศนะวิจารณ์ในบทสัมภาษณ์เดียวกัน แม้จะชมว่ารูปแบบทันสมัยดี แต่ก็เห็นว่า "*เรื่องนี้หมิ่นเหม่คาบลูกคาบดอกก็เพราะว่าเข้าไปแก้ประวัติศาสตร์*" ส่วนนครินทร์ เมฆไตรรัตน์เห็นว่านวนิยายเรื่องนี้ *"ก้าวล้ำเข้ามาในโซนประวัติศาสตร์มาก" และ "เรื่องแบบนี้ในเมืองนอกมีคนทำเยอะ อย่าลืมว่า ในสังคมต่างประเทศมีคนอ่านหนังสือมากก็จะมีวิจารณญาณได้ว่านี่เป็นประวัติศาสตร์หรือนวนิยาย แต่ในสังคมไทยคนอ่านหนังสือน้อย"* ทัศนะวิจารณ์ในบทสัมภาษณ์นี้ทำให้เกิดการวิจารณ์ตอบโต้หลายลักษณะ ทั้งคำให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ ในรายงานพิเศษของเนชั่นสุดสัปดาห์ ชื่อ "กรรมการซีไรต์โต้นักประวัติศาสตร์ อย่าสับสนระหว่างนิยายและเรื่องจริง" (มนสิกุล โอวาทเภสัชช์, 2540) บทวิจารณ์ของ ตรีศิลป์ บุญขจร เรื่อง "จากประวัติศาสตร์ในนวนิยาย คำประกาศซีไรต์ ถึงเรื่องเล่าแนวใหม่" บทวิจารณ์ของจรูญพร ปรปักษ์ประลัย ชื่อ "ลอยเรือวรรณกรรมในทะเลประวัติศาสตร์" เป็นต้น

นอกจากบทวิจารณ์เหล่านี้จะยืนยันความเป็นนวัตกรรมของเรื่องเล่าแล้ว ยังโต้แย้งนักประวัติศาสตร์ว่าในขณะที่นักประวัติศาสตร์ไม่พอใจที่นักเขียนบิดเบือนประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์เองก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าความจริงทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือกันนั้นเป็นความจริงแท้หรือไม่ เพราะแท้ที่จริงแล้วการเขียนประวัติศาสตร์ก็เป็นการนำเสนอความจริงชุดหนึ่งผ่านเรื่องเล่าเรื่องหนึ่ง ประเด็นวิพากษ์การบิดเบือนความจริงทางประวัติศาสตร์ในวรรณกรรมน่าจะผ่อนคลายลงได้ด้วยบทวิจารณ์ของนักประวัติศาสตร์อาวุโสที่นับถือยิ่งในวงวิชาการ นั่นคือ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เขียนบทวิจารณ์ชื่อ “ด้อยอิงเดี้ยง” เพื่อแสดงความเห็นว่า “*ประวัติศาสตร์และนวนิยายนั้นล้วนเป็นวรรณกรรมที่เกิดจากจินตนาการนึกเอาเองของผู้ประพันธ์เหมือนกัน เพียงแต่แสดงออกด้วยรูปแบบที่ต่างกันเท่านั้น เพราะใช้กติกาที่แตกต่างกันนิดหน่อย*” และเห็นว่าในเมื่อยังไม่มีเอกสารประวัติศาสตร์ไทยที่สามารถบันทึกความจริงในระดับจิตใจของยุคสมัยได้ นวนิยายที่ไปอิงประวัติศาสตร์ก็ยังไม่สามารถแสดงความจริงในระดับนั้นได้เช่นกัน บทวิจารณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิวาทะทางวรรณกรรมอย่างต่อเนื่อง

การวิจารณ์เรื่องความจริง-ความลวงในนวนิยายเรื่อง*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน*ยังมุ่งไปที่ตัวละคร อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง กอแก้ว ปฐมปัทม มีความเห็นว่าในขณะที่ผู้แต่งพยายามใช้กลวิธีต่าง ๆ ทั้งภาพประกอบ เอกสารอ้างอิง ภาคผนวก ฯลฯ เพื่อดึงผู้อ่านให้รู้สึกว่ากำลังอ่าน “เรื่องจริง” แต่สิ่งที่ขัดแย้งกับความจริงที่สุดคือตัวละคร ตุ้ย พันเข็ม และ หลวงกฤษณาวินิจเป็นเพียงผู้เดินผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แต่ผู้อ่านไม่รู้สึกว่าเขามีตัวตนอยู่จริง ๆ ในประวัติศาสตร์นั้น ผู้วิจารณ์กล่าวว่า “*วินทร์อาจจะพลั้งเผลอ หรือไม่ก็คิดว่า สิ่งที่เรียกกันว่า “บุคลิกตัวละคร” ไม่ใช่สิ่งสำคัญ ในเมื่อวางน้ำหนักวรรณศิลป์ไปอยู่ที่รูปแบบการเขียนแนวทดลอง ทว่าสิ่งนี้เองนับว่าเป็น “หัวใจ” ของเรื่องแต่ง เพราะเมื่อใดที่ตัวละครไม่ได้ให้ความรู้สึกว่าเขามีตัวตนอยู่จริง ๆ แล้ว เรื่องราวแวดล้อมทั้งหลายก็เป็นอันเลิกพูดถึง*” ด้วยเหตุนี้ผู้วิจารณ์จึงประเมินค่านวนิยายเรื่องนี้ว่าเป็นเพียงรายงานของนักเรียนหรืออย่างมากก็นักศึกษาที่ “ตัดปะ” จากตำราเล่มโน้นเล่มนี้ แล้วเย็บเล่มส่งอาจารย์

เรื่องความจริง-ความลวง เป็นประเด็นหนึ่งที่วินทร์ให้ความสนใจนำไปสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมหลายเรื่องเพื่อกระตุกกระตุ้นให้ผู้อ่านครุ่นคิดพิจารณาเรื่องเล่าต่าง ๆที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมและรู้เท่าทันว่าเรื่องเล่าเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นข่าว ข่าวลือ โฆษณา ฯลฯ ล้วนแต่มีความจริง-ความลวงอยู่ในนั้น นอกจากเรื่อง*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน*ที่ก่อให้เกิดการวิจารณ์อย่างมากมายแล้ว วินทร์ยังเขียนเรื่องสั้นเกี่ยวกับความจริง-ความลวงอีกหลายเรื่อง เช่น “หมึกหยดสุดท้าย” “กระดาษขาวกับคาวหมึก” “คดีมโนสาเร่” ในชุด*อาเพศกำสรวล* และ “คำให้การ” ในชุด*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* สามเรื่องแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับข่าวสารในสื่อมวลชน ข่าวสารเป็นเรื่องเล่าที่นำเสนอข้อเท็จจริง โดยมีทั้งกฎหมายและจรรยาบรรณของการสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องกำกับ แต่วินทร์ชี้ให้เห็นว่าข่าวสารเป็นสิ่งบิดเบือนความเป็นจริงอย่างน่าชั่วร้าย ข่าวสารอาจจะสร้างประโยชน์หรือหายนะแก่ผู้ตกเป็นข่าวได้พอกัน นพพร ประชากุลวิจารณ์เรื่องสั้นทั้ง 3 เรื่องนี้ โดยสรุปให้เห็นว่าพลังของข่าวสารไม่ได้อยู่ที่เท็จหรือจริง แต่เกิดจากความสนใจของมวลชน ดังกล่าวว่า “*ข่าวสารจะเที่ยงตรงมากน้อยเพียงใดก็อาจไม่สำคัญเท่ากับว่ามันเป็นที่สนใจของมวลชนได้มากน้อยแค่ไหน*” และในเรื่อง “คดีมโนสาเร่” ผู้วิจารณ์ชี้ให้เห็นว่าการที่วินทร์นำเอาข่าวสารจริงมาใช้ กลับขับเน้นส่วนที่เป็นเรื่องแต่งซึ่งมีคุณสมบัติของความสมจริงให้น่าเชื่อถือมากกว่าเรื่องจริงเสียอีก ดังนั้น กล่าวได้ว่าวินทร์นำประเด็นเรื่องความจริง - ความลวงมานำเสนออย่างน่าสนใจชวนคิด กระนั้นก็ตาม นพพร ประชากุล ก็กระตุกคนอ่านไว้ว่าอย่าเพิ่งหลงเชื่ออำนาจของวรรณกรรมในการถ่ายสะท้อนความจริงตามขนบที่เชื่อกันต่อ ๆ มา เพราะ “*นั่นก็เป็นอีกมายาคติหนึ่งที่รอคอยการเปิดโปงอยู่*”

วินทร์นำเสนอเรื่อง ำ เมื่อ พ.ศ. 2546 ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกำลังอ่านสารคดีเกร็ดความรู้ ซึ่งคุณลักษณะของหนังสือประเภทนี้คือให้ความรู้ ข้อเท็จจริง วินทร์กำลังเล่นกับคำว่าข้อเท็จจริง อันประกอบด้วย ข้อเท็จและ ข้อจริง ดังนั้นเรื่อง ำ จึงเป็นการหลอมรวมสารคดีที่เขียนจากข้อเท็จจริงกับบันเทิงคดีที่เป็นเรื่องแต่งให้ความหรรษา วินทร์ตั้งชื่อประเภทผลงานของเขาว่า หรรษารคดี = หรรษา + สารคดี ความจริง-ความลวงในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นเรื่องที่ผู้เขียน “อำ” ผู้อ่านของเขาอย่างสนุกสนาน ผู้เขียนเฉลยความเท็จและความจริงไว้ท้ายเรื่อง ซึ่งนอกจากผู้อ่านจะสนุกที่ถูก

หลอกให้เชื่อแล้ว คำเฉลยยังทำให้ผู้อ่านตกใจว่าตรรกะที่เกิดจากสามัญสำนึกและความเคยชินของตนนั่นเองเป็นเหตุให้ถูกลวงได้สนิทแนบเนียน

นัทธนัย ประสานนาม (2548) มีความเห็นว่าวรรณกรรมเรื่อง ำ แสดงแนวคิดตามคตินิยมหลังสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็น *"การทำลายตรรกะต่าง ๆ ด้วยการนำความจริงและความเท็จมา "ยำ" จนแทบแยกไม่ออก"* การอ้างอิงตัวบทจากหลายแหล่งเป็นทำนองสหบท (intertextuality) แต่ *"จงใจ" แสดงให้เห็น "รอยต่อ" ของตัวบทต่าง ๆ ที่มาปะติดปะต่อกัน ละทิ้งความแยบยลเพื่อเสนอว่าไม่มีสิ่งใดใหม่อีกต่อไปในโลกของวรรณกรรม อาจรวมไปถึงท้าทายความคิดเรื่องความเป็นต้นแบบ (originality) ที่เชิดชูกันมาตั้งแต่สมัยจินตนิยม (romanticism) ด้วย*"

หรรษรคดีเรื่อง ำ ไม่ใช่เรื่องเล่นสนุกกับรูปแบบและกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านขำเล่นเท่านั้น คุณค่าสำคัญที่นักวิจารณ์มองเห็นคือสาระที่ผู้อ่านได้รับ หลังอ่านคำเฉลยแล้วพบว่าเรื่องที่คิดว่าจริงกลายเป็นเท็จ ส่วนเรื่องที่คิดว่าเท็จกลายเป็นจริง อาจจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกขำในตอนแรก แต่จะฉุกคิดแล้วรู้สึกกลัวในเวลาต่อมา เพราะทุกวันเราถูกหลอกให้เชื่อโฆษณา (วินทร์ซึ่งเป็นนักทำโฆษณามานานถึง 15 ปีรู้ความจริงข้อนี้ดี) เราถูกหลอกให้เชื่อรายการ reality show ทางโทรทัศน์ ซึ่งมีลักษณะเป็นปฏิทรรศน์ (paradox) อย่างยิ่งเพราะรายการถ่ายทอดสดที่น่าจะเป็นเรื่องจริงเหล่านี้แท้จริงกลับมีการวางพล็อตไว้แล้วเหมือนละคร (อ่านเพิ่มเติมบทวิเคราะห์รายการ AF ของสาขาศิลปะการแสดง ในรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สาขาศิลปะการแสดง) เราถูกหลอกให้เชื่อคลิปภาพเหมืองเพชรของอดีตนายกทักษิณ ชินวัตร คลิปเสียงของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นต้น ดังนั้น หรรษารคดีของวินทร์ทำให้ผู้อ่านต้องคิดให้มากกว่า*เชื่อ* ดังที่นักวิจารณ์กล่าวว่า *"ข้อเท็จจริงเป็นเครื่องมือที่ใช้พิสูจน์ว่าสิ่งใดเป็นเท็จหรือเป็นจริง ความเชื่อนี้จะถูกสั่นคลอนทันทีที่ได้อ่านเรื่อง ำ ของวินทร์ เลียววาริณ"*

5. การตีความ "สารความหมาย"

แม้ว่าวรรณกรรมของวินทร์จะโดดเด่นในด้านรูปแบบและกลวิธีจนทำให้นักวิจารณ์เห็นว่าบางครั้งบดบังเนื้อหา แต่บทวิจารณ์ส่วนมากยังให้ความสำคัญกับการตีความสารความหมายที่วินทร์มิได้นำเสนออย่างตรงไปตรงมา หากแต่ใช้รูปแบบและกลวิธีต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการนำเสนอสารความหมายทั้งสิ้น ธเนศ เวศร์ภาดา วิเคราะห์ว่าเรื่อง*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน* เสนอความคิดสำคัญ 4 เรื่อง ได้แก่ การเมืองเป็นเรื่องการถ่ายโอนขั้วอำนาจ การเมืองมีผลกระทบต่อวิธีคิดและวิถีชีวิตมนุษย์ วัฏจักรของอำนาจและความเป็นอนิจจังทางการเมือง และโศกนาฏกรรมชีวิตเกิดจากการเมืองส่วนดวงมน จิตรจำนงค์ เห็นว่านวนิยายเรื่องนี้ชวนให้ตั้งคำถามว่าความขัดแย้งของการเมืองไทยเป็นเรื่องของอุดมการณ์ที่แตกต่างหรือเป็นเรื่องของการแสวงหาอำนาจกันแน่ และแท้จริงแล้วอาจ *"ไม่มีอุดมการณ์อยู่จริง นี่คือการหักมุมอย่างเจ็บปวดโดยที่ผู้แต่งอาจจะไม่ได้ตั้งใจ"* เสาวณิต จุลวงศ์ ซึ่งใช้กรอบความคิดหลังสมัยใหม่ในการพิจารณาวรรณกรรมร่วมสมัยมีความเห็นว่าวินทร์ใช้กลวิธีสร้างคู่ตรงข้ามทางการเมืองที่แบ่งเป็นสองฝ่าย ทำให้สารที่นำเสนอในนวนิยายเรื่องนี้ยังอยู่ในกรอบมโนทัศน์ของการแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์อันเป็น "โครงเรื่องหลัก" ของเรื่องเล่าประวัติศาสตร์การเมืองไทย นวนิยายเรื่องนี้จึงตอกย้ำเรื่องเล่าประวัติศาสตร์กระแสหลักมากกว่าจะนำเสนอเรื่องเล่าประวัติศาสตร์แบบเล่าใหม่

วิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาเรื่องการตีความสารความหมายในผลงานของวินทร์ คือ วิทยานิพนธ์ของวรรณพร ปิ่นแก้ว (2547) และของสุภาวดี พลชะนะ (2548) วรรณพรพบว่าวินทร์เสนอมุมมองความคิดเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเปิดเผยอารมณ์และตัวตนด้านมืดของมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพในการเลือกของมนุษย์ ความเชื่อในสิ่งที่เห็นมากกว่าความเป็นจริง และเสนอสารความหมายเกี่ยวกับสังคม ได้แก่ การตกเป็นเหยื่อของสังคมทุนนิยม การตอบโต้ความอยุติธรรมในสังคม ความแตกต่างทางความคิดและมุมมอง การคิดในมุมที่ต่างไปจากกรอบความคิดของสังคม ส่วนสุภาวดีมีความเห็นว่าหนังสือรวมเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องชี้ให้เห็นว่ามนุษย์จะต้องใช้ปัญญามองโลกให้พ้นเปลือก และเข้าใจความเปลี่ยนแปลง

รวมเรื่องสั้น*หลังอานบุรี* เป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่มีผู้วิจารณ์หลายคน ส่วนมากชื่นชมเทคนิคการแต่งที่ใช้บุคลาธิษฐานให้เหล่า “สุนัข” เป็นตัวแทนของมนุษย์ เรื่องสั้นชุดนี้เสียดสีล้อเลียนนักการเมืองอย่างแสบสันต์ เป็นหนังสืออ่านสนุก แต่สุภาพ พิมพ์ชนมองเห็นจุดเด่นว่ารวมเรื่องสั้นชุดนี้น่าจะทำให้เราตระหนักว่าปัญหาของการเมืองไทยไม่ได้อยู่ที่ “นักการเมือง” แต่อยู่ที่ประชาชนปัดความรับผิดชอบทางการเมืองไปอยู่ที่ “นักการเมือง” เท่านั้น เพราะไปแยกโลกการเมืองออกจากชีวิตจริง ดังนั้น หาก “นักการเมือง” ไม่ดี เราต้องรับผิดชอบร่วมกัน หากทำได้เช่นนี้ การเมืองไทยก็จะพัฒนาขึ้นได้แน่นอน

บทวิจารณ์นวนิยายเรื่อง “*ผู้ชายที่ตามรักเธอทุกชาติ พิมพ์ครั้งที่ 85*” ของจรูญพร ปรปักษ์ประลัย ชี้ให้เห็นว่าภายใต้รูปแบบนิยายรักโรแมนติกหวานซึ้ง วินทร์ตั้งใจล้อเลียนเสียดสีสังคม และวงวรรณกรรมโดยเฉพาะอาชีพโกสต์ไรเตอร์ เช่นเดียวกับบทวิจารณ์นวนิยายภาพรีไซเคิล เรื่อง โลกใบที่สองของโม จรูญพรวิเคราะห์ว่าโลกใบที่สองไม่ใช่โลกจินตนาการสำหรับหลบหนีจากความจริงที่เจ็บปวด แต่เป็นโลกอีกด้านหนึ่งของชีวิตที่เรามองข้าม โลกสองใบซ้อนทับอยู่ในชีวิตจริง ดังนั้น เราไม่ควรมองโลกเพียงด้านเดียว

จากบทวิจารณ์ต่าง ๆ กล่าวได้ว่าวินทร์เป็นทั้งนักเขียนอาชีพและนักเขียนมืออาชีพ ผลงานของเขาจึงมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วในเวลา 20 ปี บทวิจารณ์จำนวนมากสะท้อนให้เห็นว่าเขาเป็นนักเขียนที่อยู่ในสายตาของนักวิจารณ์ เพราะมี “อะไร” ให้นำมาเขียนได้เสมอ แม้ว่างานเขียนบางเรื่องจะยังไม่มีผู้วิจารณ์จริงจังนัก เช่น งานเขียนแนวสืบสวนสอบสวน หรือมีผู้วิจารณ์ไม่มาก เช่นงานเขียนแนววิทยาศาสตร์

งานเขียนของวินทร์ไม่ว่าจะเรื่องที่อัดแน่นไปด้วยเนื้อหา อย่าง*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน* หรือเรื่องที่มีตัวหนังสือไม่กี่ตัว อย่าง*หนึ่งวันเดียวกัน* ล้วนเต็มไปด้วยสารทางความคิด ที่ต้องใช้การ “ตีความหมาย” ดังนั้นสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมของวินทร์จึงเป็นสุนทรียศาสตร์ของผู้รับ ที่วินทร์เชิญชวนให้ผู้อ่านถอดรหัสเพื่อค้นหาความหมาย วรรณกรรมของวินทร์จึงเป็น “มหรสพทางปัญญา” สำหรับนักอ่านและนักวิจารณ์ ดังเช่นกุสุมา รักษ์มณี กล่าวไว้ในการสัมมนาฯ ว่า *“งานของคุณวินทร์เป็นเวที เป็นสนามแห่งการครุ่นคิดใช่หรือไม่ เป็นงานเขียนที่เรียกร้องการอ่านอย่างเข้มงวดมากกว่าการอ่านเล่น และเป็นการอ่านที่ท้าทายผู้อ่านให้ค้นหานัยที่ซ่อนในระดับลึกกว่าที่นักเขียนชี้แนะได้หรือไม่ ดังนั้น ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการหาความหมายของเรื่องลักษณะนี้ จึงอยู่ที่ความสามารถของผู้อ่าน”*

3.2 บทวิเคราะห์บทวิจารณ์วรรณกรรมของปราบดา หยุ่น

บทวิจารณ์ 48 บทที่ผู้วิจัยรวบรวมได้ เป็นบทวิจารณ์วรรณกรรม 11 เรื่อง จากงานเขียนทั้งหมด 22 เรื่อง แต่ก็กล่าวได้ว่ากลุ่มงานเขียนที่เป็นรวมเรื่องสั้นและนวนิยายได้รับการวิจารณ์ทุกเล่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเล่มที่ได้รับรางวัลจะมีบทวิจารณ์มากที่สุด ลักษณะที่พ้องกันเช่นนี้ทั้งในการวิจารณ์งานของวินทร์และปราบดายืนยันว่าบริบททางสังคมมีส่วนผลักดันให้เกิดการวิจารณ์วรรณกรรมและบทวิจารณ์ในวาระที่วรรณกรรมและนักเขียนกำลังอยู่ในความสนใจของมหาชนเช่นนี้สร้างความรู้ด้านสังคมศาสตร์การวิจารณ์ว่าบทวิจารณ์มิได้สัมพันธ์กับบทวรรณกรรมเท่านั้น แต่สัมพันธ์กับผู้เขียน ผู้อ่านและสังคมด้วย

เมื่อพิจารณาจากบทวิจารณ์วรรณกรรมของปราบดา จะเห็นว่ามีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ปฏิกิริยาต่างขั้ว : ถ้าไม่ชอบก็ชัง

นับตั้งแต่ปราบดาได้รางวัลซีไรต์ ปฏิกิริยาของนักวิจารณ์ นักเขียน และนักสื่อสารวรรณกรรมที่แสดงต่อสาธารณชนจะออกมาในลักษณะตรงกันข้าม ทัศนะเชิงบวกมักจะปรากฏในรูปบทวิจารณ์ที่พยายามอธิบายจุดดี จุดเด่นของตัวบท ส่วนทัศนะเชิงลบส่วนใหญ่มักเป็นปฏิกิริยาทางอารมณ์อย่างเดียวโดยไม่วิเคราะห์ด้วยเหตุผลให้ชัดเจนว่างานของปราบดามีข้อด้อยอย่างไร ส่วนบทวิจารณ์เต็มรูปที่แสดงทัศนะเชิงลบและวิเคราะห์อย่างละเอียดเท่าที่พบมีอยู่ 2 บท ความไม่ชื่นชอบส่วนใหญ่เกิดจากเห็นว่างานของปราบดา “อ่านไม่รู้เรื่อง” ในความหมายว่าจับ “เรื่อง”

ไม่ได้ จึงไม่เข้าใจว่าผู้เขียนบอกอะไร เมื่อหาความสัมพันธ์ของเรื่องไม่ได้ และไม่เป็นความจริงเชิงประจักษ์ ผู้อ่าน/ผู้วิจารณ์ก็ลงความเห็นว่าเป็นเรื่องไร้เหตุผล ขาดความสมจริง ดังนั้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นของการวิจารณ์จะมุ่งเน้นไปที่ 2 เรื่อง คือ

1.1 ความแหวกแนวของเรื่อง มีผู้เห็นว่างานเขียนของปราบดา "อ่านไม่รู้เรื่อง"โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อ่านที่เคยชินกับขนบการแต่งแบบเดิมที่มีโครงเรื่องชัดเจน มีการขมวดปม-จุดวิกฤต-การคลายปม งานของปราบดาดูเหมือนไม่มีโครงเรื่อง ไม่มีความขัดแย้ง และในตอนจบยังไม่คลี่คลายให้คำตอบ จึงสร้างความงุนงงแก่ผู้อ่าน ดังนั้นคนที่อ่านงานของปราบดา ถ้าไม่ชอบก็จะชังไปเลย บทวิจารณ์ที่แสดงความชอบ-ความชังอย่างตรงกันข้ามจึงปรากฏอยู่ อย่างเช่น

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย (2543) ชี้ให้เห็นว่าการเขียนที่เหมือนเรื่อยเปื่อยไม่มีจุดหมายใดแท้จริงซ่อนแฝงความจริงไว้ " *นอกจากจะปฏิเสธต่อโครงสร้างอันเป็นสูตรสำเร็จแล้ว เนื้อหาของเรื่องที่คล้ายไม่ได้บอกสาระใด ๆ ยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ปรากฏในงานเขียนของเขาเสมอ เขาเขียนเหมือนดำเนินเรื่องไปอย่างเรื่อยเปื่อย ไม่มีจุดมุ่งหมาย คล้ายเส้น-สีที่เชื่อมต่อกันอย่างไม่มีความหมายในงานกราฟิกดีไซน์ หากแต่ในความตั้งใจที่จะไม่ตั้งใจเสนอแนวคิดใด ๆ กลับซ่อนบางอย่างไว้ นั่นคือการแสดงให้เห็นถึงความจริงอีกแบบ ความจริงที่เป็นจริงยิ่งกว่าความจริงซึ่งเคยปรากฏในงานวรรณกรรมยุคก่อน*" ความจริงที่นักวิจารณ์มองเห็นและบอกกล่าวนักอ่านคนอื่นคือ *"ในเล่ม "ความน่าจะเป็น" ปราบดา หยุ่น ได้แสดงให้เห็นสาระสำคัญของชีวิต นั่นคือความไม่มีสาระใด ๆ ทุกสิ่งเป็นเพียงแค่สิ่งสมมติอันจอมปลอม ....ทุกอย่างเป็นเพียงความว่าง ไร้แก่นสาร และหาได้มีคุณค่าความหมายอย่างแท้จริงไม่*"

มาลี ไพรสน (2545) กลับมีความเห็นต่อหนังสือเล่มเดียวกันนี้ว่าปราบดาปฏิเสธคุณค่าดั้งเดิมของสังคมไทยทุกอย่างอย่างหยามหยัน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางสังคม สถาบันหลักได้แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์นับเป็นข้อกล่าวหาที่รุนแรง ดังกล่าวว่า "*ปราบดา หยุ่น วางตัวเองสวมบทเป็น "คนนอก" ที่นั่งมองสังคมไทย แล้วบรรเลงร่ายกระบวนทัศน์ของเขาออกมาด้วยท่วงทำนองของนักเสียดสี กระทบกระแทกแดกดันอย่างครึกครื้น ....เขาบรรเลงไล่ตั้งแต่ระบบคุณค่าสูงสุดของสังคม ลงมาจนถึงระดับนิวเคลียส คือครอบครัว และระดับปัจเจกชน อำนาจการค้นพบของเขากวาดเรียบตั้งแต่สถาบันเสาหลักที่ค้ำจุนชาติ ระบบการศึกษา ศีลธรรม เศรษฐกิจ เพศสภาพ สื่อมวลชน เสรีภาพของปัจเจกบุคคล ฯลฯ*"

ผู้วิจารณ์พยายามเชื่อมโยงเนื้อหารายละเอียดในตัวบทกับแนวคิดว่าวรรณกรรมสมัยใหม่บ่อนทำลายสังคม ผู้วิจารณ์อ้างถึงคำว่า*รื้อสร้าง* ซึ่งเป็นศัพท์ของการวิจารณ์หลังสมัยใหม่ ด้วยน้ำเสียงประชดประชันว่า "*กระบวนทัศน์ใน "ความน่าจะเป็น" ยืนอยู่ในแถวของกระแสคิดแบบ "รื้อสร้าง" (หรือจะรื้อร้าง รื้อไร้ รื้อถอน จนไม่เหลืออะไรให้ยึดกันแล้วก็ตามที) ราวกับจะไม่พยายามแสวงหา ที่มา – ที่ไปของอะไรทั้งสิ้น ทำได้แต่เพียงขัดแย้งและปฏิเสธสิ่งที่เห็น โดยถือว่ามันเป็นเพียงระบบมายาภาพที่ปราศจากคุณค่าที่แท้*" การปฏิเสธตัวบทรวมทั้งการตีความตามทัศนะที่กำหนดไว้ในใจแล้ว น่าจะเป็นอย่างที่เสาวณิต จุลวงศ์ วิเคราะห์ไว้ในการสัมมนาเรื่องการวิจารณ์วรรณกรรมของปราบดา หยุ่น ว่า "*ทัศนะของการตั้งป้อมแบบนี้สะท้อนความวิตกกังวลของนักวิจารณ์ที่มีต่อสภาพสังคมร่วมสมัย ระบบคุณค่า และระบบคุณธรรมจริยธรรม ระบบสถาบันสังคมถูกมองว่าสั่นคลอน เสื่อมความขลัง เสื่อมคุณค่า ดังนั้นเมื่อคนในสังคม และตัวนักวิจารณ์เอง ซึ่งรู้สึกวิตกกังวลต่อสภาวะนั้นมาเจอกับงานเขียนที่มีรูปแบบแหวกขนบ ลักษณะดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกว่างานเขียนชิ้นนี้ปฏิเสธสังคม ปฏิเสธระบบคุณค่าที่มีอยู่ในสังคมมาตรฐาน ซึ่งเป็นการเอาการแหวกขนบของวรรณกรรมเข้าไปปนเปกับความบิดผันหรือแปรปรวนของระบบสังคม จนกลายเป็นการปฏิเสธตัวงานชิ้นนี้*"

การมองต่างมุมที่มีต่องานของปราบดาซึ่งแสดงให้เห็นถึงจุดยืนแบบต่างขั้วต่อวรรณกรรมยังปรากฏในบทวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์ระหว่างเทิดธรรม นามไท กับ วาณิช จรุงกิจอนันต์ เทิดธรรมเขียนบทวิจารณ์ยาว 5 ตอนชื่อ "วรรณกรรม 'สร้างสรรค์'คืออะไร : กรณีศึกษาจาก 'ความน่าจะเป็น' ลงในมติชนสุดสัปดาห์หลังจาก*ความน่าจะเป็น*ได้

รางวัลซีไรต์ วาณิช จรุงกิจอนันต์ใช้สิทธิที่ถูกพาดพิงถึง ตอบโต้ด้วยบทความชื่อ “การอ่านงานเขียน” 3 ตอน และก่อนหน้านี้ 2 เดือนวาณิชเขียนบทความแสดงทัศนะวิจารณ์ถึงหนังสือเล่มนี้มาแล้ว 5 ตอน

เทิดธรรม นามไท เห็นว่าเรื่องสั้นชุดนี้มีกลวิธีการเล่าเรื่องที่แปลกใหม่มีสีสันชวนอ่าน แต่เนื้อหาขาดเหตุผลและความน่าเชื่อถือ ตัวละครไม่สมจริง ผู้วิจารณ์ย้ำด้วยคำถามที่ถามเองตอบเองว่า *“จำเป็นหรือไม่ที่วรรณกรรมต้องมีเหตุผล จำเป็นมาก เพราะวรรณกรรมเป็นการจำลองชีวิตของคน คนที่ไม่มีเหตุผลย่อมสร้างปัญหานานัปการ วรรณกรรมที่ไม่มีเหตุผลก็เช่นกัน”* ผู้วิจารณ์สรุปข้อบกพร่องของงานเขียนชุดนี้ว่า *“สรุปว่าเรื่องสั้นจำนวนมากของปราบดา หยุ่น ใน “ความน่าจะเป็น” เป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผลมารองรับ นักเขียนคิดขึ้นมาอย่างเลื่อนลอยและมุ่งไปสู่การตลกขบขันเป็นด้านหลัก ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือและขาดแม้แต่อารมณ์ขันเองในหลายครั้ง สาเหตุก็ย่อมมาจากความพยายามมุ่งเน้นทางด้านกลวิธีหรือสีสันอันแปลกตามากเกินไป จนมองข้ามความเรียบง่ายหรือเหตุผลที่เป็นจริงของธรรมชาติอย่างน่าเสียดาย”*

วาณิช จรุงกิจอนันต์ วิจารณ์ตอบโต้ว่าเทิดธรรมอ่านอย่างจับผิด และจับประเด็นของเรื่องไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างการใช้หลักเหตุผลตามสามัญสำนึกของตน ดังกล่าวว่า *“ที่ผมว่าหลักในการอ่านและระบบเหตุผลของเทิดธรรม นามไท ผิดนั้น ผิดในประการแรก ก็คือใช้สามัญสำนึกของตนเป็นหลักคิดในการอ่านงานวรรณกรรม และคิดว่าตัวละครในงานวรรณกรรมต้องมีสามัญสำนึกในทำนองเดียวกับตนด้วย ผิดในประการต่อมา คือเมื่อเห็นว่าเรื่องราวที่เขียนผิดไปจากระบบเหตุผลของตน ก็ฟันธงเลยทีเดียวว่าใช้ไม่ได้ เป็นไปไม่ได้ ไม่ถูกต้อง ไม่มีเหตุผล ไม่ยักถามตัวเองว่าทำไมคนเขียนจึงเขียนอย่างนั้น คนเขียนมีเจตนาอย่างไร”*

ความเห็นที่แตกต่างของนักวิจารณ์ทั้งสองน่าจะเกิดจากฝ่ายหนึ่ง*มอง*ความหมายตามตัวหนังสือ ในขณะอีกฝ่ายหนึ่ง*เห็น*ความหมายระหว่างบรรทัด อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับบทวิจารณ์วินทร์ อาจกล่าวได้ว่าวาณิชใช้มาตรฐานที่แตกต่างกัน เพราะนอกเหนือจากเห็นว่าเทคนิคต่าง ๆ ที่วินทร์ใช้เป็นเครื่องรุงรังแล้ว ผู้วิจารณ์ยังให้ความสำคัญกับความสมจริง ดังกล่าวไว้ในบทวิจารณ์*เรื่องสั้น*ตอนที่ 8 ว่า *“เหนือสิ่งอื่นใดของผลสำเร็จในงานเรื่องสั้นหรือนิยาย คือการได้มาในสิ่งที่เรียกว่าความสมจริง ความสมจริงได้มาจากการเขียนเรียบเรียงเรื่องราวเล่าเรื่องที่คนอ่านอ่านแล้วเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตาม เห็นจริงจับใจและเกิดความเชื่อในเรื่องราวนั้น ความคิดใดๆที่ดีที่คนเขียนต้องการจะสื่อมาในเรื่อง จะมาไม่ถึงคนอ่านได้เลย ถ้าเรื่องนั้นไม่สมจริง ความสมจริงจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าคนเขียนไม่สามารถเขียนให้คนอ่านติดตามเรื่องไปอย่างสนใจตั้งแต่ต้นจนจบ”* อาจจะเป็นไปได้ว่างานเขียนของวินทร์ยังอยู่ในแนวสัจนิยมจึงสอดคล้องกับการใช้หลักความสมจริงในการประเมินค่า ส่วนงานของปราบดาหลายเรื่องมีลักษณะนอกเหตุเหนือผล ทำให้วาณิชโต้แย้งการประเมินค่าด้วยเกณฑ์ความสมจริง

น่าสังเกตว่า เมื่อผลงานเรื่อง*ความน่าจะเป็น*ได้รับรางวัลซีไรต์ เกิดปรากฏการณ์การวิจารณ์โต้แย้งอย่างดุเดือด ประเด็นสำคัญของฝ่ายไม่เห็นด้วยกับคำตัดสินคืองานของปราบดายังไม่ตกผลึกเพราะขาดจิตวิญญาณและความเข้มข้นในเนื้อหาเมื่อเทียบกับผลงานที่เข้ารอบอีก 6 เล่ม ฝ่ายค้านโจมตีว่าคณะกรรมการตัดสินให้รางวัลเพราะเห็นว่านักเขียนเป็น “คนดัง” มากกว่าจะพิจารณาที่ความเข้มข้นของงานเขียน ความเป็นคนดังเกิดจากเป็นลูกชายนักสื่อมวลชนชื่อดัง รูปลักษณ์ดี การศึกษาดีฐานะดี และได้รับยกย่องให้เป็น “ตัวแทนของคนรุ่นใหม่” สื่อมวลชนจึงตั้งข้อสงสัยว่าการมอบรางวัลซีไรต์ในปีนั้นเป็นการ “ปลุก” ข่าวซีไรต์ให้คึกคัก น่าสนใจว่านักเขียนโต้ตอบข้อกังขานี้ด้วยการเขียนเรื่องสั้นแนวยั่วล้อ ชื่อ “บารmeของพ่อมัน” (2545) โดยเสียดสีสื่อมวลชน และวงการนักเขียนด้วยกลวิธีการล้อเลียนตนเองไปพร้อมกัน

ในด้านบทวิจารณ์วรรณกรรม น่าสนใจว่า ผู้คัดค้านผลการตัดสินรางวัลซีไรต์ล้วนมีความเห็นว่า*ความน่าจะเป็น*เป็นงานเขียนที่ดี เพียงแต่ยังไม่ถึงเวลาที่ควรได้รับรางวัล อย่างเช่น สกุล บุณยทัต กรรมการรอบคัดเลือกที่ให้สัมภาษณ์และเขียนบทความคัดค้านการตัดสินอย่างรุนแรง เคยเขียนบทวิจารณ์ชื่นชมหนังสือเล่มนี้ไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 ว่า *“ความน่าจะเป็น” รวมเรื่องสั้นในการนำเสนอด้วยรูปแบบที่แปลกใหม่ ด้วยภาษา ด้วยท่าทางความคิด ที่ผ่านการออกแบบและจัดวางรูปแบบ โดย ปราบดา หยุ่น นับเป็นหนังสือที่ท้าทายต่อการวิพากษ์โดยเฉพาะกรอบเกณฑ์ใน*

เชิงปฏิบัติทั้งในส่วนของความเป็นวรรณกรรม และในสาระด้านความคิดที่แหวกข้อกำหนดที่คุ้นชินดั้งเดิมอออกไป ผมมองเห็นว่า "ความน่าจะเป็น" ก่อกำเนิดขึ้นมาบนรากเหง้าแห่งองค์ประกอบที่สำคัญทางศิลปะ นั่นคือความเป็นต้นแบบ (originality) การมีลักษณะที่สร้างสรรค์ (Creativity) และการมีจินตนาการ (Imagination) ทั้งหมดหลอมรวมเข้าด้วยกันด้วยกลวิธีที่แปลกต่างออกไป ไม่ซับซ้อน แต่ก็เต็มไปด้วยกระบวนการของการทำความเข้าใจและนัยแห่งการตีความ"

การที่ตัวบทวรรณกรรมมีความแหวกแนว ความแปลกต่างไปจากงานเขียนตามขนบเดิม ๆ เป็นเหตุที่ทำให้นักอ่านบางคนงุนงงกับสารความหมายที่นำเสนอด้วยรูปแบบและกลวิธีที่ไม่คุ้นชิน และไม่เข้าใจว่าผู้เขียนต้องการบอกอะไร ดังนั้น บทวิจารณ์จึงมักจะทำหน้าที่อธิบาย ชี้ให้เห็นว่าตัวบทประกอบขึ้นอย่างไร ด้วยหลักการเขียนแบบใด และสามารถตีความหมายได้อย่างไร

วาณิช จรุงกิจอนันต์แสดงให้เห็นว่าแม้ใช้ทฤษฎีเรื่องสั้นตามขนบเดิมก็ทำความเข้าใจตัวบทสมัยใหม่อย่างงานของปราบดาได้ ดังกล่าวว่า "*ความรู้โบราณซึ่งยังคงใช้ได้อยู่ในปัจจุบัน บอกว่าองค์ประกอบที่ทำให้เรื่องสั้นเป็นเรื่องสั้นมีอยู่สามอย่าง หนึ่ง คือมีความขัดแย้ง สอง คือมีตัวละคร สาม คือมีธีมหรือแก่นของเรื่อง....การอ่านเรื่องสั้นให้ออก คนอ่านจะต้องหาคู่ขัดแย้งให้เจอ เจอแล้วก็ต้องแยกแยะว่าคู่ขัดแย้งนั้นขัดแย้งกันด้วยเรื่องอะไร ผลจากการขัดแย้งนั้นไปลงเอยอย่างไร จากนั้นก็จะวิเคราะห์ได้ว่าแก่นของเรื่อง หรือธีม หรือประเด็นความคิดที่ต้องการนำเสนอของคนเขียนคืออะไร*"

ส่วนนักวิจารณ์รุ่นใหม่หลายคนเลือกใช้ทฤษฎีสมัยใหม่บ้าง ทฤษฎีหลังสมัยใหม่บ้าง เป็นกรอบการอธิบายเบื้องหลังความแปลกของกลวิธีเขียน และจุดมุ่งหมายในการนำเสนอสารความหมายในเรื่องสั้นของปราบดา ดังจะเห็นได้จากบทวิจารณ์ของลัดดาวัลย์ รัตนดิลกชัย, สรายุทธ ธรรมโชโต, อิราวดี ไตลังคะ, จรูญพร ปรปักษ์ประลัย, นพดล ปรางค์ทอง, พิเชฐ แสงทอง และรักชวนหัวใน lovable-love.blogspot.com เป็นต้น ที่อธิบายให้เห็นว่าความไร้เหตุผล ความไม่สัมพันธ์กันของเหตุการณ์ การเหลื่อมซ้อนระหว่างจริงกับลวง การไม่เชื่อว่าภาษาและวรรณกรรมถ่ายสะท้อนความจริงของโลกและชีวิต การไม่เชื่อเหตุผลตามแนววิทยาศาสตร์ การไม่เห็นด้วยกับการแบ่งความถูกและความผิดเป็นขั้วตรงกันข้ามแบบขาวดำ ฯลฯ ล้วนเป็นแนวคิดในการมองโลกตามปรัชญาหลังสมัยใหม่ ส่วนวิทยานิพนธ์ของเสาวณิตซึ่งวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมของปราบดาจากมุมมองของคตินิยมหลังสมัยใหม่โดยตรงเห็นว่า เรื่อง "บารmeของพ่อมัน" แสดงภาวะปัจเจกบุคคลที่ยอมรับการมีอยู่ของตัวตนที่มากกว่าหนึ่งในแต่ละบุคคล ดังนั้นแม้ตัวตนที่มากกว่าหนึ่งนั้นจะแย่งชิงกดข่มกันเอง แต่ท้ายสุดก็จะต้องประนีประนอมกัน ใช้จุดอ่อนและจุดแข็งที่มีอยู่เอื้อให้ปัจเจกชนนั้นดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข เรื่อง "มารุตมองทะเล"ซึ่งเป็นเรื่องตัวละครประจานผู้แต่ง แต่ในที่สุดผู้แต่งก็มีอำนาจเหนือตัวละครที่ตนสร้าง ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเรื่องสั้นนี้แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นระบบสัญญะที่เกิดจากการที่ผู้แต่งนำสัญญะต่าง ๆ มาผูกโยงเข้าด้วยกันให้เกิดความหมาย วรรณกรรมจึงเป็นการประกอบสร้างด้วยระบบภาษาและระบบสัญญะต่าง ๆ นั่นเอง เรื่อง "เหตุการณ์กรรมซ้ำเล่า" ซึ่งนักวิจารณ์หลายคนเห็นว่าใช้กลวิธีเรื่องเล่าซ้อนเรื่องเล่า (metafiction) ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องเล่าที่แตกต่างจากเรื่องเล่าทั่วไป เพราะไม่มีโครงเรื่อง ไม่มีตัวละครเอก ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีจุดจบของเรื่อง ไม่มีเอกภาพของเรื่อง นอกจากนี้ยัง "ม้วนเอาโลกภายนอกเข้าไปอยู่ในโลกภายใน" ด้วยการให้ตัวละครกลายเป็นตัวละครในหนังสือที่ตัวละครอีกตัวหนึ่งกำลังอ่าน ผู้วิจัยสรุปว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้ "*ยืนยันภาวะของเรื่องแต่งที่ไม่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความเป็นจริงภายนอก หากแต่เป็นโลกภายในที่ความหมายและการดำรงอยู่เกิดขึ้นจากระบบความสัมพันธ์ภายในเรื่องนั้นเอง*" อันเป็นหลักการของคตินิยมหลังสมัยใหม่ ส่วนเรื่อง*แพนด้า* ผู้วิจัยเห็นว่าผู้เขียนใช้รูปแบบนิยายวิทยาศาสตร์ตามความนิยมของแนวคิดหลังสมัยใหม่เพื่อนำเสนอความเป็นอื่น อันนำไปสู่แนวคิดสำคัญว่ามนุษย์ควรจะต้องยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมเดียวกัน

ไม่ว่าจะเป็นการใช้แนวทางวิจารณ์แบบใด นักวิจารณ์ได้ทำหน้าที่อย่างที่ วิทย์ ศิวะศริยานนท์ กล่าวไว้ในหนังสือ *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์* ว่าบางครั้งนักวิจารณ์ต้องเป็น "มัคคุเทศก์" นำทางนักอ่าน บทวิจารณ์ของวาณิชก็ดี สรายุทธและคนอื่น ๆ ก็ดีทำให้ผู้อ่านทั่วไปเข้าใจลักษณะของวรรณกรรมแนวใหม่แบบงานของปราบดามากขึ้น และมีแนวทางการอ่านตัวบทที่เขียนในลักษณะเช่นนี้

ความแหวกแนวอันเป็นอัตลักษณ์ในงานของปราบดา ทำให้เขาได้รับฉายาว่าเป็น “นักออกแบบเรื่องเล่า” ผลงานเรื่องอื่น ๆ ของเขาก็ยังได้รับทัศนะวิจารณ์แตกต่างกันตามมุมมองของผู้อ่าน นักวิจารณ์บางคนเห็นว่าความคิดที่เสนอผ่านรูปแบบหวือหวากลับกระจัดกระจายจนผู้อ่านไม่เข้าใจความหมายได้แจ่มชัด ดังเช่น บทวิจารณ์นวนิยายเรื่อง *นอนใต้ละอองหนาว* ของ Jeeno ในเว็บไซต์ http://gmplusclub,blogspot.com ที่เห็นว่า “*...เสียดายที่ว่า ไอเดีย ที่ถูกนำเสนอผ่านพล็อตที่หวือหวา และน่าค้นหาติดตามไปจนจบนั้น กลับยังไม่ได้นำพาไปสู่การสัมผัสแก่นหลักใจความของเรื่องได้อย่างหนักแน่นนัก เรียกว่าประเด็นหลักที่คุณปราบดาสอดแทรกมาตลอด และ (ผม) หวังว่ามันจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนเพียงพอที่จะอธิบายข้อความสำคัญได้อย่างอิ่มท้องนั้นกลับมลายหายตัวไปเสียเฉย ๆในช่วงท้าย*” แต่บุญชิต ฟักมี วิจารณ์นวนิยายเรื่องเดียวกันไว้ใน http://www.chezplayers.com ว่า “*ผมรู้สึกว่าตอนจบมันอิ่ม สมบูรณ์ในตัวของมันเอง และน่ากลัวจนอดจะขนลุกไม่ได้ แม้จะเดาตอนจบได้บ้างจากคำบอกใบ้ทั้งหลาย ที่ซ่อนอยู่ทั้งในหนังสือเอง และจากคำปรัชญา หรือแม้กระทั่งในคำอุทิศ*”

นพดล ปรางค์ทอง วิทยากรในการสัมมนาเรื่องการวิจารณ์วรรณกรรมของปราบดา หยุ่น ให้ความเห็นไว้ว่าปราบดาเป็นผู้สร้าง “ประชาธิปไตยในภาษาและวรรณกรรมไทย” ในความหมายว่าเขาสามารถทำให้แนวการเขียนต่าง ๆ มีความสำคัญบนเวทีวรรณกรรมเดียวกัน ไม่ใช่เฉพาะวรรณกรรมกระแสหลักเท่านั้น และในความหมายว่าผู้เขียนเปิดช่องให้ผู้อ่านตีความงานของเขาโดยเสรี นพดลกล่าวถึงลักษณะความแปลกแหวกแนวในวรรณกรรมปราบดาว่า “*งานของปราบดา หยุ่น ยังมีลักษณะพยายามที่จะต่อต้านเหตุผล หรือไม่อิงอยู่กับระบบตรรกะ โดยเฉพาะถ้าเราคุ้นเคยกับเรื่องแต่งโดยทั่วไป ที่มักจะอิงอยู่กับฐานของเหตุผลหรือมีตรรกะที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจ เชื่อมโยง ปะติดปะต่อเป็นชุดความรู้บางอย่างได้ ในทางตรงกันข้าม ปราบดา พยายามทำให้เรื่องเล่าเรื่องแต่งไร้เหตุผล จับไม่ได้ไล่ไม่ทันว่าพยายามสื่ออะไร หรือเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าอะไร แม้จับได้ก็ไม่ชัดเจน แต่การทำเช่นนี้เท่ากับเป็นการเปิดพื้นที่ เปิดประชาธิปไตยให้กับผู้อ่านในการตีความ วิธีการเขียนแบบนี้เป็นเหมือนการดันทางภาษา เล่าเรื่องสนุกสนานเร้าใจไปเรื่อยๆ สร้างความตื่นตาตื่นใจกับกายกรรมทางภาษา ทางถ้อยคำและเรื่องที่เขากำลังเน้น เรื่องที่น่าจะเป็นเรื่องตามขนบการอ่านแบบเดิม ๆก็ดูเหมือนจะไม่เป็นเรื่อง น่าสับสนฉงนสนเท่ห์ ลักษณะดังกล่าวเป็นการพยายามเล่นล้อกับระบบเหตุผล และเป็นการนำวรรณกรรมกลับไปสู่บันเทิงคดีตามรูปศัพท์จริง ๆมากขึ้น*”

1.2 ภาษาวิบัติหรือภาษาวิวัฒน์ ? ภาษาของปราบดา หยุ่น มีลักษณะโดดเด่นผู้เขียนเล่นสนุกกับภาษาในลักษณะเฉพาะตัว จนบทวิจารณ์แทบทุกบทกล่าวถึงความสามารถด้านนี้ของผู้เขียน แม้แต่ในคำประกาศของคณะกรรมการซีไรต์ก็ระบุว่า “*มีความโดดเด่นในด้านการเล่นกับภาษาอย่างมีรากฐานทางวัฒนธรรม*” ดังนั้น จึงมีผู้แสดงทัศนะแย้งว่าปราบดาทำให้ภาษาไทยวิบัติหรือไม่ โดยยกตัวอย่างให้เห็นการใช้ภาษาที่ผิดความหมายหรือผิดไวยากรณ์ เช่น *ฟ้าแลบแปลบปลาบเปิดโปง, เงื้อมือขึ้นปาดเหงื่อ* ฯลฯ ข้อติติงในเรื่องภาษาของปราบดา ทำให้มีบทวิจารณ์ที่แสดงทัศนะโต้แย้ง เช่น บทวิจารณ์ของธเนศ เวศร์ภาดา ชื่อ “ฟ้าแลบแปลบปลาบเปิดโปง ภาษาของปราบดา” ชี้แจงว่าคำว่า*เปิดโปง* ในที่นี้ใช้เป็นกริยาของปรากฏการณ์ฟ้าแลบซึ่งเปิดเผยให้ตัวละครเห็นสิ่งก่อเสียงโครมครามเป็นปริศนาก่อนหน้านั้น สอดคล้องกับที่กุสุมา รักษมณี ให้ความเห็นว่า “*การเล่นกับภาษาต้องใช้ความเข้าใจภาษาเป็นพื้นฐาน จึงจะเล่นได้อย่างมีชั้นเชิง รวมเรื่องสั้นชุดนี้มีหลายตอนที่แสดงว่าผู้เขียนมี “ราก” ความเข้าใจดีพอ และจงใจใช้ให้ต่างไปจากความหมายผูกขาดเดิม ๆ อย่างน้อยก็ทำให้คนที่ใช้คำนั้นมาจนชินสะดุดใจ แล้วคิดต่อไปว่าเป็นอย่างนั้นได้เหมือนกัน บางทีทำให้เข้าใจที่มาของคำได้มากขึ้นเสียอีก ถ้าจะรับลูกแล้วเล่นต่อกันอย่างจริงจัง*” คุณหญิงจำนงศรี หาญเจนลักษณ์ ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเล่นกับภาษาของปราบดาไว้เป็นโวหารเปรียบเทียบว่า “*ปราบดากับภาษาไม่ใช่นายบ่าวที่ใช้และรับใช้กัน แต่เป็นเพื่อนเล่นคู่ใจที่สนิท สนุก และบางครั้งก็ซุกซน แล้วยังมีความรู้สึกแปลก ๆ ต่อไปว่าเพื่อนซี้คู่นี้ชวนกันซอกแซก ทดลอง สำรวจ ตรวจค้น ผจญภัย ลากเส้นละเลงสี ยังผลให้ภาษาของปราบดาดิ้นได้ และดิ้นได้ดี เพราะดิ้นอย่างมีที่มาที่ไป ไม่ใช่สักแต่ว่าดิ้นเพื่อเป็นขวัญใจคนอ่านรุ่นใหม่*”

นพดล ปรางค์ทอง เขียนบทวิจารณ์นวนิยายเรื่อง *ชิทแตก !* โดยตั้งข้อสังเกตว่า ทั้งรูปแบบและวิธีการใช้ภาษาในเรื่องรวมทั้งชื่อเรื่องน่าจะเป็นการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบของปราบดาต่อข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้ทำให้ภาษาไทยวิบัติ เพราะภาษาที่เด็กรุ่นใหม่ใช้สื่อสารกันอยู่ในเวลานี้วิบัติยิ่งกว่า และจะวิบัติยิ่งขึ้นในโลกอนาคต ปราบดาสร้างเรื่องในโลกอนาคต ตัวละครพูดภาษาโดยไม่มีคำควบกล้ำ และใช้ภาษาไทยปนภาษาฝรั่ง ซึ่งเป็นสถานการณ์ของการใช้ภาษาไทยในหมู่วัยรุ่นในปัจจุบันนั่นเอง ผู้วิจารณ์

วิเคราะห์การที่ปราบดาชอบใช้ภาษาพลิกพลิ้วและเล่นล้อกับความคุ้นเคยและแบบแผนอยู่ตลอดเวลา แท้ที่จริงเป็นเพราะตระหนักรู้สถานะที่แท้จริงของภาษาในมุมมองแบบหลังสมัยใหม่ ภาษาของปราบดาจึงเป็นลักษณะของภาษาวิวัฒน์ คือภาษาที่เปลี่ยนแปลง ไม่ใช่ ภาษาวิบัติ คือการทำลายภาษา ดังกล่าวว่า *"ข้อกล่าวหาเรื่อง 'ภาษาวิบัติ' ที่มีต่อปราบดา จะมองเป็นอย่างอื่นไม่ได้นอกจากว่าผู้กล่าวหาไม่เข้าใจ "ธรรมชาติ" ของภาษา และหลงลืมเป้าประสงค์ที่แท้จริงในการเกิดขึ้นของภาษา*

ถึงวันนี้ใครๆเขาก็รู้กันทั้งนั้นว่า การกล่าวหาคนๆหนึ่งว่าใช้ภาษาวิบัติเป็นแค่เพียงวาทกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งผลิตขึ้นเพื่อใช้ตำหนิ/ตัดสินคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งใช้ภาษา "ต่าง" ออกไปจากตน/พวกตน อาจจะเป็นเพราะไม่ชอบ ไม่คุ้นเคย กับภาษาเช่นนั้น และคนที่ถูกกล่าวหามักจะตกอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่า/ด้อยกว่าเสมอ.... วาทกรรม 'ภาษาวิบัติ' จึงเป็นเรื่องของการใช้ "อำนาจ" กดเก็บ/ปิดกั้นคนอีกกลุ่มที่ใช้ภาษาอีกแบบให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวที่ตนต้องการ และมักจะเป็นมาตรฐานที่ไม่อยากให้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆเลย หรือถ้าจะมีก็ต้องเป็นไปอย่างที่ตน/พวกตนต้องการเท่านั้น แทนที่การประดิษฐ์ถ้อยคำจะเป็นเรื่องเล่นสนุกของนักปราชญ์ราชบัณฑิตอย่างเดียว ปราบดาได้คืนอำนาจนี้กลับสู่นักเขียน แต่ก็ใช่ว่าเขาจะใช้อำนาจนี้เล่น (กับภาษา) เอาตามใจชอบ โดยไม่อินังขังขอบกับบริบทใดๆในสังคม"

ในการสัมมนา "การวิจารณ์วรรณกรรมของปราบดา หยุ่น" วิทยากร 2 คนกล่าวถึงการใช้ภาษาของปราบดาพ้องกันโดยไม่ได้ตั้งใจ อรรคภาค เล้าจินตนาศรีวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษาของปราบดาอย่างละเอียด ส่วน นพดล ปรางค์ทองย้ำความคิดว่าไม่ว่าปราบดาจะตั้งใจหรือไม่ การใช้ภาษาในงานเขียนของปราบดาตรงกับแนวคิดหลังสมัยใหม่พอดี ดังกล่าวว่า

"สไตล์การเขียนของปราบดาพยายามหลีกหนีความซ้ำซากจำเจของภาษาอยู่ตลอดเวลา มีการตั้งชื่อหนังสือแปลกๆ เช่น อุทกภัยในดวงตา ชิตแตก! ส่วนที่เคลื่อนไหว ความสะอาดของผู้ตาย ตั้งชื่อเรื่องแปลก ๆ เช่น นิ้วยี้ตีนเตือน หางคุด พุงพอง มารุตมองทะเล คนนอนคม เสี้ยนทรงกลม ขนาดของน้ำ องค์ประกอบของการไป วันแว้บ! ฉันดูดปากหลุมดำ และสร้างชื่อตัวละครแปลกๆ เช่น นายตะกอน นายชื่นชมกลมเดือน นายมองเมือง เด็กหญิงนิทานจบดี สร้างคำสร้างวลีใหม่ๆ การบิดผันคำ การเล่นล้อกับคำหรือสำนวนที่ชวนตั้งคำถามแบบยียวนกวนประสาท มีการสะบัดสะบิ้งทางภาษาเป็นระยะๆที่คนอ่านอาจยิ้มมุมปากก็ได้ แต่ลึกไปกว่าภาษายียวนยั่วรอยยิ้มนั้นคือการกระตุกกระตุ้นให้ความเคยชินของผู้อ่านชะงัก และเริ่มไตร่ตรองอะไรบางอย่างและหลายอย่างในชีวิต ซึ่งมักจะผ่านการใช้ถ้อยคำหรือภาษา ในแง่นี้ นวัตกรรมของปราบดา หยุ่น คือการพยายามใช้ภาษา เป็นการสร้างสรรค์ด้วยการทำลายกรงกรอบที่อยู่รอบๆตัวอักษร พยัญชนะ 44 ตัวในภาษาไทยนั่นเอง โดยเฉพาะเรื่อง ชิตแตก! นั้น นอกจากปราบดาจะพยายามสร้างหรือผสมผสานคำขึ้นมาใหม่ตั้งแต่ชื่อเรื่อง และในเรื่องก็ได้พยายามกระตุ้นและทำให้เห็นว่าเขาได้ตระหนักถึงธรรมชาติแท้จริงของภาษาอยู่ในหลายแง่มุม ทั้งในแง่ที่ภาษาไม่สามารถถ่ายสะท้อนโลกแห่งความเป็นจริง และมีประเด็นที่ว่าปราบดากำลังเล่นล้ออยู่กับข้อครหาที่สำคัญของเขาอยู่เรื่องหนึ่งคือภาษาวิบัติ"

อย่างไรก็ตาม บทวิจารณ์ที่แสดงความชื่นชมการใช้ภาษาพลิกพลิ้วมีลูกเล่น การบัญญัติศัพท์ใหม่และความเปรียบที่ไม่มีใครใช้มาก่อน รวมทั้งบทวิจารณ์ที่พยายามอธิบายภาษาแหวกแนวของปราบดาด้วยทฤษฎีใหม่ ๆ จะแตกต่างเป็นตรงกันข้ามกับบทวิจารณ์บางบทที่นักวิจารณ์ไม่อาจยอมรับภาษาของปราบดาได้เลย เช่น เทิดธรรม นามไท ที่เห็นว่าปราบดาใช้ภาษาด้วยความคึกคะนองมากกว่าช่ำชอง ไม่ได้คำนึงถึงเหตุผลและความเป็นไปได้ ผู้วิจารณ์ยกตัวอย่างมาวิเคราะห์ให้เห็นจริงว่าถ้อยคำที่ใช้เป็นจริงไปไม่ได้ เช่น *"ถูกกระตุ้นดั่งโดยสายฟ้าฟาด"* เพราะคนย่อมไหม้เกรียมไปเสียก่อน *"รับข้อมูลรอบตัวได้อย่างฉับพลันง่ายดายคล้ายถูกป้อน"* ผู้วิจารณ์เห็นว่าคำว่า *ป้อน*

อาจจะใช้ในกรณีช้าหรือยุ่งยากก็ได้ *"เดชะบุญที่ไม่ถึงนิพพาน"* แปลตามตัวว่าเป็นบุญที่ไม่หมดกิเลส ผู้วิจารณ์จึงตั้งคำถามกลับว่า กิเลสเป็นเรื่องของคนมีบุญหรืออย่างไร ความเป็นนักอ่านละเอียดและแปลความตามถ้อยคำอย่างเถรตรงเช่นนี้ทำให้น่าคิดว่านักวิจารณ์ละเลยที่จะพิจารณาการใช้โวหารภาพพจน์ของนักเขียนซึ่งเป็นภาษาวรรณศิลป์ที่ใช้กันมาจนเป็นขนบนิยมและผู้วิจารณ์ขาดอารมณ์ขัน

2. การใช้กรอบความคิดในการวิจารณ์ไม่สอดคล้องกับตัวบท สืบเนื่องจากทัศนะวิจารณ์ที่ขัดแย้งกันในข้อแรก ทำให้เห็นว่าความคิดที่แตกต่างมาจากกรอบความคิดที่แตกต่าง แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือการใช้กรอบความคิดในการวิจารณ์ที่ไม่สอดคล้องกับวรรณกรรมที่วิจารณ์ ดังที่วาณิช จรุงกิจอนันต์กล่าวโต้เทิดธรรม นามไทว่า การวิจารณ์ศิลปะใดต้องเข้าใจและยอมรับประเภท รูปแบบ ท่าทีหรือสไตล์ของงานศิลปะนั้นก่อน ส่วนจะตำหนิหรือชื่นชมก็เป็นเสรีภาพของผู้วิจารณ์ แต่ไม่ใช่นำหลักการของงานแบบหนึ่งไปวิจารณ์งานอีกแบบหนึ่ง ดังที่วาณิชกล่าวว่า *"ใช้ความรู้สึกและหลักเหตุผลของการดูหนังแบบเรียลิสติกเข้าไปจับผิดหนังแบบคอเมดี้หรือหนังตลก มันก็เลอะซีครับ"* หากพิจารณาจากบทวิจารณ์ของเทิดธรรม นามไท จะเห็นได้ว่าผู้วิจารณ์ใช้หลักของวรรณกรรมสัจนิยม จึงเห็นว่าวรรณกรรมจะต้องถ่ายสะท้อนความเป็นจริงของชีวิตและสังคม วรรณกรรมจะต้องแสดงความสมจริง ความเป็นเหตุเป็นผลน่าเชื่อถือ ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงเห็นว่าตัวละครผู้หญิงในเรื่องสั้น "กรมอุตุนิยมวิทยา" เมื่อประสบอุบัติเหตุแทนจะไปโรงพยาบาลกลับนั่งฟังวิทยุในรถ แต่ไม่ได้ซึมซับเรื่องที่ฟังเลยกลับสนใจเรื่องฝนไม่ตกตามที่กรมอุตุนิยมวิทยาบอกไว้ ผู้วิจารณ์กล่าวว่า *"ไม่น่าเชื่อว่าตัวละครจะเป็นเช่นนี้จริง ๆ เพราะเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีเหตุผลมนุษย์ที่ไหนกันไม่สนใจอาการบาดเจ็บและความเดือดร้อนของตนเอง กลับไปจมอารมณ์อยู่กับสิ่งอื่น แต่ท้ายที่สุดก็ไม่ได้สนใจสิ่งนั้นแม้แต่น้อย"* ความจริงสิ่งที่ผู้วิจารณ์สรุปอาจจะเป็นสิ่งที่นักเขียนต้องการจะบอก (นั่นคือ มนุษย์เราอาจจะทำอะไรไร้สาระหรือไม่มีเหตุผลในสายตาของคนอื่น มนุษย์มักคิดว่าตนเองจะควบคุมสิ่งต่าง ๆ ได้ เช่น พยากรณ์ดินฟ้าอากาศได้อย่างแม่นยำ แต่จริง ๆ ทำไม่ได้ หลังรถชนเสาไฟฟ้า มีรถวิ่งผ่านไปมา แต่หญิงสาวนั่งอยู่โดดเดี่ยวในความเงียบราวป่าช้ากลางเมืองหลวง ขัดแย้งกับในวิทยุที่มีเสียงปลอบโยนของดี.เจ.กับคนที่โทรเข้ามาปรับทุกข์ รวมทั้งจัดเพลงตามคำขอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความห่างเหินกันของมนุษย์ในสังคมเมืองใหญ่ทำให้ยามมีทุกข์ต้องพึ่งพา "เสียง" ของผู้ที่ไม่รู้จักทั้งเสียงของนักจัดรายการวิทยุและเสียงเพลง ตัวละครก็เชื่อเสียงจากข่าวพยากรณ์อากาศซึ่งขัดแย้งกับความจริง) แต่เมื่อผู้วิจารณ์ใช้หลักเหตุผลจากสามัญสำนึกเป็นกรอบในการตัดสิน ผู้วิจารณ์จึงตัดสินประเมินค่าว่าเป็นจุดบกพร่องในการเขียนที่เรื่องราวไม่สัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยไม่คำนึงว่าผู้เขียนทิ้งช่องว่างไว้ให้ผู้อ่านเติมเต็มเพื่อความหฤหรรษ์ทางปัญญา นอกจากนี้ ผู้วิจารณ์ยังยึดหลักของวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เห็นว่าวรรณกรรมต้องจรรโลงสังคม และปลุกสำนักในการเปลี่ยนแปลงสังคม เมื่อใช้มาตรฐานนี้เป็นเครื่องวัด ผู้วิจารณ์จึงเห็นว่าเรื่องสั้นชุดนี้ *"เนื้อหาเบาหวิว อ่านแล้วแทบไม่งอกเงยทางภูมิปัญญา"*

ประเด็นของการใช้กรอบวิจารณ์ไม่เหมาะสมนี้ สุรเดช โชติอุดมพันธุ์ กล่าวไว้ในการสัมมนาว่า *"การเข้าถึงปราบดา หยุ่นอาจจะไม่สามารถใช้กรอบเก่า เช่น สัจนิยม หรือกรอบที่เราใช้ประเมินค่าวรรณกรรมพื้นฐานอย่างที่คุณเทิดธรรมประเมินจากกรอบของวรรณกรรมเพื่อชีวิต และวิจารณ์ว่าตัวละครในงานของปราบดา หยุ่น ไม่อยู่ในระบบเหตุผล และถ้าเราไม่เชื่อในตัวละครก็ถือว่างานชิ้นนั้นล้มเหลว"*

"นักวิจารณ์หรือนักวิชาการใช้กรอบเก่าไปอธิบายเรื่องจึงตอบคำถามไม่ได้ เมื่อตอบคำถามไม่ได้ก็วิจารณ์ว่าเขาล้มเหลว กรอบการวิจารณ์สมัยก่อนเน้นประจักษ์นิยม นั่นคือ วรรณกรรมสะท้อนโลกข้างนอกอย่างไร วรรณกรรมจะต้องเหมือนกับโลกข้างนอก วรรณกรรมเป็นเพียงแค่กระจกใส โลกข้างนอกเป็นอย่างไรวรรณกรรมก็ต้องเป็นอย่างนั้น เมื่อนักวิจารณ์ใช้กรอบนี้ในการวิพากษ์วรรณกรรมอย่างงานของคุณปราบดา หยุ่น ปัญหาจึงเกิด เพราะในโลกวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น ไม่ใช่โลกข้างนอก และเขาเองก็เป็นนักเขียนที่ฉลาดพอที่จะรู้ว่าโลกวรรณกรรมเป็นโลกสมมติ และเล่นกับความสมมติของโลกวรรณกรรม"

อย่างไรก็ตาม พึงเข้าใจว่าการวิจารณ์งานศิลปะไม่ได้มีกรอบความคิดตายตัว เพราะการวิจารณ์คือการนำประสบการณ์สุนทรียะของตนไปพิจารณางานศิลปะ แต่ประสบการณ์สุนทรียะดังกล่าวย่อมไม่ได้มาจากประสบการณ์ส่วนตัวเท่านั้น หากแต่ควรเป็นประสบการณ์ที่เปิดกว้าง งานศิลปะที่ควบคุมประสบการณ์ผู้รับอย่างเบ็ดเสร็จก็ไม่ถือว่าเป็นงานศิลปะที่ดี เช่นเดียวกับการใช้ประสบการณ์สุนทรียะส่วนตนเข้าไปควบคุมงานศิลปะแบบเบ็ดเสร็จก็ไม่ถือว่าเป็นการวิจารณ์ที่มีพลังทางปัญญาแก่ผู้รับอื่น ๆ ดังนั้น การใช้กรอบความคิดในการวิจารณ์โดยไม่ทำความเข้าใจกับลักษณะงานเขียนเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดการวิจารณ์แบบหลงทิศหลงทางได้ และที่สำคัญกว่านั้นคือแสดงให้เห็นว่าผู้วิจารณ์ยังไม่เข้าไม่ถึงสุนทรียศาสตร์ของผู้รับที่ความหฤหรรษ์ทางปัญญาและอารมณ์จะเกิดจากการครุ่นคิดพินิจนึกในระหว่างการเติมเต็มความหมายที่ผู้เขียนทิ้งช่องว่างไว้ แต่ทั้งนี้เราก็อาจจะต้องเห็นใจนักวิจารณ์ในลักษณะนี้ เพราะวรรณกรรมแนวสัจนิยมและขนบความคิดว่าวรรณกรรมต้องสะท้อนความจริงของสังคมในระดับโครงสร้างของสังคม ไปจนถึงการประเมินว่าคุณค่าของวรรณกรรมอยู่ที่ต้องชี้ทางออกให้สังคมได้นั้น เป็นความคิดที่ครอบครองพื้นที่ในวงวรรณกรรมไทยมานานแสนนานจนเกิดความคุ้นชิน ทำให้ไม่สนใจวรรณกรรมที่สะท้อนความจริงระดับปัจเจก

3. นักวิจารณ์ตามไม่ทันนักเขียน ประเด็นนี้สืบเนื่องมาจากบทวิจารณ์ของมาลี ไพรสน และเทิดธรรม นามไท ที่ใช้กรอบความคิดชุดหนึ่งซึ่งกำกับด้วยชุดคำว่าสัจนิยม วรรณกรรมสร้างสรรค์ วรรณกรรมเพื่อชีวิต สะท้อนภาพ ความสมจริง ความเป็นเหตุเป็นผล ฯลฯ ในขณะที่วรรณกรรมที่วิจารณ์ไม่ได้สร้างสรรค์อยู่บนฐานความคิดเช่นนั้นแล้ว ลักษณะเช่นนี้ทำให้สุรเดช โชติอุดมพันธุ์ ตั้งคำถามว่า *"เป็นไปได้หรือไม่ว่าในช่วงนั้นกระแสที่เกิดขึ้นในงานของปราบดา นักวิชาการกำลังตามงานเขียนไม่ทัน อาจจะเป็นไปได้ว่าคุณปราบดาเกิดก่อนกาลอย่างที่หลายคนกล่าวไว้"* เมื่อครั้งที่ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ มาร่วมอภิปรายในงานสัมมนา "การวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ" ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการวิจารณ์นำหน้านักเขียน เพราะงานแบบของวินทร์เป็นวรรณกรรมที่นักวิจารณ์โหยหา หลังเบื่อหน่ายกับงานเขียนแนวเพื่อชีวิตที่อิ่มตัวจนไม่มีความแปลกใหม่อีกแล้ว นักวิจารณ์จึงได้แต่นำเสนอความรู้ทางทฤษฎีวรรณกรรมสมัยใหม่แต่ขาดตัวบทดี ๆ สำหรับวิจารณ์ เมื่อสุรเดชตั้งข้อสังเกตจากงานของปราบดาว่านักวิชาการ/นักวิจารณ์ตามนักเขียนไม่ทัน จึงบ่งบอกสถานภาพของการวิจารณ์ไทยว่ายังล้าสมัย และขาดเครื่องมือคือองค์ความรู้ และทฤษฎีใหม่ ๆ ในการทำความเข้าใจกับงานเขียนที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ยังบ่งชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลของวรรณกรรมกระแสเพื่อชีวิตยังคงตกค้างอย่างหนักแน่นในหมู่นักอ่านและนักเขียน สุรเดชยังตั้งคำถามว่า *"ถึงเวลาแล้วหรือยังที่นักวิจารณ์หรือนักวิชาการจำเป็นต้องศึกษากรอบแนวคิดทฤษฎีมากขึ้น เพื่อที่จะตามให้ทันโลกวรรณกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ....อาจจะเป็นความจำเป็นก็ได้ที่นักวิจารณ์จะต้องตามให้ทัน เพราะนักเขียนอย่างปราบดา หยุ่น ใช่ว่าอยู่ดีๆจะนั่งคิดนั่งเทียนเขียน นักเขียนรุ่นใหม่ๆหลายคนเป็นคนที่อ่านมาก และไม่ได้อ่านเฉพาะวรรณกรรมไทย หรือวรรณกรรมตะวันตกด้วยซ้ำ อย่างคุณปราบดาจะเป็นคนที่รู้เรื่องปรัชญา ไม่ว่าจะเป็นทางตะวันตกหรือปรัชญาศิลปะ เขาเองก็ไปเรียนทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ รวมทั้งยังสนใจปรัชญาตะวันออกด้วย"*

ปราบดาเป็นนักเขียนที่มีความโดดเด่นมากในการเสนอวิธีคิดในการมองโลก ซึ่งแตกต่างและต่อต้านแนวคิดแบบเก่า วรรณกรรมของปราบดาจึงไม่ได้หวือหวาในด้านรูปแบบและภาษาเพื่อสร้างนวัตกรรมหรืองานทดลองโดยไร้จุดหมาย หากแต่ภาษาและกลวิธีนำเสนอจะตอบสนองเนื้อหา และส่วนสำคัญในงานของเขาคือความคิดเชิงปรัชญาที่ท้าทายให้ขบคิด ดังนั้น ความใหม่ หรือความแปลกในงานของปราบดาผลักดันให้นักวิจารณ์ต้องขวนขวายหาความรู้อย่างกว้างขวาง หากไม่ต้องการเป็นนักวิจารณ์ตกขอบที่ตามนักเขียนไม่ทัน ดังที่อาจารย์สุรเดชกล่าวสรุปว่า *"ในโลกวรรณกรรมของปราบดานั้น มีการท้าทายนักวิชาการหรือนักวิจารณ์วรรณกรรมไทยร่วมสมัย แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่นักวิจารณ์จะต้องก้าวไปข้างหน้า และไม่สามารถจะหยุดอยู่ข้างหลังได้ การศึกษาในกรอบสุนทรียศาสตร์หรือในกรอบเหตุผลอาจจะเป็นไปได้ เพราะว่าสิ่งต่าง ๆเหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าวรรณกรรมสะท้อนภาพสังคม แต่ในโลกของปราบดา หยุ่น วรรณกรรมไม่จำเป็นต้องสะท้อนภาพสังคมอีกต่อไป แม้จะสะท้อนก็ไม่ใช่กระจกใส แต่อาจจะเป็นกระจกที่บิดเบี้ยว นักวิจารณ์ในยุค Post-Prabda จึงมีหน้าที่ที่จะต้องอ่านมากขึ้น ตามโลกให้ทัน เพราะปัจจุบันทุกสิ่ง*

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในกระแสโลกาภิวัตน์ นักเขียนไปดูหนังสั้นหรือหนังที่คนอื่นในโลกได้ชมพร้อมๆกัน นักวิจารณ์ก็คงต้องอ่านมากขึ้นหรือไม่ก็อยู่เฉยๆไป"

3.3 สรุปการวิเคราะห์บทวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น

จากการวิเคราะห์บทวิจารณ์วรรณกรรมของนักเขียนทั้งสองคนทำให้เห็นประเด็นต่าง ๆ ที่มีนัยต่อการวิจัย ดังนี้

1. วรรณกรรมของนักเขียนทั้งสองคนเป็นปรากฏการณ์ของสังคมร่วมสมัย เพราะแสดงนวัตกรรมการสร้างสรรค์ แม้จะมีบทวิจารณ์โต้แย้ง แต่ก็มีผลทำให้สังคมนักอ่านนักเขียนหันมาพิจารณานิยามของคำว่าสร้างสรรค์กันอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งการตั้งข้อสังเกตกับคำว่านวัตกรรมว่านักเขียนไม่พึงหลงเสน่ห์ "สื่อ" จนไม่เกิดสำนึกในตัว "สาร" ที่จะสร้างปัญญาแก่ผู้อ่าน หากพิจารณาพัฒนาการงานเขียนของนักเขียนทั้งสองคนร่วมด้วย จะเห็นว่าความประสานระหว่างเนื้อสารกับกลวิธีมีมากขึ้น เราอาจชี้ชัดไม่ได้ว่าพัฒนาการของวรรณกรรมได้รับการเกื้อหนุนจากบทวิจารณ์ แต่บทวิจารณ์รวมทั้งวิทยานิพนธ์บ่งชี้ให้เห็นว่าผลงานของนักเขียนทั้งสองไม่หยุดนิ่งและมีคุณค่าทั้งทางวรรณศิลป์และทางปัญญา

2. ความโดดเด่นในด้านนวัตกรรมของนักเขียนทั้งสองคนเกิดจากการปรับประยุกต์ลักษณะเด่นทัศนศิลป์มาใช้ในงานวรรณศิลป์ การใช้ภาพ สี ขนาด รูปทรง เทคนิควิธีทางทัศนศิลป์ เช่น ภาพปะติด ภาพตัดกัน ภาพลวงตา รวมทั้งเทคนิคของภาพยนตร์ ในงานของวินทร์และปราบดายืนยันแนวคิดของเจตนา นาควัชระ เรื่อง "ศิลปะส่องทางให้แก่กัน" ดังนั้น ในบทวิจารณ์ นักวิจารณ์จึงใช้ความรู้สหวิทยาการในการวิเคราะห์ประเมินค่างานวรรณกรรมของนักเขียน

3. วินทร์ เลียววาริณและปราบดา หยุ่น ไม่ใช่นักเขียนคนแรกที่นำเสนอวรรณกรรมนอกขนบแต่ผลงานของนักเขียนทั้งสองปรากฏในช่วงเวลาที่พอเหมาะพอดี วินทร์สร้างผลงานแนวทดลองซึ่งอยู่ในความสนใจของสุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ*ช่อการะเกด*และ*ช่อปาริชาติ* และเมื่อพิจารณาสภาพสังคมการเมืองไทยร่วมไปด้วย ก็พบว่าหลังผ่านการปะทะทางการเมืองครั้งใหญ่ คือ 14 ตุลา 16 6 ตุลา 19 และพฤษภา 35 ประกอบกับเป็นยุคเศรษฐกิจโชติช่วง วรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงอยู่ในช่วง "ขาลง" เรื่องสั้นของวินทร์ที่ใช้ความรู้เรื่องศิลปะและการโฆษณาซึ่งมีเป็นทุนเดิมจึงเตะตานักอ่าน เพราะหากพิจารณาในด้านกลวิธี วินทร์แทบไม่ได้เสนอของใหม่ แต่ต่อยอดของเก่าให้แปลกตาขึ้น น่าตื่นเต้นขึ้น เช่น การหักมุมสองชั้น ในด้านเนื้อหา วินทร์ยังมองสังคมด้วยกรอบความคิดที่ไม่แตกต่างไปจากงานวรรณกรรมเพื่อชีวิต การที่วินทร์ยืนยันว่าวรรณกรรมเป็น "ผลผลิต" อย่างหนึ่ง ที่ต้อง "ขาย" รูปลักษณ์ให้คนเสพก่อน เพื่อจะสัมผัสรสชาติและคุณภาพที่อยู่ภายใน ก่อให้เกิดปฏิกิริยาคัดค้านไม่น้อย แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวทางของวินทร์เปิดทางให้นักเขียนเดินตามมาไม่น้อยเช่นกัน ในที่สุด การสร้างงานที่มีอัตลักษณ์ของตนเองจนเหมือนกับเป็นลายเซ็น ทำให้วินทร์ประสบความสำเร็จที่สร้างกลุ่มนักอ่านของตนขึ้นมาได้

ปราบดา หยุ่น ปรากฏผลงานในวงวรรณกรรมร่วมสมัยหลังวินทร์ประมาณ 10 ปี ผลงานของปราบดาเป็นปรากฏการณ์ที่บ่งชี้ทิศทางความเคลื่อนไหวของวรรณกรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่กระแสแนวคิดหลังสมัยใหม่กำลังอยู่ในความสนใจอย่างสูง นอกจากปราบดาแล้ว ยังมีผลงานของนักเขียนร่วมสมัยกับปราบดาเช่น ทินกร หุตางกูร ศักดิ์ชัย ลัคนาวิเชียร แนวคิดหลังสมัยใหม่เริ่มมีอิทธิพลชัดเจนในการวิจารณ์วรรณกรรมด้วย ดังจะเห็นว่าบทวิจารณ์วรรณกรรมของปราบดาส่วนใหญ่จะชี้ให้เห็นลักษณะหลังสมัยใหม่นิยมในงานของเขา การที่งานเขียนของปราบดาได้รับรางวัลซีไรต์สร้างปฏิกิริยาจากนักอ่านและนักเขียนทั้งด้านบวกและด้านลบเช่นเดียวกับวินทร์ เลียววาริณ งานของปราบดาตอบสนองนักอ่านรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีประสบการณ์จากการต่อสู้ทางการเมือง ซ้ำยังหันหลังให้การเมืองน้ำเน่าของไทยเสียด้วย แต่นักอ่านเหล่านี้ยังมุ่งหวังเสพอรรถรสจากวรรณกรรมที่เขียนถึงโลกปัจจุบันที่เขาดำรงอยู่ และคาดหวังให้วรรณกรรมชี้ทางสำหรับโลกอนาคต เราอาจจะต้องกล่าวว่าวรรณกรรมของปราบดาปรากฏในระยะเวลาที่เหมาะสม เพราะมีนักอ่านพร้อมเสพงานลักษณะใหม่ มีนักเขียนที่ร่วมกระแสธารวรรณกรรมสายใหม่ และมีนิตยสาร

วรรณกรรมที่เป็นทางเลือกสำหรับสนองตอบรสนิยมของผู้เสพงานวรรณกรรมและศิลปะสมัยใหม่ เช่น a day , OPEN, Underground (หรือนิตยสารใต้ดิน) เหล่านี้เป็นแรงผลักให้ผลงานของวินทร์ ปราบดาและนักเขียนรุ่นใหม่อีกหลายคนมี “พื้นที่” ในวงวรรณกรรมไทยร่วมสมัยอย่างภาคภูมิ

4. แม้งานของวินทร์และปราบดาจะโดดเด่นในด้านรูปแบบและกลวิธีนำเสนอ แต่ความโดดเด่นเหล่านี้ยังไม่อาจกลบสาระด้านเนื้อหาที่พัฒนาขึ้นตามจำนวนปีที่สร้างงาน น่าเสียดายที่บทวิจารณ์ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ความแปลกใหม่ด้านกลวิธี และการใช้กลวิธีเพื่อสื่อความหมาย แต่ให้ความสนใจเรื่องปรัชญาความคิดของผู้เขียนไม่มากนัก บทวิจารณ์เรื่อง “เรียนรู้คน-ค้นชีวิตกับวินทร์ เลียววาริณ” ของกอบกาญจน์ ภิญโญมารคและทำนอง วงศ์พุทธ เป็นตัวอย่างที่วิเคราะห์ให้เห็นว่าบทความเรื่อง “ถ้าผมสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อีกครั้ง” และเรื่องสั้น “เรื่องของผมกับพ่อ” กับบทความเรื่อง “สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าสัตว์” และเรื่องสั้น “หมากลางถนน” เสนอแนวคิดว่าปัญญาเป็นสิ่งที่ทำให้คนต่างจากสัตว์ และหากมนุษย์ใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาจิตใจ ปัญญาก็จะช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางจริยธรรมซึ่งเป็นเครื่องวัดระดับความเป็นมนุษย์ ส่วนบทความจากวิทยานิพนธ์ของสุภาวดี พลชะนะก็ได้ชี้ให้เห็นว่าในรวมเรื่องสั้นชุด*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* วินทร์นำเสนอให้เห็นว่าสรรพสิ่งในโลกย่อมเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกัน การมองสรรพสิ่งอย่างองค์รวมในระดับจักรวาลจะช่วยให้เข้าใจกฎอนิจจังไปจนถึงอนัตตา รวมทั้งการแก้ปัญหาด้วยหลักปฏิจจสมุปบาทคือการตัดวงจรทุกข์ด้วยปัญญา ข้อสรุปดังกล่าวคือการชี้ว่าปรัชญาความคิดในงานวรรณกรรมของวินทร์คือพุทธปรัชญานั่นเอง ส่วนงานของปราบดาโดดเด่นด้วยแนวคิดสกุลโพสต์โมเดิร์นที่ตั้งคำถามกับสิ่งรอบตัวเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านฉุกคิดถึงมาตรฐานต่าง ๆ ของสังคมบริโภคนิยมที่บีบรัดให้มนุษย์เป็นเสมือนผลผลิตจากโรงงานเดียวกัน ปราบดาเสนอความคิดว่าแท้ที่จริงแล้วทุกคนมีความแตกต่าง เราจะค้นพบตัวเองได้ไหม เราจะมี “พื้นที่” ของตัวเองได้อย่างไร เราจะอยู่อย่างมีความสุขร่วมกับผู้อื่นโดยไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองได้หรือไม่วรรณกรรมของวินทร์และปราบดาจึงยืนยันแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอันเป็นประเด็นการวิจัยประเด็นหนึ่ง

4. ความเชื่อมโยงระหว่างโครงการภาคแรกกับโครงการภาคที่สอง

โครงการภาคแรก ผู้วิจัยได้ศึกษางานวรรณกรรมของอังคาร กัลยาณพงศ์ และชาติ กอบจิตติ ส่วนโครงการภาคสอง ผู้วิจัยเลือกศึกษางานวรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น นักเขียนทั้ง 4 คนนี้มีลักษณะพ้องกันคือเป็นนักเขียนขบถต่อขนบวรรณกรรมแห่งยุคสมัย อังคาร กัลยาณพงศ์ เสนอกวีนิพนธ์ในรูปแบบและท่องทำนองเสียงของตนเอง และเนื้อหาที่ใส่ใจต่อโลก ธรรมชาติ และจิตวิญญาณ ในขณะที่ร้อยกรองร่วมสมัยเน้นฉันทลักษณ์ตามขนบและเสนอเนื้อหาทางสังคมการเมืองอย่างแข็งกระด้าง ชาติ กอบจิตติ ก้าวผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิตไปสู่วรรณกรรมสร้างสรรค์ที่ไม่ใช้แนวคิดมากซิสต์ซึ่งเน้นเรื่องชนชั้นเป็นสูตรสำเร็จของการวิพากษ์สังคม วินทร์ เลียววาริณใช้พื้นความรู้ทางศิลปะสร้างนวัตกรรมของวรรณกรรม แม้จะโดดเด่นแปลกใหม่ในด้านรูปแบบมากกว่าเนื้อหา แต่ก็สามารถยืนหยัดในเอกลักษณ์งานเขียนที่ประสบความสำเร็จทั้งยอดขายและรางวัล ปราบดา หยุ่น ล้ำยุคด้วยความแหวกแนวในเนื้อหา ภาษา และความคิด จนนักอ่านนักวิจารณ์บางส่วนตามไม่ทัน นักเขียนเหล่านี้เผชิญหน้ากับข้อกล่าวหาว่าแต่งกวีนิพนธ์ไม่เป็น เขียนหนังสือไม่เป็น แต่กาลเวลาได้ยืนยันว่าเขาเหล่านี้เป็นนักเขียนตัวจริงมิใช่ด้วยรางวัลที่ได้รับ หากแต่ด้วยผลงานที่ทรงคุณค่ายาวนาน ประมาณ 60 ปีในการสร้างผลงานของอังคาร 30 ปีของชาติ 20 ปีของวินทร์ และ 10 ปีของปราบดา ผลงานวรรณกรรมของนักเขียนทั้งสี่มีบทบาทสูงในวงวรรณคดีศึกษาและวรรณคดีวิจารณ์

นักเขียนทั้ง 4 คนยังมีความพ้องกันตรงที่วางผลงานของตนเองเป็นวรรณกรรมกระแสทางเลือกของนักอ่านและไม่พึ่งพาระบบสำนักพิมพ์ใหญ่ อังคารผลิตผลงานในลักษณะหนังสือทำมือจำหน่ายขายตรงแก่ผู้สนใจ ชาติเลือกทำสำนักพิมพ์ที่พิมพ์งานของตนเองเท่านั้น เพื่อกำหนดรูปเล่มและราคาขายตอบสนองนักอ่านที่รสนิยมเดียวกัน วินทร์และปราบดาเดินตามรอยนักเขียนรุ่นพี่ และเพิ่มด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางสื่อสารกับแฟนนักอ่าน ชาติ-วินทร์-ปราบดา เป็นต้นแบบของนักเขียนรุ่นใหม่ ทั้งการสร้างเอกลักษณ์ในงานเขียนและการมีวิถีความคิดอันเป็นอัต

ลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับความคิดของคนรุ่นใหม่ที่ต้องการมีแนวทางใหม่ ๆ ในการเขียนหนังสือ นักเขียนทั้งสามได้ทำตัวเป็น “ครู” ที่ไม่หวงวิชา ถ่ายทอดเคล็ดลับการเขียนอย่างตั้งใจ ชาติ กอบจิตติเปิดโรงเรียนนักเขียนที่คัดเฉพาะคนที่เอาจริง เป็นการสอนตัวต่อตัวทำนองลูกศิษย์พระดาบสในสมัยโบราณ วินทร์เขียนหนังสือคู่มือการสร้างพล๊อต 2 เล่ม คือ *น้ำแข็งยูนิต ตราควายบิน* (เดิมชื่อ ปั้นน้ำเป็นตัว) และ*ยาแก้สมองผูก ตราควายบิน* ปราบดามีหนังสือ *เป็น : เรียงความว่าด้วยลมหายใจในตัวหนังสือ*

อังคาร-ชาติ-วินทร์-ปราบดา เป็นนักเขียนที่มาจากสายศิลปะโดยตรง การหล่อหลอมทางศิลปะทำให้นักเขียนทั้ง 4 คนมีคุณสมบัติของความริเริ่มสร้างสรรค์ (creativity) นวัตกรรม (innovation) และอัตลักษณ์ (identity) งานเขียนของพวกเขาจึงไม่อยู่ในอิทธิพลของกระแสหลักทางวรรณกรรมของยุคสมัย นอกจากนี้ ความคุ้นเคยกับศิลปะหลายแขนงทำให้นักเขียนทั้งสี่คนสร้างผลงานได้หลายลักษณะ และสามารถหลอมรวมศิลปะเหล่านั้นในการสรรค์สร้างงานวรรณกรรม อังคารเป็นจิตรกรกวีและใช้คีตศิลป์ในการแต่งกวีนิพนธ์ ชาติ-วินทร์-ปราบดา เขียนบทภาพยนตร์และมีส่วนในการทำภาพยนตร์ ชาติประสานศิลปะของละครและภาพยนตร์กับนวนิยาย วินทร์นำกราฟิกอาร์ตมาใช้กับวรรณกรรม ปราบดาสนุกกับการสร้างคลิปวิเดโอประกอบวรรณกรรมออนไลน์ ความริเริ่มสร้างสรรค์เหล่านี้ขยายขอบเขตและนิยามของวรรณกรรมออกไปอย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ นักเขียนทั้ง 4 คนมีบทวิจารณ์วรรณกรรมในปริมาณที่มากพอแก่การศึกษาวิจัย และบทวิจารณ์เหล่านั้นชี้ให้เห็นทิศทางของการสร้างสรรค์ การอ่าน และความเคลื่อนไหวของชีวิตและสังคม

การวิจัยเรื่อง*การวิจารณ์ในฐานะปรากฏการณ์ร่วมสมัยเพื่อพัฒนาความรู้ด้านสังคมศาสตการวิจารณ์* ทั้งภาคแรกและภาคที่สองยังสัมพันธ์ต่อเนื่องมาจากโครงการวิจัย*การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย* ภาค 1 และภาค 2 เพราะมุ่งเน้นการศึกษาบทบาทของการวิจารณ์ ลักษณะและทิศทางของการวิจารณ์ ความสำคัญและความสัมพันธ์ของการวิจารณ์ต่อนักเขียน นักอ่าน และวงวรรณกรรมโดยขยายการศึกษาพื้นที่ของการวิจารณ์จากสื่อสิ่งพิมพ์ไปสู่สื่ออินเทอร์เน็ตซึ่งเป็น “เครือข่ายทางสังคม” (social network) ของคนรุ่นใหม่ด้วย นอกจากนี้โครงการวิจัย*การวิจารณ์ในฐานะปรากฏการณ์ร่วมสมัยเพื่อพัฒนาความรู้ด้านสังคมศาสตร์การวิจารณ์* ยังมุ่งต่อยอดด้วยการศึกษาบริบทแห่งการวิจารณ์ ศึกษาสุนทรียศาสตร์ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ศึกษาปัจจัยความพร้อมที่จะทำให้การวิจารณ์มีพลังสร้างสรรค์ที่อาจสามารถเกื้อหนุนงานศิลปะ ตลอดจนปลูกปัญญาและสร้างสำนึกในสังคม นอกจากนี้ยังมีความพยายามแสวงหาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาสังคมศาสตร์แห่งการวิจารณ์ให้เข้มแข็งต่อไป

5. การสร้างหนังสือ/ตำรา

สาขาวรรณศิลป์กำหนดไว้ว่า โครงการภาคแรก จะทำหนังสือ 2 เล่ม คือ **80 ปี อังคาร กัลยาณพงศ์ : การศึกษาบทวิจารณ์** และ **25 ปี การวิจารณ์ “คำพิพากษา” ของ ชาติ กอบจิตติ** ในขณะนี้ต้นฉบับหนังสือทั้ง 2 เล่มเสร็จเรียบร้อยแล้ว รอเวลาในการหาทุนเพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่

ส่วนโครงการภาคสอง ผู้วิจัยสาขาวรรณศิลป์กำหนดว่าจะทำหนังสือ 1 เล่ม คือ **จากวินทร์ถึงปราบดา : กรณีศึกษาจากบทวิจารณ์**

ผู้วิจัยคาดว่าหนังสือทั้ง 3 เล่มจะสร้างองค์ความรู้ให้วงวรรณคดีศึกษา ทั้งในเรื่องการวิจารณ์การสร้างสรรค์และความสัมพันธ์ของวรรณกรรมและการวิจารณ์กับบริบททางสังคม

6. สังคมศาสตร์การวิจารณ์

การวิจัยสาขาวรรณศิลป์ซึ่งศึกษางานวิจารณ์ผลงานของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่นในรูปแบบต่าง ๆ และในพื้นที่ต่าง ๆ ได้พบข้อสังเกตที่น่าจะเป็นความรู้เพื่อพัฒนาสังคมศาสตร์การวิจารณ์ต่อไป ดังนี้

1) พลวัตแห่งการวิจารณ์ได้รับแรงกระตุ้นจากพลวัตทางสุนทรียะ ดังจะเห็นได้จากความคึกคักของการวิจารณ์เกิดจากตัวบทที่มีลักษณะเด่นชวนวิจารณ์ ซึ่งเกิดขึ้นจากเหตุสองด้าน ด้านหนึ่งคือนวัตกรรมการสร้างสรรค์ใน

ตัวบท ที่เกิดจากการสร้างลักษณะความไม่คุ้นชิน (defamiliarization) เชิญชวนให้นักวิจารณ์พยายามหาเครื่องมือในการตีความหรือถอดรหัสความหมาย อีกด้านหนึ่งคือบริบทภายนอกตัวงานวรรณกรรม เช่น การได้รับรางวัล ตัวนักเขียน การข้ามพรมแดนวรรณกรรมสู่พรมแดนของศาสตร์อื่น ปัจจัยทั้งสองด้านก่อให้เกิดทัศนะความคิด และการโต้แย้งจากจุดยืนทางวิชาการที่แตกต่างกัน บทวิจารณ์บางบทอาจทำหน้าที่เป็น “ตัวกลาง” ที่ประสานข้อโต้แย้ง ไม่ใช่ลักษณะการยุติ แต่เป็นการพบกันครึ่งทาง อย่างเช่น บทวิจารณ์ของจรูญพร ปรปักษ์ประลัย ชื่อ “ลอยเรือวรรณกรรมในทะเลประวัติศาสตร์” ตั้งคำถามว่าขอบเขตของประวัติศาสตร์กับการสร้างสรรค์วรรณกรรมอยู่ตรงที่ใด และตั้งคำถามชวนหาคำตอบว่านักเขียนสามารถใช้จินตนาการสร้างสรรค์เติมช่องว่างที่แม้นักประวัติศาสตร์ก็ไม่อาจยืนยันความจริงได้หรือไม่ ส่วนบทความชื่อ “ด้อยอิงเดี้ยง” ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ นักวิชาการอาวุโสสายประวัติศาสตร์ ได้นำเสนอมุมมองอีกด้านหนึ่งที่มีต่อประวัติศาสตร์และวรรณกรรม ซึ่งน่าจะทำให้ลดบรรยากาศความขัดแย้งที่แฝงด้วยอัตวิสัยตามศาสตร์ในสาขาของตนลงไปได้ เพราะบทความของนิธิซึ่งชี้จุดอ่อนของศาสตร์ทั้งสองสาขาเช่นนี้มีลักษณะเหมือน argument ที่นำไปสู่ agreement คือให้ “สติ” และ “ปัญญา” แก่ผู้อ่านที่จะไม่หลงอยู่ในมายาคติของทั้งประวัติศาสตร์และวรรณกรรม ดังนั้น บรรยากาศที่ดูเหมือนเป็นการวิวาทะทางสื่อมวลชน แท้ที่จริงแล้วเป็นการยืนยันวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์

2) ผลงานของวินทร์และปราบดามีลักษณะนวัตกรรมการสร้างสรรค์คล้ายกันคือการประสมประสานศิลปะหลากหลายสาขา (multimedia) สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ที่สื่อนานาประเภทปะทะสังสรรค์อยู่ในวิถีชีวิต วินทร์เริ่มสร้างความตื่นตะลึงแก่นักอ่านนักวิจารณ์จากการใช้สีดำขาวแบ่งครึ่งหน้ากระดาษ ในเรื่องสั้น *โลกียะ-นิพพาน* และทวีความตื่นตายิ่งขึ้นในงานเขียนในเวลาต่อมา ฉายานักเขียนแนวทดลองอาจจะทำให้วินทร์ติดกับดักตนเอง ดังที่นักวิจารณ์เห็นว่ารูปแบบและกลวิธีล้ำหน้าเนื้อหา แต่หากวิเคราะห์จากภูมิหลังของนักเขียน อาจเป็นไปได้ว่าการที่วินทร์เป็นสถาปนิก ทำให้เขาเห็นว่าฐานรากและโครงสร้างอาคารย่อมไม่แตกต่างกันนัก สิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างคือรูปร่างหน้าตาและการประดับประดาของอาคารหลังนั้น วรรณกรรมก็เช่นเดียวกัน วินทร์จึงเลือกประดับประดางานเขียนของเขาด้วยเทคนิคต่างๆ และชวนให้คิดว่าเทคนิคเหล่านั้นสำคัญต่อสารของเรื่องอย่างไร ประกอบกับความรู้ด้านโฆษณาและการตลาด ทำให้ผู้เขียนน่าจะรู้ดีว่าจะสร้าง“จุดขาย” ของงานเขียนได้อย่างไร อย่างไรก็ตาม นักวิจารณ์ที่ติดตามผลงานของวินทร์อย่างสม่ำเสมอ มองเห็นความสมดุลระหว่าง “สื่อ” กับ “สาร” มากขึ้น ดังเช่นจรูญพร ปรปักษ์ประลัยที่วิจารณ์งานของวินทร์ไว้ถึง 5 ชิ้น แสดงความเห็นไว้ในบทวิจารณ์*โลกด้านที่หันหลังในดวงอาทิตย์*ว่าสื่อต่างลักษณะที่วินทร์นำมาขยำรวมกันจนกลายเป็นเนื้อเดียวกันกับเนื้อหา “*ขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปก็ไม่สมบูรณ์ หรืออาจถึงขั้นสื่อความหมายไม่ได้เลยทีเดียว*” ส่วนปราบดาสร้างความฮือฮาแก่นักวิจารณ์ในงานเรื่องแรก คือ *เมืองมุมฉาก* ที่นักวิจารณ์อดกล่าวถึงการใช้เส้น สี ภาพ เพื่อสื่อความหมายไม่ได้ ปราบดาสร้างงานทดลองใหม่ล่าสุดด้วยการเขียนเรื่องยาว 12 ตอนลงเว็บบล็อกพร้อมคลิปภาพ ทำนองว่าหญิงสาวเจ้าของบล็อกเขียนจากเรื่องจริงของเธอเพื่อระบายอารมณ์เพราะอกหัก มีผู้เข้ามาอ่านเขียน comment จำนวนมากทั้งก่อนและหลังจากรู้ว่าเป็นงานเขียนเชิงทดลองของปราบดาไม่ใช่เรื่องจริง วรรณกรรมเรื่องนี้ยังไม่มีบทวิจารณ์ แต่เราอาจถือได้ว่า comment ท้ายข้อเขียนเป็นการแสดงทัศนะวิจารณ์ที่หลากหลาย และบางคอมเม้นต์ก็ตั้งข้อสังเกตที่เชื่อมโยงกับวงการศิลปะและสังคมได้ดี เช่น วิจิตรศิลป์ 278 IP: 58.9.114.234 วันที่ 25 มีนาคม 2551 เวลา:0:21:31 น. แสดงความเห็นไว้ว่า “ *ผมเองอายุไม่มาก...และไม่มีความรู้มากพอที่จะบรรยายหรือวิพากษ์บทความของคุณๆได้ แต่สิ่งที่ผมได้รับซึ่งผมไม่รู้ว่าคุณคิดหรือเปล่านั้นก็คือมันเป็นงานศิลปะร่วมสมัยซึ่งมันอาจจะยังไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน.....นั้นคือสิ่งที่ผมตกตะลึงมากๆ คือเป็นกระบวนการคิดที่มีขั้นตอนและเกือบจะจบได้อย่างดี มันเป็นงาน public art ที่พูดในแง่ความไม่จริงของโลกไซเบอร์ได้อย่างดีมากๆ การหลอกลวงและความคลุมเครือที่ฉาบอยู่ระหว่างหน้าจอและหน้ามนุษย์ ซึ่งมันมีชั้นเชิงมากๆในการแสดงออก และพูดถึงสังคมไทยทุกวันนี้เป็นอย่างดี.หากมองเรื่องปัจจุบันที่มีคนหลายคนทำร้ายตัวเองจากผลของความลวงบนโลกออนไลน์ ...แนบเนียนมากเรื่องการเล่นกับความอยากรู้ของสาธารณะชน บังเอิญว่าผมเคยอ่านคร่าวๆมาว่าคุณปราบดาเป็นคนไม่ชอบศิลปะร่วมสมัยและเบื่อหน่ายกับการเดินหาคอนเซ็บ แต่กระบวนการทำงานของคุณนั้นเป็นระบบขั้นตอน คิด หา*

และทำ ซึ่งเป็นสิ่งที่ศิลปินร่วมสมัย ณ ปัจจุบันนี้จำเป็นต้องมี คงทำได้แค่สนับสนุนและอยากเห็นผลที่เป็นวงกว้างมากกว่านี้ครับ อยากให้งานของคุณเป็นลูกแอ๊ปเปิ้ลที่ไปกระแทกหัวคนอื่นๆ แล้วได้คิดอะไรต่อๆ ไปเรื่อยๆ จนยิ่งใหญ่ แล้วผมจะรอดูด้วยความเคารพครับพี่ๆ"

น่าสังเกตว่านักวิจารณ์รุ่นใหม่จะมองโลกด้วยสายตาใกล้เคียงกับนักเขียน มองเห็นความเคลื่อนไหวของโลกและเข้าใจพลังแห่งพลวัตของศิลปะร่วมสมัย ในการวิจารณ์วรรณกรรมสมัยใหม่ที่มีลักษณะเช่นนี้ ผู้วิจารณ์ต้องมีความรู้ในศิลปะหลากหลายสาขา การเปิดใจกว้างและยอมรับการขยายนิยามของคำว่าวรรณกรรมสร้างสรรค์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เราสามารถพัฒนาความรู้ด้านสังคมศาสตร์การวิจารณ์ได้

3) นักเขียนที่เลือกมาเป็นกรณีศึกษาต่างมีประสบการณ์ในการเสพสุนทรียะของศิลป์และศาสตร์จากต่างประเทศทั้งตะวันออกและตะวันตก สุนทรียศิลป์มีหลากรูปแบบทั้งทัศนศิลป์ ดนตรี ภาพยนตร์ วรรณกรรม นอกจากนี้วินทร์สนใจเรื่องวิทยาศาสตร์เป็นพิเศษ ในขณะที่ปราบดามุ่งไปทางปรัชญาตะวันออก ประสบการณ์สุนทรียะเหล่านี้ปรากฏในวรรณกรรมของนักเขียนทั้งสอง ความเป็นนักอ่านของนักเขียนทำให้เขามองโลกด้วยสายตาที่กว้าง วรรณกรรมหลายเรื่องของนักเขียนทั้งสองคนสะท้อนมุมมองของเขาต่อชีวิต-สังคม-โลกในระดับปรัชญาไม่ใช่ระดับปรากฏการณ์หรือความจริงเชิงประจักษ์ การที่วรรณกรรมของวินทร์และปราบดาอยู่ในบริบทของสังคมโลกาภิวัตน์ นักวิจารณ์วรรณกรรมจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องกระแสความเคลื่อนไหวในยุคโลกาภิวัตน์ด้วย แต่ความขาดแคลนตำราทางวรรณกรรมทำให้ต้องพึ่งศาสตร์สาขาอื่น เช่น รัฐศาสตร์ ทัศนศิลป์ ภาษาศาสตร์ นักวิจารณ์ร่วมสมัยต้องอาศัยความรู้นอกชั้นเรียนเพื่อปรับตัวให้ทันความเคลื่อนไหวของวงวรรณกรรม นับวัน วรรณกรรมร่วมสมัยประเภทสนองผู้อ่านที่เป็น "คอวรรณกรรม" จะมุ่งไปในทิศทางการสร้างสรรค์ที่เป็นขบถต่อขนบมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหากการวิจารณ์จะเคลื่อนที่ไปพร้อมกับวรรณกรรมอย่างใกล้ชิดก็คงจะต้องเป็นอย่างที่นักวิชาการ (สุรเดช โชติอุดมรัตน์) กล่าวไว้ว่านักวิจารณ์ปัจจุบันต้องทำงานหนักมากขึ้น อ่านมากขึ้น ศึกษามากขึ้น เพื่อตามโลกให้ทันและตามวรรณกรรมให้ทัน

4) วินทร์และปราบดาสวมหมวกเป็นนักวิจารณ์ด้วย วินทร์มีหนังสือ*นิยายข้างจอ* เป็นความเรียงเรื่องภาพยนตร์ ส่วนปราบดามีหนังสือ*ภาพไม่นิ่ง* เป็นความเรียงเรื่องภาพยนตร์เช่นกัน และมีหนังสือ*สมมุติสถาน* เป็นความเรียงว่าด้วยทัศนศิลป์ มุมมองจากการวิจารณ์สะท้อนให้เห็นคุณภาพ การอ่าน และโลกของนักเขียน นักเขียนเป็นทั้งผู้สร้างสรรค์และนักวิจารณ์ในตัวเอง คำกล่าวที่ว่า นักวิจารณ์คนแรกของนักเขียนคือตัวนักเขียนเอง เป็นคำกล่าวที่ไม่มีใครแย้งได้ วินทร์กล่าวว่างานเขียนของเขาต้องมีมาตรฐาน ISO นั่นคือ I see O.K. นั่นหมายความว่างานเขียนนั้นต้องผ่าน QC นักเขียนจะตรวจสอบคุณภาพผลงานของตนเองก่อน ส่วนปราบดาเขียนเรื่องสั้นหลายเรื่องวิพากษ์เสียดสีตัวเองซึ่งขณะเดียวกันก็เป็นการวิพากษ์เสียดสีวงการนักเขียนไปด้วย หนังสือความเรียงเชิงวิจารณ์เกี่ยวกับภาพยนตร์และทัศนศิลป์ของวินทร์และปราบดาให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับศิลปะต่างแขนง แต่ขณะเดียวกันก็เป็นการอธิบายงานของตนเองว่าก่อเกิดมาจากรากฐานความสนใจศิลปะสาขาอื่น ๆ อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเขียนประเภทคู่มือการประพันธ์ของนักเขียนทั้งสองคน ในขณะที่แนะแนวทางการเขียนวรรณกรรมแก่ผู้อื่น ก็เป็นการอธิบายกระบวนการสร้างสรรค์งานเขียนของตนเองไปด้วย โดยนัยนี้ สาขาวรรณศิลป์อาจเชื่อมโยงกับสาขาอื่นที่บางครั้งศิลปินใช้วรรณกรรมเพื่ออธิบายงานของตนเอง เช่นทัศนศิลป์ ที่ศิลปินอธิบายผลงานของตนไว้ในสูจิบัตร

5) โครงการวิจัยการวิจารณ์ในภาคหนึ่งและภาคสองชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมมุขปาฐะยังมีบทบาทสูงอยู่ในวงวรรณกรรมวิจารณ์ของไทย แม้จะไม่เพิกเฉยต่อวัฒนธรรมนี้ แต่การปรับวัฒนธรรมมุขปาฐะให้กลายเป็นลายลักษณ์จะยิ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่การวิจารณ์มากยิ่งขึ้น ดังบทวิจารณ์ของจรูญพร ปรปักษ์ประลัย "ลอยเรือวรรณกรรมในทะเลประวัติศาสตร์" ซึ่งให้เครดิตขอบคุณเพื่อนพ้องในวงสนทนา แสดงให้เห็นว่าการวิจารณ์แบบมุขปาฐะมีพลังและนำมาสู่การวิจารณ์ลายลักษณ์ในเวลาต่อมา และในกรณีของบทวิจารณ์ยาว 16 ตอนของวาณิช จรุงกิจอนันต์ที่วิจารณ์เรื่องสั้นกระแสเพื่อชีวิต แม้จะมีน้ำเสียงรุนแรงชนิดก่อศัตรู แต่นับว่าเป็นครั้งแรกที่มีการวิพากษ์วรรณกรรมกระแสหลักอย่างเอาจริงเอาจัง นอกจากนี้วาณิชยังเรียกร้องให้นักเขียนทำความเข้าใจกับศิลปะของการเขียนเรื่องสั้นเสียใหม่

เขาเรียกตนเองว่าเป็น “ไดโนเสาร์เรื่องสั้น” และยึดมั่นอยู่กับหลักการเขียนเรื่องสั้นตามขนบ ดังกล่าวว่า *“ผมยืนอยู่กับพื้นฐานของการเขียนหรือความเข้าใจในการเขียนเรื่องสั้นแบบขนบนิยม”* ซึ่งเขายืนยันว่าถูกต้อง ดังนั้น วาณิชจึงประเมินคุณค่าวรรณกรรมตามหลักการของเขา และท้าทายความคิดเห็นที่แตกต่าง เขายังตั้งใจทำให้การวิจารณ์เป็นกิจสาธารณะดังที่กล่าวไว้ในบทความตอนสุดท้ายว่า *“เจตนาอย่างหนึ่งในการเขียนวิพากษ์วิจารณ์รางวัลซีไรต์ ผมอยากทำไว้ให้เป็นแบบอย่าง (ไม่ใช่แบบแผน) กับนักเขียนนักวิจารณ์ เนื่องจากผมได้ยินได้ฟังมาเกี่ยวกับนักเขียนนักวิจารณ์จำนวนไม่น้อยที่ไม่เห็นด้วยกับการให้รางวัลกับเรื่องนี้เรื่องนั้นหรือให้กับคนนั้นไม่ให้คนนี้ เรื่องนี้ดีกว่าเรื่องนั้น แต่ก็เป็นนินทากาเลเหมือนเทน้ำกันไป ไม่เห็นด้วยว่าอย่างไร เขียนสิ”* และส่งเสริมให้มีการวิจารณ์ต่อเนื่องไปอีก *“เป็นเจตนาอีกเหมือนกัน เพื่อให้เกิดปฏิกิริยา ด้วยความยินดีเลยนะรับที่จะโยนรุมเหยียบรุมยัน เพื่อให้เป็นเจี๊ยวจ๊าวต่อเนื่อง อยากให้เจี๊ยวจ๊าวไปเรื่อย ๆ หวังเอาไว้ว่ายิ่งเจี๊ยวจ๊าวอื้ออึงมากเท่าใด การเรียนรู้ทำความเข้าใจร่วมกันจะยิ่งมีโอกาสมากขึ้น”* บทวิจารณ์ของวาณิชบทนี้แสดงนัยทางการศึกษาไว้ชัดเจนว่าผู้วิจารณ์ต้องการให้ความรู้แก่นักอ่าน-นักเขียน-นักวิจารณ์ สำหรับนักเขียนและนักวิจารณ์ วาณิชแสดงความปรารถนาให้ *“มีความเข้าใจอยู่บนพื้นฐานเดียวกัน คือพื้นฐานของศาสตร์และศิลป์ในการเขียนงานวรรณกรรม พื้นฐานนะครับ เพราะการอยู่บนพื้นฐานเดียวกันเข้าเรื่องพื้นฐานเหมือน ๆ กัน จะทำให้วิพากษ์วิจารณ์ถกเถียงกันได้อย่างเข้าใจกัน การจะบอกว่าเรื่องนั้นดี เรื่องนี้ไม่ดี เรื่องนี้ใช้ไม่ได้ จะได้สะดวกขึ้น ถกเถียงกันอย่างตรงประเด็นมีประเด็นยิ่งขึ้น”* ส่วนสำหรับนักอ่านทั่วไป ผู้วิจารณ์มีความหวังว่า *“จะเป็นส่วนหนึ่งในการยกระดับหรือปรับระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนและการอ่านตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์งานวรรณกรรมในบ้านเรา”* บทความวิจารณ์บทนี้จะมีบทบาทดั่งคำประกาศของผู้วิจารณ์หรือไม่ ได้มากน้อยเพียงใด อยู่ที่ผู้อ่านด้วย แต่อย่างน้อยผู้เขียนได้แสดงความตั้งใจไว้อย่างหนักแน่นชัดเจน อย่างไรก็ตาม ความเข้มข้นของการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์ยังต้องอิงอยู่กับงานวรรณกรรมที่จะสร้างปรากฏการณ์ใหม่แก่วงการด้วย

6) การศึกษาสังคมศาสตร์แห่งการวิจารณ์ให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับบริบททางสังคม ดังนั้น ประเด็นเรื่อง “ตลาด” ซึ่งเป็นแหล่งผลิต เผยแพร่ และเสพรับงานวรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เมื่อตลาดอยู่ในมือของนายทุนรายใหญ่ นักเขียนอิสระที่สามารถอยู่รอดได้ในระบบทุนนิยมจำเป็นต้องดำเนินกิจการให้ครบวงจร คือ เขียน – ผลิต – ขาย นักเขียนอย่างชาติ วินทร์ และปราบดาต่างมีสำนักพิมพ์เล็ก ๆ ของตนเอง นอกจากนี้ยังต้องหา “พื้นที่” เล็ก ๆ ของตนให้ยืนอยู่ใต้ท่ามกลางวรรณกรรมกระแสหลัก ข้อสังเกตจากภิญโญ ไตรสุริยธรรมา บรรณาธิการที่กล่าวถึงพื้นที่ทางกายภาพของนักเขียนในตลาดธุรกิจวรรณกรรมเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าขนาดนักเขียนมือรางวัลและได้รับความนิยมจากนักอ่านไม่น้อยยังต้องอุทิศเวลาการทำงานเขียนหนังสือมาทำธุรกิจการขายเพื่อให้มีพื้นที่อยู่ในตลาดหนังสือ นักเขียนที่ต้องการเป็นอิสระจากนายทุนต้องวางตำแหน่งผลงานของตนให้เป็น “วรรณกรรมทางเลือก” ที่ต้องการผู้บริโภคที่มีจริตต้องกันเพียงจำนวนหนึ่ง และพยายามรักษาฐานคนอ่านจำนวนนี้ไว้ให้ได้ด้วยการมีวินัยทำงานสม่ำเสมอ และพบปะนักอ่านของตนในโอกาสต่าง ๆ การเป็นนักเขียนและนักขายในระดับที่สง่างามและมีศักดิ์ศรีเป็นศาสตร์และเป็นศิลป์ที่นักเขียนต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง

7) โลกอินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่ใหม่ที่โครงการวิจัยให้ความสนใจ สาขาวรรณศิลป์ใช้ประโยชน์จากพื้นที่อินเทอร์เน็ตมากกว่าศิลปะสาขาอื่น แต่ในแง่ของการวิจารณ์ ความที่อินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่เปิดและเป็นสังคมนิรนามทำให้บทวิจารณ์ที่มีคุณค่าและมีนัยต่อการศึกษายังมีไม่มากนัก ส่วนมากเป็นทัศนะวิจารณ์ที่เป็นอัตวิสัยทั้งฉันทาคติและอคติโดยไม่ได้กำกับด้วยหลักวิชา อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์ในอินเทอร์เน็ตบ่งชี้ให้เห็นว่าการวิจารณ์เป็นกระบวนการขัดเกลาและหล่อหลอมความคิดหลังการอ่านวรรณกรรม และเปิดโอกาสให้แก่นักวิจารณ์หน้าใหม่ การพัฒนางานวิจารณ์ในอินเทอร์เน็ตอาจต้องอาศัยเวลายาวนานกว่าจะสร้างนักวิจารณ์และบทวิจารณ์ที่มีพลังชี้นำประชาคมวรรณศิลป์ได้

8) ประเด็นเรื่องสถานะของการวิจารณ์ในวงวรรณกรรมอาจให้ความรู้ด้านสังคมศาสตร์การวิจารณ์เช่นกัน โดยธรรมชาติ การวิจารณ์อยู่ในสถานะ “เกาะติด” วรรณกรรม อันทำให้นักเขียนอาจดูหมิ่นนักวิจารณ์ด้วยคำเปรียบเปรยต่าง ๆ นานา การสัมมนาเรื่องการวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น ก่อให้เกิดคำถาม

ที่แย้งกัน 2 คำถาม หนึ่งคือการวิจารณ์นำหน้างานวรรณกรรมได้หรือ และสองการวิจารณ์ตามไม่ทันงานวรรณกรรมใช่หรือไม่ ผู้วิจัยได้อภิปรายปัญหานี้ไปแล้วในการวิเคราะห์บทวิจารณ์ จึงขอสรุปได้ว่าการวิจารณ์สามารถอยู่ได้ทั้ง 2 สถานะ ในช่วงที่งานวรรณกรรมถึงจุดอับตันย่ำอยู่กับที่ ขาดการพัฒนา นักวิจารณ์สามารถใช้ประสบการณ์ทางสุนทรียะชี้ให้เห็นจุดบอด ข้อบกพร่องของงานวรรณกรรม และชี้แนะแนวทางแก้ไขที่สามารถทำให้นักเขียนพัฒนาขึ้นได้ บารมีของนักวิจารณ์ที่กำกับด้วยหลักวิชาการเป็นสิ่งที่ทำให้การวิจารณ์มีสถานะนำหน้างานเขียนได้ ในทางกลับกัน วรรณกรรมที่ปรับตัวเข้ากับโลกาภิวัตน์อย่างรวดเร็วอาจทำให้นักวิจารณ์ที่ไม่ได้สนใจความเคลื่อนไหวของกระแสวรรณกรรม และขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องทฤษฎีหรือแนวคิดใหม่ มีมุมมองที่คับแคบ การวิจารณ์ที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ก็เท่ากับล้าหลังตามความเคลื่อนไหวของวงวรรณกรรมไม่ทัน ดังนั้น มองอย่างอุดมคติแล้ว การวิจารณ์จำเป็นที่ต้องก้าวให้ล้ำงานวรรณกรรมอยู่เสมอ เพราะการวิจารณ์สามารถ “พูด” แทนนักเขียนเพื่อชี้คุณค่าของวรรณกรรม

7. สุนทรียศาสตร์ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง

วรรณกรรมในสังคมทุนนิยมและบริโภคนิยมจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้มีพื้นที่อยู่ในสังคมปัจจุบัน เพราะผู้คนมีทางเลือกในการเสพมหรสพบันเทิงประเภท “ตาดูหูฟัง” ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ตอบสนองความหฤหรรษ์อย่างรวดเร็ว การรีบร้อนเคลื่อนไปข้างหน้าเพราะต้องไล่ตามสมัยนิยมให้ทัน ทำให้ต้องเลือกบริโภคอาหารวัฒนธรรมแบบ “แดกด่วน” (fast food) ที่ปรุงสำเร็จ ง่ายและสะดวก ดังนั้น วรรณกรรมซึ่งเป็นศิลปะที่ต้องละเลียดอ่านจากภาษาสู่จินตนาการ การตีความ และการรับสาร จึงจะ ส่งผลให้เกิดความหฤหรรษ์ทางอารมณ์ เจริญใจ และประเทืองปัญญาเป็นลำดับไป ก็ตกอยู่ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงเช่นกัน คนรุ่นใหม่มีสมาธิสั้น และไม่สนุกกับหนังสืออ่านยากที่เป็น “มหรสพทางปัญญา” รวมทั้งไม่มีความสามารถเข้าถึงภาษาวรรณศิลป์ ดังนั้น งานเขียนประเภทอ่านสนุกที่นักเขียนอาชีพไม่ถือว่าเป็น “วรรณกรรม” จึงครองตลาดผู้บริโภคที่ส่วนใหญ่เป็นเด็กวัยรุ่น

วรรณกรรมมิใช่เพียงต้องแข่งกับสื่อบันเทิงอื่น ๆ หากต้องแข่งกันเองด้วย เพราะตลาดหนังสือกว้างใหญ่ขึ้น มีหนังสือตอบสนองความต้องการคนอ่านเกือบทุกอย่าง แต่กลุ่มผู้อ่านวรรณกรรมซึ่งเป็นงานวรรณศิลป์มีไม่มากนัก ดังนั้นวรรณกรรมต้องอวดตัวเองมากขึ้น เพราะมีโอกาสอวดหน้าปกอยู่บนแผงหนังสือไม่นานก็ต้องถูกเก็บเข้าชั้น การออกแบบหน้าปกให้ “เข้าตา” ผู้อ่านจึงเป็นศาสตร์และเป็นศิลป์ของการทำหนังสือ ภิญโญ ไตรสุริยะธรรมา กล่าวประชดไว้ในการสัมมนาการวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณว่าปัจจุบันบรรณาธิการจะต้องใส่ใจกับการออกแบบสันปกให้สะดุดตายิ่งขึ้น และเขียนคำนำให้โดนใจ เพราะหนังสือได้โชว์ปกบนแผงในเวลาแสนสั้น นอกจากนี้คนอ่านอาจจะตัดสินใจซื้อหนังสือเพียงการดูหน้าปกและอ่านคำนำ

นักเขียนก็เช่นกันไม่อาจจะแอบอยู่เบื้องหลังนามปากกา แล้วปล่อยให้หนังสือขายตัวเองได้ต่อไป การเปิดตัวหนังสือ การเชิญนักเขียนไปพบนักอ่าน เป็นกิจกรรมทางการตลาดที่นักเขียนเลี่ยงไม่ได้ การมีเว็บไซต์เพื่อสื่อสารกับแฟนนักอ่านก็เป็นการพึ่งพาเทคโนโลยีเพื่อการประชาสัมพันธ์และสร้างกลุ่มประชาคมเล็ก ๆ ของตนเอง อย่างน้อยที่สุดนักเขียนก็ได้รู้จักฐานนักอ่านผลงานของตนและรักษาฐานนี้ไว้ด้วยการสร้างผลงานอย่างสม่ำเสมอ ดังเช่นวินทร์กล่าวว่าเขาต้องวางแผนเขียนหนังสือ 2-4 เล่มต่อปี เพราะนักอ่านต้องการเสพของใหม่อยู่เสมอ นักเขียนต้องเข้าใจธรรมชาตินักอ่านของตน ดังนั้นวินทร์จึงนำงานเขียนชุดหนึ่งเป็นเรื่องประกอบภาพที่เตรียมลงพิมพ์ในนิตยสารทางศิลปะ แต่นิตยสารนั้นเลิกทำไปเสียก่อน มาลงพิมพ์ในนิตยสาร a day เพื่อตอบสนองนักอ่านวัยรุ่นที่รับสารจาก “การดู” ง่ายกว่า “การอ่าน” เมื่อรวมเล่มผู้เขียนระบุบนหน้าปกว่าเป็นเรื่องสั้นแนวทดลอง การที่ผู้เสพรับงานของวินทร์ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มเยาวชน น่าจะทำให้วินทร์นำเสนอความเรียงในชุดกำลังใจซึ่งได้รับความนิยมมาก เพราะนำเสนอปรัชญาการใช้ชีวิตที่เข้าใจได้ง่าย บทวิจารณ์ความเรียงต่างๆ เช่น *หนึ่งวันเดียวกัน, ปลาที่ว่ายในสนามฟุตบอล* และ*รอยเท้าเล็ก ๆ ของเราเอง* ต่างชี้ให้เห็นคุณค่าของข้อเขียนเหล่านี้ต่อผู้อ่าน น่าสนใจว่าสุนทรียะของนักอ่านรุ่นใหม่แตกต่างไป

จากนักอ่านรุ่นเก่า คือ ต้องการรู้จักผลงานไปพร้อมกับรู้จักตัวตนของนักเขียน นักเขียนบางคนอย่างปราบดา หยุ่น จึงเป็นไอดอลของเด็กวัยรุ่นเพราะมีคุณสมบัติความเป็นดารา (Star) อยู่ในตัว

กล่าวได้ว่างานเขียนของวินทร์และปราบดาหลุดออกมาจากกระแสวรรณกรรมแนวเพื่อชีวิตโดยสิ้นเชิงแม้นักเขียนทั้งสองจะวิพากษ์เสียดเย้ยสังคมอย่างรุนแรงอยู่ในงานเขียน งานของวินทร์ยังอยู่ในแนวสัจนิยมเป็นส่วนใหญ่ แต่เล่นกับรูปแบบและกลวิธีการนำเสนอ วินทร์ยึดครองสมญานาม “นักเขียนแนวทดลอง” ทั้ง ๆ ที่มีนักเขียนแนวทดลองมาก่อนหน้าเขาหลายคน ในฐานะนักสร้างสรรค์ศิลปะ อาจกล่าวได้ว่า วินทร์สถาปนาสกุลช่างของตนเอง นั่นคือการสร้างสรรค์วรรณกรรมแบบที่เรียกว่า “ลบเส้นพรมแดนศิลปะ” เพราะวรรณกรรมของวินทร์ข้ามพรมแดนของความเป็นเรื่องสั้น นวนิยาย นิทานภาพ สารคดี บันเทิงคดี รวมทั้งข้ามพรมแดนเข้าสู่ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทัศนศิลป์ และภาพยนตร์ นอกจากนี้การเล่นกับภาพ เส้น สี รูปลักษณ์ของตัวอักษร และกราฟิกทั้งหลายเป็นอัตลักษณ์ประจำตัว และเป็นรสชาติใหม่ทางสุนทรียะที่นักอ่านตื่นตาตื่นใจ และรอคอยที่จะเสพรสชาติที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำเดิม จากการวิเคราะห์บทวิจารณ์วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ จะเห็นว่าบทวิจารณ์จำนวนมากให้ความสนใจวิเคราะห์วิจารณ์รูปแบบและกลวิธีนำเสนอ และเห็นพ้องกันว่ารูปแบบโดดเด่นจนกลบเนื้อหา ทั้ง ๆ ที่งานของวินทร์แต่ละเรื่องมีเนื้อหาที่เข้มข้น มีการค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียด และผู้เขียนมีทัศนะวิพากษ์ต่อชีวิตและสังคมอย่างน่าสนใจ การนำเสนอสุนทรียะอย่างใหม่ก่อให้เกิดทัศนะวิจารณ์ที่แตกต่าง และเพราะรสนิยมทางศิลปะที่แตกต่างกันจึงมีบทวิจารณ์ในเชิงวิวาทะอยู่ไม่น้อย

กรณีของปราบดาก็ไม่แตกต่างไปกว่ากัน ปราบดาสร้างจุดเด่นในการเล่นกับภาษา เล่นกับมุมมองความคิด เล่นกับรูปแบบวิธีการเล่าเรื่อง เล่นกับการประสานขนบวรรณกรรมต่างประเภทเข้าด้วยกัน เล่นกับความเหนือจริง เช่น มนุษย์ต่างดาวที่เกิดผิดดาว (*แพนด้า)* เรื่องราวของชีวิตหลังความตาย (*ฝนตกตลอดเวลา*) เรื่องของหนุ่มสาวหน้าตาดีจากทั่วโลกเดินทางไปยังที่อื่นเพื่อมีเพศสัมพันธ์กับคนที่ไม่รู้จักเพื่อถ่ายทอดสิ่งเร้นลับบางอย่างต่อกันก่อนสูญพันธุ์ (*นอนใต้ละอองหนาว*) ฯลฯ ด้วยน้ำเสียงเสียดสีอย่างเจ็บแสบ และล้อเลียนอย่างมีอารมณ์ขัน นอกจากนี้ยังแฝงปรัชญาในการมองโลก ที่มีกลิ่นอายของปรัชญาเซ็นและแนวคิดของมูราคามิอยู่ด้วย ความแหวกแนวเป็นสุนทรียะใหม่ทางวรรณศิลป์ที่ก่อให้เกิดความหลงใหลและความเบื่อหน่ายตามรสนิยมของนักอ่านร่วมสมัย

เมื่อวรรณกรรมเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ การวิจารณ์จำเป็นต้องเกาะติดความเคลื่อนไหวของวรรณกรรม แม้จะมีบทวิจารณ์จำนวนหนึ่งที่ยังยึดมั่นอยู่กับขนบนิยมวรรณศิลป์และแนววรรณกรรมแบบสัจสังคมนิยมที่ครอบครองพื้นที่ของวงวรรณกรรมไทยร่วมสมัยมายาวนานหลายทศวรรษ แต่ก็มีบทวิจารณ์อีกส่วนหนึ่งทำหน้าที่ชี้ให้เห็นว่ากฎเกณฑ์ทางศิลปะเปลี่ยนไป วรรณกรรมไม่ได้สะท้อนความจริงดั่งกระจกเงา นักเขียนเปิดทางให้แก่สุนทรียศาสตร์ของผู้รับมากยิ่งขึ้น บทวิจารณ์บางบทกล้าชี้ว่าเป็นอวสานของวรรณกรรมเพื่อชีวิต และยืนยันว่างานของวินทร์และปราบดาเปิดโลกของวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ บทวิจารณ์เหล่านั้นทำหน้าที่สร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะแก่ผู้อ่าน แต่ก็เป็นวาทกรรมปลายเปิดที่เชิญชวนให้เกิดทวิวัจน์ที่กอปรด้วยเหตุผลและปัญญาอันจะเป็นการสร้างสุนทรียศาสตร์ของยุคใหม่ต่อไป

ในกรณีของปราบดา หยุ่น เมื่อได้รับรางวัลซีไรต์ก็สร้างปรากฏการณ์ทางสังคมเช่นเดียวกัน มีการวิจารณ์แบบมุขปาฐะอย่างเข้มข้น บางส่วนถูกนำมาถ่ายทอดเป็นรายงาน เป็นบทสัมภาษณ์เป็นบทความ เป็นทัศนะวิจารณ์ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีการตอบโต้กันทางสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งลักษณะของการให้สัมภาษณ์ และการเขียนบทวิจารณ์ มีการเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงทัศนะวิพากษ์ เช่น *“หัวโล้น ริเขียนหนังสือ”* เลียนแบบวาทกรรม *“ตลกริเขียนหนังสือ”* ซึ่งเป็นคำพูดเหน็บแนมเมื่อครั้งอุดม แต้พานิช นักแสดงคอมเมดี้เขียนหนังสือแล้วขายดีจนกลายเป็นหนังสือยอดนิยมแห่งยุค และผู้เขียนกลายเป็นนักเขียนขวัญใจคนรุ่นใหม่ การเล่นคำว่า *“ปราบดา” ภิเษกความคิด “หยุ่น” นวัตกรรมภาษา (ตอนสกินเฮดล้ำหน้า)”* มีนัยของการเสียดสีการได้รับรางวัลโดยเห็นว่ากรรมการกำหนดเจาะจงตัวบุคคล ทัศนะวิจารณ์แบบอัตวิสัยหลั่งไหลออกมาจากนักเขียน นักวิจารณ์ สื่อมวลชน และกรรมการ อย่างท่วมท้น จนทำให้มีการเรียกร้อง “ความใจกว้าง” จากวงการ

เมื่อพิจารณาจากบทวิจารณ์วรรณกรรมของปราบดา หยุ่นก็พบเช่นเดียวกันว่า มีบทวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งการที่ปราบดาได้รับรางวัลซีไรต์โดยไม่ลงลึกในตัวบทวรรณกรรม แต่กลับเน้นบริบทรอบ ๆ เช่น ตัวผู้เขียนและกรรมการตัดสิน ความแคลงใจในการตัดสินของคณะกรรมการซีไรต์ว่ามี "ใบสั่ง" กำหนดตัวบุคคล เนื่องจากความมีชื่อเสียง รูปลักษณ์ และความเป็นไอดอลของคนรุ่นใหม่ของปราบดา ทำให้ผู้วิจารณ์บางคนไม่ปฏิเสธตัวบท แต่ปฏิเสธตัวผู้เขียน โดยเห็นว่า "เขียนดีแต่ยังไม่ตกผลึก ยังไม่ถึงเวลา" ส่วนผู้วิจารณ์บางคนวิเคราะห์ตัวบทโดยละเอียดโดยพยายาม "อ่านเอาเรื่อง" และหา "ความสมจริง" ซึ่งเป็นการใช้กระบวนทัศน์คนละชุดในการเข้าถึงตัวบท จึงปฏิเสธตัวบทว่าไม่ใช่วรรณกรรมสร้างสรรค์ รวมทั้งมีผู้วิจารณ์บางคนถึงกับพาดพิงถึงนักวิจารณ์คนอื่นที่มีทัศนะต่างกันในลักษณะเสียดสี เช่น เทิดธรรม นามไท กล่าวว่า *"วรรณกรรมของคนรุ่นใหม่หยอกล้อ เสียดสี โดยไม่ยกเว้นใคร ไม่น่าเชื่อว่าคนรุ่นเก่ากลับเห็นคล้อยตาม และเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มบุคคลที่ชื่นชอบ "ความน่าจะเป็น" นอกจากคนรุ่นใหม่ตามรั้วมหาวิทยาลัยแล้ว ส่วนหนึ่งก็คือสุภาพสตรีวัยกลางคนที่เป็นนักวิชาการหรือมีการศึกษาดี เห็นได้จากบทความที่เขียนแสดงความชื่นชมเรื่องสั้นของปราบดา หยุ่นของบุคคลเหล่านี้ ซึ่งมีแพร่หลายเป็นจำนวนมาก"*

นอกจากนี้ ปราบดาซึ่งมีความเป็น "ดารา" อยู่ในตัว ได้กลายเป็น idol ของเยาวชนใน 2 ลักษณะ หนึ่งคือชอบตัวบุคคล และสองชอบผลงานที่มีความแหวกแนวถูกจริตคนรุ่นใหม่ ชมัยภร แสงกระจ่าง และชัยวัฒน์ วิบูลสวัสดิ์ กล่าวไว้ในการสัมมนางานวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น ว่าเยาวชนจำนวนมากชื่นชอบปราบดา ชมัยภรให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าเป็นความชื่นชอบโดยบางคนยังไม่เคยอ่านผลงาน และกิตติพล สรัคคานนท์ กล่าวว่าเด็กหนุ่มสาวจะซื้องานของปราบดาเก็บไว้เพื่ออ่านในภายหลัง เพราะงานของปราบดาอาจจะยากเกินกว่าความเข้าใจของเด็กมัธยม กรณีปฏิเสธตัวนักเขียนด้วยเหตุผลเชิงอัตวิสัย จนทำให้พลอยปฏิเสธงานของนักเขียน และการชื่นชอบนักเขียนในฐานะเป็นไอดอลของคนรุ่นใหม่ จึงน่าจะเป็นกรณีศึกษาในด้านจิตวิทยาสังคมอยู่ไม่น้อย ปรากฏการณ์ทางสังคมเช่นนี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจในประเด็นวรรณกรรมมีอิทธิพลต่อสังคม ซึ่งนำไปสู่บทวิจารณ์มีอิทธิพลต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม ทัศนะโต้แย้งที่เป็นรายงานทางสื่อมวลชนอาจเป็นเพียงลักษณะของสังคมวิทยาวรรณกรรม แต่บทวิจารณ์วรรณกรรมที่ปรากฏขึ้นท่ามกลางความขัดแย้งดังกล่าวน่าจะบ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ร่วมสมัยที่ให้ความรู้ด้านสังคมศาสตร์แห่งการวิจารณ์ มีบทวิจารณ์ได้แสดงประเด็นของความขัดแย้งทางความคิดอย่างสูงเกี่ยวกับเรื่องวรรณศิลป์ ดังปรากฏเป็นบทวิจารณ์โต้วิจารณ์ในกรณีของปราบดานั้น ก่อให้เกิดการตรวจสอบ การตั้งคำถามเรื่องนิยามวรรณกรรมและคุณค่าของวรรณกรรม เช่นเดียวกับกรณีของวินทร์ บทวิจารณ์ของเทิดธรรม นามไทที่วิจารณ์*ความน่าจะเป็น* อาจถือได้ว่าเป็นการทำให้การวิจารณ์เป็นกิจสาธารณะที่มุ่งหมายให้ปัญญาแก่สังคม โดยวิเคราะห์ตัวบทด้วยการอ่านละเอียด มิใช่เพียงการแสดงอัตวิสัยและวนเวียนอยู่รอบ ๆ ตัวบทโดยไม่ประเมินคุณค่าอย่างมีหลักฐาน แม้จะมีน้ำเสียงแฝงซ่อนอคติต่อตัวบท แต่ก็ทำให้เห็นสถานะของการอ่านวรรณกรรมในขณะนั้นว่าตั้งป้อมกับวรรณกรรมนอกขนบอย่างไร ส่วนการวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์โดยวาณิช จรุงกิจอนันต์ก็เป็นการทำการวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะเช่นกัน และส่งเสริมให้เห็นว่าวรรณกรรมนั้นเมื่อสร้างออกมาแล้วก็ตกเป็นสมบัติของสังคม แม้นักวิจารณ์ทั้งสองจะมีหลักทฤษฎีและมุมมองที่แตกต่างกัน ต่างมีจุดเด่นและจุดอ่อน และการตีความของนักวิจารณ์อาจจะชวนให้ตีความเป็นอย่างอื่นได้อีก แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่าบทวิจารณ์ของนักวิจารณ์ทั้งสองให้ข้อคิดและการศึกษาแก่ผู้อ่าน สำหรับคนที่มีปัญหาขั้นเริ่มต้นว่า "อ่านไม่รู้เรื่อง" ก็คงพอจะเข้าใจว่าจะอ่านให้รู้เรื่องได้อย่างไร ส่วนคนที่อ่านรู้เรื่องแต่ติดปัญหาไม่เข้าใจว่าผู้เขียนจะบอกอะไร ก็อาจจะได้ความคิดว่าสารความหมายอยู่ที่การตีความของผู้รับไม่ใช่ผู้เขียนกำหนดไว้ตายตัว

นอกจากนี้ บทวิจารณ์ที่มุ่งเน้นในการวิเคราะห์ตีความเนื้อหาความคิดของปราบดาอีกหลายบททำให้เห็นว่าสุนทรียะในงานของปราบดาเกิดจากการเสนอมุมมองทางปรัชญาซึ่งต่างไปจากงานเขียนในกระแสเพื่อชีวิต วิธีมองโลกจากภายในให้เห็นความซับซ้อน รวนเร ไร้สาระ ขาดเหตุผล ของมนุษย์ และการที่โลกอยู่ในภาวะกลียุคก็เกิดจากลักษณะภายในเช่นนี้ของมนุษย์เอง ดังนั้นความพยายามในการแก้สังคมหรือเปลี่ยนแปลงโลกเป็นอุดมคติที่ไกลสุดเอื้อม งานเขียนของปราบดากระตุ้นให้เราหันกลับมามองตนเอง ด้วยเนื้อเรื่องและกลวิธีแหวกแนวต่าง ๆ เช่นเรื่อง

แพนด้า ซึ่งเป็นเรื่องมนุษย์ต่างดาวที่พยายามหาทางกลับบ้านเกิดซึ่งแท้ที่จริงก็คือบ้านในใจของตน บทวิจารณ์ของคง กฤช ไตรยวงศ์ ได้ชี้ให้เห็นคุณค่าเชิงปรัชญาของนวนิยายเรื่องนี้ว่า *"ปราบดากำลังเรียกร้องให้ผู้อ่านหันกลับมาสำรวจอาณาจักร "ด้านใน" ของตนเอง ทำความรู้จักตนเองโดยไม่จำเป็นต้องตกเป็นทาสของความคิดของใคร เมื่อเราเข้าใจตัวเอง เมื่อเราพบด้านสว่างของจิตใจ และเมื่อนั้น เราก็จะ "เห็น" โลกในมุมที่แตกต่างออกไปจากที่เป็นอยู่"* บทวิจารณ์รวมเรื่องสั้น *คนหัวหมา* โดยสุภาพ พิมพ์ชน ก็เป็นบทวิจารณ์วรรณกรรมที่น่าสนใจ แม้จะไม่ได้วิจารณ์ผลงานของปราบดาโดยตรง แต่เป็นงานแปลของปราบดา แต่อาจมองว่าการเลือกแปลหนังสือเล่มนี้สะท้อนรสนิยมทางวรรณกรรมของปราบดาได้ด้วย ตัวละครในหนังสือแปลเล่มนี้แปลกประหลาดพิสดาร ไปจนถึงขั้นผิดธรรมชาติแบบวิลักษณ์ (grotesque) มีทั้งมนุษย์และอมนุษย์ เช่น คนหัวหมา เด็กตาบอดหูหนวก ฯลฯ และมีพฤติกรรมแปลกประหลาดวิตถาร ผู้วิจารณ์ตีความเรื่องราวที่ผิดธรรมชาติและเหนือความจริงเหล่านี้และโยงแนวคิดจากวรรณกรรมเข้ากับโครงสร้างของสังคมปัจจุบันว่า *"ขาดความยืดหยุ่นที่จะรองรับความแตกต่างหลากหลาย ซ้ำยังแบ่งแยกและเก็บกดปิดกั้นกระทั่งบางส่วนต้องระเบิดออกมาเป็นความรุนแรง เรื่องสั้นของอาร์เธอร์ แบรดฟอร์ด ไม่ได้เขียนถึงปัญหาเหล่านี้โดยตรง แต่ต้องถือว่าเป็นวรรณกรรมแห่งกระบวนทัศน์ใหม่ที่นำเสนอท่าทีอันเปิดกว้างต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกในลักษณะองค์รวม กระตุ้นให้ผู้อ่านลองพิจารณาจักรวาลของตนใหม่อีกครั้ง ซ้ำยังให้ความหวังที่ยืนพื้นอยู่กับความเป็นจริง ซึ่งหาได้ยากยิ่งจากวรรณกรรมปัจจุบันทั่วไป เพราะมนุษย์มีหัวใจ มีความรู้สึก ความศักดิ์สิทธิ์ของเส้นแบ่งต่าง ๆ ย่อมรางเลือนเสื่อมมลายได้ในวันหนึ่ง"* บทวิจารณ์นี้ก้าวข้ามสุนทรียศาสตร์ไปสู่สังคมศาสตร์ที่ทำให้เราต้องครุ่นคิดถึงประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง และจริยธรรมของมนุษย์

8. นัยทางการศึกษา

การวิจัยเอกสารอันได้แก่บทวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์และบทวิจารณ์ในอินเทอร์เน็ต และการจัดกิจกรรมสัมมนาการวิจารณ์ทั้งสองครั้งชี้ให้เห็นนัยทางศึกษาจากการวิจารณ์ การวิจารณ์ไม่ใช่เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นที่มีต่อตัวงาน นักวิจารณ์ยังทำหน้าที่เป็น "ตัวกลาง" ระหว่างนักเขียนและนักอ่านในการสื่อความเข้าใจต่อวรรณกรรม บางครั้งนักวิจารณ์ต้องมีบทบาทถึงขั้นเป็น "มัคคุเทศก์" นำทางนักอ่าน ดังนั้น ในระหว่างเดินทางไปตามเส้นทางวรรณกรรม นักวิจารณ์จึงชี้แนะ บอกกล่าว ให้ความรู้แก่ผู้อ่านไปด้วย การวิจารณ์จึงเป็นกระบวนการสร้างความรู้และภูมิปัญญาแก่สังคม นักวิจารณ์อาจจะให้ความรู้เพิ่มเติมเพื่อเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจ อย่างบทความของสรายุทธ ธรรมโชโตใช้เนื้อหาครึ่งหนึ่งของบทความในการให้ความรู้เรื่องโพสต์โมเดิร์น จากนั้นจึงประยุกต์ใช้ทฤษฎีดังกล่าวกับการวิจารณ์งานเขียนของปราบดา หยุ่น ทำให้ผู้อ่านทำความเข้าใจแนวการเขียนของปราบดาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น บทความของวาณิช จรุงกิจอนันต์ แม้จะเป็นบทความวิวาทะที่ค่อนข้างแรง แต่วาณิชก็ชี้แจงชัดเจนว่าเป็นการสร้างวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์นั้นคือการแย้งด้วยเหตุผล มิใช่ด้วยอัตวิสัย และยินดีให้มีผู้วิจารณ์โต้แย้งอย่างมีเหตุผลเช่นกัน การวิจารณ์ลักษณะนี้ก่อให้เกิดปัญญาแก่สังคม บทวิจารณ์หลายบทเป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงให้เห็นการใช้วิจารณญาณและประสบการณ์การวิจารณ์ อย่างเช่น บทวิจารณ์ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ บทวิจารณ์ของจรูญพร ปรปักษ์ประลัย เป็นต้น ทัศนะวิจารณ์ของวาณิช

เรื่องการครอบงำของกระแสเพื่อชีวิตก็ดี ทัศนะวิจารณ์ของชูศักดิ์เรื่องการคลี่คลายจากวรรณกรรมเพื่อชีวิตมาเป็นวรรณกรรมสร้างสรรค์ก็ดี น่าจะกระตุ้นให้ศึกษาประวัติพัฒนาการของวรรณกรรมร่วมสมัย ของไทยให้จริงจังต่อไป นอกจากนี้ทัศนะของชูศักดิ์เรื่องการวิจารณ์นำหน้าวรรณกรรม และทัศนะของสุรเดชเรื่องการที่นักวิจารณ์ตามไม่ทันนักเขียนล้วนเป็นประเด็นที่น่าสนใจและชวนให้มีการอภิปรายกันอย่างลึกซึ้งกว้างขวางในวงวิชาการต่อไป

9. นัยเรื่องระเบียบวิธีวิจัย

ด้วยความมั่งคั่งของข้อมูลลายลักษณ์ในการวิจารณ์สาขาวรรณศิลป์ ทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยโดยการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารเป็นหลัก ส่วนการจัดกิจกรรมการสัมมนาการวิจารณ์

วรรณกรรมของวินทร์ เลียววาริณ และปราบดา หยุ่น 2 ครั้ง เป็นส่วนเสริม ซึ่งเกิดประโยชน์ 2 ส่วน คือส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้นักวิชาการช่วยประเมินคุณค่าบทวิจารณ์บางบท เป็นการตรวจสอบซ้ำ (double check) ให้แน่ใจว่าผู้วิจารณ์ไม่ได้ใช้อัตวิสัยในการประเมิน อีกส่วนหนึ่งการจัดกิจกรรมสัมมนาเป็นการสร้างเวทีวิจารณ์สาธารณะ และเป็นการสนับสนุนวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ จึงนับว่าเป็นการให้การศึกษาแก่สังคมอีกทางหนึ่ง ความรู้ที่สกัดจากการบรรยาย อภิปราย สนทนา และความเห็นของผู้ร่วมสัมมนา จึงอาจจัดว่าเป็นการใช้วิธีวิจัยแบบเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (learning by doing หรือ experiential learning) ระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวเป็นวิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์ที่เห็นว่าระบบ “มนุษย์สัมผัสมนุษย์” มีความสำคัญ แม้มิได้เห็นพ้องกันแต่ก็สามารถสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันได้

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตมาใช้ได้ไม่มากเท่าข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ เพราะบทวิจารณ์ในอินเทอร์เน็ตมักจะเป็นการแสดงความคิดเห็นสั้น ๆ และค่อนข้างเป็นอัตวิสัย แม้ว่าในอินเทอร์เน็ตจะไม่จำกัดพื้นที่ของบทวิจารณ์ แต่ข้อจำกัดอยู่ที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตไม่นิยมอ่านข้อความที่ยาวและมีข้อมูลละเอียด ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่ผู้เขียนบทวิจารณ์ในอินเทอร์เน็ตจะเพียงแสดงความคิดเห็นและอารมณ์ของตนไว้สั้น ๆ และมีลักษณะของการแสดง “ความเบิกบานของผู้อ่าน” คือมีทัศนะวิจารณ์ตามธรรมชาติ จึงอาจจะขาดเนื้อหาสาระที่หนักแน่นพอจะนำมาวิวาทะกับบทวิจารณ์อื่น ๆ แต่ก็เป็นประเด็นที่จะนำมาใช้ในการวิจัยว่าบทวิจารณ์ในอินเทอร์เน็ตแม้จะมีข้อดีที่เปิดกว้างสำหรับนักวิจารณ์หน้าใหม่ไม่จำกัดพื้นที่ และสื่อสารกับคนอ่านจำนวนมาก แต่ยังต้องพัฒนาคุณภาพเพื่อจะเป็นพลังทางปัญญาของสังคมต่อไป

อนึ่ง มีข้อคิดเห็นว่าทฤษฎีและความเป็นวิชาการทำให้การวิจารณ์เป็นวาทกรรมในระบบปิดคืออ่านเข้าใจกันในหมู่นักวิชาการหรือผู้อ่านที่เอาจริงเอาจัง และทำให้ดูเหมือนว่าวรรณกรรม “อ่านยาก” ยิ่งขึ้น การวิจารณ์ดังกล่าวยังไม่รุกเข้าไปในพื้นที่ของอินเทอร์เน็ตมากนัก ส่วนมากจึงเป็นการวิจารณ์ตามธรรมชาติที่เป็นความเบิกบานของนักอ่านและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางอารมณ์ระหว่างกัน

10. ปัญหาและอุปสรรค : งานที่ควรดำเนินการในอนาคต

1. บทวิจารณ์วรรณกรรมมักอิงอยู่กับวรรณกรรมที่เป็นปรากฏการณ์ของสังคมร่วมสมัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมที่ได้รับรางวัล บทวิจารณ์ดังกล่าวจึงไม่ได้ฉายภาพพัฒนาการของวรรณกรรมร่วมสมัยของไทยและทิศทางการวิจารณ์วรรณกรรมไทยได้ทั้งหมด หากมีการศึกษาบทวิจารณ์อื่น ๆ น่าจะเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปได้ แต่อุปสรรคคือบทวิจารณ์หนังสือที่ไม่ได้รับรางวัลอาจมีปริมาณไม่มากพอ

2. พื้นที่เดิมของ “สื่อ” ที่เผยแพร่บทวิจารณ์ ซึ่งได้แก่หนังสือพิมพ์ข่าว และนิตยสารผู้หญิงบางฉบับมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น ตัดพื้นที่ ลดขนาดพื้นที่ ทำให้บทวิจารณ์ต้องแสวงหาพื้นที่ใหม่เพิ่มขึ้น ซึ่งมี 2 พื้นที่ คือ หนึ่งพื้นที่อินเทอร์เน็ตซึ่งกว้างขวางเป็นทางเลือกใหม่ แต่ยังไม่อาจแทนที่ได้สมบูรณ์ทั้งคุณภาพและปริมาณ ทั้ง ๆ ที่พื้นที่อินเทอร์เน็ตแก้ปัญหาของการเผยแพร่วรรณกรรมของนักเขียนรุ่นใหม่ได้อย่างดี (ไม่พูดถึงคุณภาพ) สอง พื้นที่ของสื่อสิ่งพิมพ์ในลักษณะนิตยสารวรรณกรรม เช่น *อ่าน วิภาษา ใต้ดิน* (underground) เป็นพื้นที่ใหม่สำหรับนักวิจารณ์และนักอ่านที่เป็น “คอวรรณกรรม” มิใช่นักอ่านทั่วไป จึงอาจจะเป็นประชาคมปิดที่บทวิจารณ์ไม่มีทวิวัจน์กับผู้อ่านในวงกว้าง ดังนั้น จึงน่าสนใจศึกษาพื้นที่และบทบาทของวรรณกรรมวิจารณ์ในสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ให้ละเอียดต่อไป

@@@@@@@

ภาคผนวก

ก. ชีวิตและผลงานของวินทร์ เลียววาริณ

ในแวดวงวรรณกรรมร่วมสมัย ชื่อของวินทร์ เลียววาริณโดดเด่นขึ้นมาอยู่แถวหน้าของนักเขียนรุ่นใหม่ เริ่มตั้งแต่เขามีเรื่องสั้นลงพิมพ์ในนิตยสาร*ช่อการะเกด*ของสุชาติ สวัสดิ์ศรี แม้จะไม่ใช่เรื่องสั้นเรื่องแรกที่เขียนและเรื่องสั้นเรื่องแรกที่ได้รับการตีพิมพ์ เพราะวินทร์เริ่มเขียนเรื่องสั้นตั้งแต่ปี 2533 หลังกลับจากอเมริกาและทำงานอยู่ในบริษัทโฆษณา เรื่องสั้นเรื่องแรกที่ได้พิมพ์คือเรื่อง “ไฟ” ลงในนิตยสาร*อิมเมจ* ต่อมาเรื่องสั้น “หมึกหยดสุดท้าย” ได้รวมพิมพ์ใน*ช่อปาริชาติ 1* รวมเรื่องสั้นแนวทดลองที่มีสุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นบรรณาธิการ ตั้งแต่ปี 2535 วินทร์เขียนหนังสือสม่ำเสมอขึ้น แม้หลายเรื่องจะถูกทิ้งลงตะกร้าของบรรณาธิการ แต่ในที่สุดความแรง สด ใหม่ ในเรื่องสั้นชื่อ “โลกีย-นิพพาน” ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือ*ช่อการะเกด* ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2535 ทำให้เรื่องสั้นนี้ได้รับช่อการะเกดจากบรรณาธิการและได้รับคะแนนเสียงจากสมาชิกนิตยสาร*ช่อการะเกด*ให้เป็นเรื่องสั้นดีเยี่ยมในรอบปีจึงได้รับรางวัลช่อการะเกดยอดนิยมประจำปี 2535 จากนั้นเรื่อง “การหนีของราษ โลกสามใบของราษฎร์ เอกเทศ” ก็ได้รับรางวัลช่อการะเกดยอดนิยมใน พ.ศ. 2538 ตามด้วยเรื่องสั้น “ตุ๊กตา” ได้รับรางวัลช่อการะเกดยอดนิยม พ.ศ. 2542 เรื่องสั้นทั้ง 4 เรื่องนี้ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องสั้นแนวทดลอง อันทำให้ วินทร์ เลียววาริณ ได้รับการตีตราว่าเป็น “นักเขียนแนวทดลอง” เพราะมุ่งมั่นกับการเล่นกับรูปแบบและวิธีการนำเสนอ ทำให้เกิดทิศทางการเขียนในแนวทดลองที่ฉีกไปจากแนวเรื่องสัจนิยมแบบเดิมที่นิยมต่อเนื่องกันมานาน ผลงานรวมเล่มครั้งแรกใน พ.ศ. 2537 ชื่อ *อาเพศกำสรวล* เป็นรวมเรื่องสั้นแนวทดลอง แม้ในระยะหลังผู้เขียนจะให้สัมภาษณ์ว่าไม่ได้ติดยึดกับการเขียนแนวทดลองแล้ว แต่คำกล่าวนั้นก็ไม่อาจลบภาพลักษณ์ความเป็นนักเขียนแนวทดลองของเขาลงไปได้

ชื่อเสียง ความเด่น และการยอมรับจากมหาชนในตัวนักเขียนชื่อวินทร์ เลียววาริณ เพิ่มมากขึ้นอีกเมื่อ*ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน* นวนิยายเล่มแรกของเขาได้รับรางวัลดีเด่นจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2538 และอีก 2 ปีต่อมาก็ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน หรือรางวัลซีไรต์ พ.ศ. 2540 อันทำให้เขากลายเป็นนักเขียนที่ถูกจับตามองอย่างยิ่งจากวงวรรณกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากนักวิจารณ์ และวินทร์ประสบความสำเร็จสูงสุดอีกครั้งในการเขียนหนังสือเมื่อเขาได้รับรางวัลซีไรต์เป็นครั้งที่ 2 จากหนังสือรวมเรื่องสั้น*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* ใน พ.ศ. 2542 นับเป็นนักเขียนที่ได้รับรางวัลซีไรต์ 2 ครั้งต่อจากชาติ กอบจิตติ ซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์จากงานเขียนนวนิยายทั้ง 2 เรื่องคือ*คำพิพากษา*และ*เวลา* วินทร์ได้รับความชื่นชมจากนักอ่านและนักวิจารณ์อย่างสูงไปพร้อมกับคำวิจารณ์เชิงลบอย่างหนักหน่วงเช่นเดียวกับที่ได้รับรางวัลซีไรต์ครั้งแรก

ในบทสัมภาษณ์ในนิตยสาร GM ปี 2538 วินทร์กล่าวว่าเขายังไม่คิดจะยึดการเขียนหนังสือเป็นอาชีพหลัก ดังกล่าวถึงการเตรียมตัวหากได้รับรางวัลวรรณกรรมว่า “*ไม่เตรียมอะไร เพราะผมไม่ได้คิดหวังอะไร การเขียนหนังสือแล้วได้รับการยอมรับขนาดนี้ ผมก็ค่อนข้างจะมีความสุขแล้ว คำวิจารณ์ไม่ว่าจะในแง่บวกหรือแง่ลบ ผมคิดว่าไม่สำคัญ เพราะถึงจุดนี้ผมมีคนอ่านงานแล้ว ตอนต้นที่ผมเริ่มเขียนหนังสือ ผมหวังเพียงแค่ให้มีการรวมเล่มเรื่องที่ผมเขียนเท่านั้นเอง ไม่ได้หวังว่าจะได้รางวัลอะไร ผมเขียนเพื่อเอาใจตัวเอง ไม่ได้เพื่อเอาใจตลาด แล้วก็ไม่ได้คิดว่าจะยึดเป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว*” แต่ประมาณ ปี 2545 วินทร์ได้เลิกทำงานโฆษณาที่เป็นงานอาชีพที่ทำมานาน 15 – 16 ปี หันมาเป็นนักเขียนอาชีพเต็มเวลาและหลังจากพบว่าถูกสำนักพิมพ์เอาเปรียบเรื่องผลประโยชน์ เขาก็ทำงานครบวงจร คือนอกจากเขียนหนังสือก็ตั้งสำนักพิมพ์เพื่อจัดพิมพ์ผลงานของตนเอง และวางแผนการตลาดด้วย ไม่ว่าจะเขียนหนังสือเพื่อเป็นงานอดิเรกหรือเขียนเป็นอาชีพ วินทร์เป็นนักเขียนที่มีวินัยในตนเอง ดังที่เขากล่าวว่าต้องเขียนหนังสือทุกวัน ไม่ว่าจะแค่ 10 นาทีหรือ 15 นาทีก็ต้องเขียน ความมานะอดทนในการฝึกทักษะการคิดการเขียนของตนเองตลอดเวลา และคิดอะไรได้ก็ “จดใส่มือไว้” ทำให้เขาไม่เป็นนักเขียนที่อับจนไม่มีอะไรจะเขียนหรือไม่รู้จะเขียนอะไร ความที่สามารถสร้างสรรค์โครงเรื่องจากการผสมแนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้เป็นงานใหม่ ทำให้วินทร์นำ “เคล็ดลับ” นี้มาเขียนเป็นหนังสือแนว

คู่มือการประพันธ์ (how to) ชื่อ *น้ำแข็งยูนิต ตราควายบิน* และ*ยาแก้สมองผุก ตราควายบิน* เพื่อให้ความรู้และแนวทางแก่คนอยากเป็นนักเขียน

ประวัติชีวิตของนักเขียนมีความสัมพันธ์กับงานเขียนไม่น้อย อาจพิจารณาในกรณีของวินทร์ เลียววาริณได้เช่นกัน วินทร์จบปริญญาตรีสถาปัตยกรรมศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วเดินทางไปทำงานเขียนแบบที่สิงคโปร์ 5 ปี ก่อนจะย้ายไปศึกษาด้านกราฟิกอาร์ตพร้อมทำงานเขียนแบบในอเมริกา เมื่อกลับมาเมืองไทยได้เปลี่ยนอาชีพมาทำงานด้านโฆษณาอีก 15 ปี และระหว่างนั้นเรียนจบปริญญาโททางด้านการตลาดจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากนั้นจึงลาออกจากงานประจำมาเป็นนักเขียนอิสระ และตั้งสำนักพิมพ์ผลิตงานของตนเอง เขาเป็นนักอ่านตัวยง ก่อนจะเริ่มเขียนหนังสือ วินทร์เคยหาเงินพิเศษจากการเขียนการ์ตูนหรือนิยายภาพ ความรู้ด้านกราฟิกทำให้เขาทำงานด้านออกแบบการ์ด ออกแบบหน้าปกหนังสือทั้งของตนเองและนักเขียนอื่น รวมทั้งนำแนวคิดของศิลปะการใช้ภาพไปใช้ในวรรณกรรม ทำให้ผลงานของวินทร์มีความโดดเด่นด้านรูปแบบการนำเสนอ

ในช่วงสองทศวรรษแห่งการเขียนหนังสือ วินทร์มีผลงานอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง และกำหนดตนเองให้มีงานใหม่ปีละ 2 – 4 เรื่อง แม้วินทร์จะเลิกจำกัดตนเองอยู่กับแนวทดลอง แต่ผลงานที่นำเสนอออกมาในแต่ละปีสะท้อนให้เห็นความสนุกในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เขาทดลองความสามารถตนเองกับงานแนวใหม่ที่ไม่เคยเขียนมาก่อน เช่น นวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน นวนิยายรัก ความเรียงแนววิทยาศาสตร์และปรัชญา บทภาพยนตร์ ฯลฯ ใน พ.ศ. 2549 วินทร์ได้รับรางวัลศิลปาธรจากกระทรวงวัฒนธรรม อันแสดงให้เห็นว่าเขาเป็นนักเขียนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงทั้งในด้านความนิยมจากผู้อ่านและการยอมรับจากองค์กรของรัฐ นับจาก พ.ศ. 2533 – ปัจจุบัน (2552) วินทร์มีผลงานรวมเล่มแล้วเป็นหนังสือ 31 เล่ม มีผลงานแปลเป็นภาษาอังกฤษและญี่ปุ่น 3 เล่ม มีหนังสือที่รวมจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่เขียนโต้ตอบกับปราบดา หยุ่น อีก 7 เล่ม บทภาพยนตร์ 1 เรื่อง และนิทานลงในสมุดบันทึกนิทานของมูลนิธิเด็ก 1 เรื่อง แยกตามประเภทงานเขียนได้ดังนี้

รวมเรื่องสั้น

2537 อาเพศกำสรวล
2537 สมุดปกดำใบไม้แดง
2537 เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว
2542 สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน
2548 จรูญจรัสรัศมีพราว พร่างพร้อย

นวนิยาย

2537 ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน
2545 ปีกแดง
2549 ผู้ชายคนที่ตามรักเธอทุกชาติ พิมพ์ครั้งที่ 85
2549 ฝนตกขึ้นฟ้า
2550 บางกะโพ้ง
2549 บุหงาปารี
2549 บุหงาตานี

นวนิยายภาพ

2549 โลกใบที่สองของโม

เรื่องสั้นประกอบภาพ

2542 หนึ่งวันเดียวกัน

2547 วันแรกของวันที่เหลือ

2549 โลกด้านที่หันหลังให้ดวงอาทิตย์

2551 เส้นรอบวงของหนึ่งวัน

สืบสวนสอบสวน

2547 ฆาตกรรมทางทะเล

2547 คดีผีนางตะเคียน

2549 ฆาตกรรมจักรราศี

เสียดสีล้อเลียน

2542 หลังอานบุรี

คู่มือการเขียนหนังสือ

2546/2550 น้ำแข็งยูนิต ตราควายบิน (เดิมชื่อ ปั้นน้ำเป็นตัว)

2549 ยาแก้สมองผูก ตราควายบิน

ปรัชญา-วิทยาศาสตร์

2548 ปลาที่ว่ายในสนามฟุตบอล

สารคดี

2546 ำ

2548 นิยายข้างจอ

2551 เดินไปให้สุดฝัน

หนังสือให้กำลังใจ

2548 รอยเท้าเล็กๆของเราเอง

2548 ความฝันโง่ๆ

2548 เบื้องบนยังมีแสงดาว

2548 พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตก

บทภาพยนตร์

2548 ปืนใหญ่จอมสลัด

จดหมาย

2545 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 1

2547 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 2

2548 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 3

2549 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 4

2550 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 5

2551 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 6

2551 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 7

วรรณกรรมที่แปลเป็นภาษาต่างประเทศ

2542 ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน (ภาษาญี่ปุ่น)

2545 รวมเรื่องสั้น (ภาษาญี่ปุ่น)

2546 Democracy, Shaken and Stirred

2552 a day in a life

นิทาน

2542 จีนกับใบมะขาม (นิทานพื้นบ้านภาคใต้ ในสมุดบันทึกนิทานของมูลนิธิเด็ก)

ข. บทวิจารณ์

ผู้วิจัยค้นข้อมูลจาก www.winbookclub.com พบว่าผู้เขียนรวบรวมบทวิจารณ์ผลงานของตน โดยจัดเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะของงานวรรณกรรม แต่ยังไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยพบบทวิจารณ์อีกบางส่วนในหนังสือ *25 ปีซีไรต์* ในเว็บไซต์อื่น และในนิตยสาร ได้แก่*สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ เนชั่นสุดสัปดาห์ กรุงเทพธุรกิจ* ผู้วิจัยจึงนำข้อมูล 4 ส่วนมารวมกัน บทวิจารณ์ที่มาจากเว็บไซต์ของผู้เขียนจะระบุชื่อเว็บไซต์ไว้ เช่นเดียวกับบทวิจารณ์ที่มาจากเว็บไซต์อื่น ส่วนบทวิจารณ์ที่ไม่ได้ระบุแสดงว่าตีพิมพ์ในนิตยสารเท่านั้น บทวิจารณ์ที่รวมในหนังสือ *25 ปีซีไรต์* ไม่ได้ระบุการตีพิมพ์ครั้งแรก เพราะในหนังสือไม่ได้ให้ข้อมูลไว้ จึงใช้ปีที่ตีพิมพ์ในหนังสือ *25 ปีซีไรต์* บทวิจารณ์ทั้งสิ้นมี 73 บท เรียงตามลำดับการเผยแพร่ผลงานต้นแบบ และในงานต้นแบบแต่ละเรื่อง จะเรียงลำดับบทวิจารณ์ตามตัวอักษร ส่วนบทความภาษาต่างประเทศหรือบทความจากเว็บไซต์จะลำดับไว้ท้ายสุด นอกจากนี้ยังศึกษาทัศนะวิจารณ์เกี่ยวกับผลงานของวินทร์ในวิทยานิพนธ์อีก 5 เล่ม บทสัมภาษณ์ และบทความอื่น ๆ เอกสารที่ใช้วิจัยดังกล่าวมีดังนี้

อาเพศกำสรวล (2537)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย “บนเส้นทางที่แตกต่างของการแสวงหา” นิตยสาร**สีสัน** เมษายน 2536 (http://www.Winbookclub.com)

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. “วินทร์ เลียววาริณ สูตรสำเร็จ และ/หรือ แนวทดลอง” **สารคดี** กันยายน 2538 ในภาคผนวก **อาเพศกำสรวล** ของ วินทร์ เลียววาริณ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ 113, 2545. หน้า 206 – 211.

ธัญลักษณ์ เหลืองวิสุทธิ์ “เขาวงกตของ “โลกีย – นิพพาน” จุดประกายวรรณกรรม **กรุงเทพธุรกิจ** 28 กรกฎาคม 2539 (http://www.winbookclub.com)

นพพร ประชากุล. **“ข่าวสารในอาเพศกำสรวล”.** สารคดี มิถุนายน 2541 ในภาคผนวก **อาเพศกำสรวล** ของ วินทร์ เลียววาริณ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ 113, 2545. หน้า 212 – 219.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ “ปีของวินทร์ เลียววาริณ” คอลัมน์อ่านไปคิดไป **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 4 ฉบับที่ 180 17-23 พฤศจิกายน 2538 (http://www.winbookclub.com)

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. “วิธีเล่าเรื่อง อาเพศกำสรวล” คอลัมน์อ่านไปคิดไป **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 5 ฉบับที่ 217 2-8 สิงหาคม 2539

สายพิณ ปฐมาบรรณ “วินทร์ เลียววาริณ โลกใบเดียวของ ราษฎร์ เอกเทศ (1-2)” จุดประกายวรรณกรรม **กรุงเทพธุรกิจ** 24 มีนาคม 2539 (http://www.winbookclub.com)

สุภาวดี พลชะนะ, ดวงมน จิตรจำนงค์ และนฤมล กาญจนทัต. “การวิเคราะห์เรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ : อาเพศกำสรวล และ สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน”. วารสาร**สงขลานครินทร์** ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 11 (ฉบับพิเศษ) ธันวาคม 2548. หน้า 99 – 108.

อาเพศกำสรวล จุลสารวรรณศิลป์ ฉบับที่ 3 ปีการศึกษา 2542 หน้า 7 – 10 (http://www.winbookclub. com)

Nopporn Prachakul “Literary Experiment and Advantage of Form” Aphet Kamsuan (The Lament of Scourge) By Win Lyovarin *Bangkok Post* 1996 ในภาคผนวก **อาเพศกำสรวล** ของวินทร์ เลียววาริณ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ 113, 2545. หน้า 220 – 222.

โลกีย-นิพพาน http://www.jyjang006.multiply.com

สมุดปกดำกับใบไม้แดง (2537)

สมเกียรติ คู่ทวีกุล “วินทร์ เลียววาริณกับการกลับมาของเรื่องสั้นจบแบบหักมุม” **ไรเตอร์แมกกาซีน** ปีที่ 3 ฉบับที่ 36 กันยา-ตุลา 2538

ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน (2537)

กอแก้ว ปฐมปัทม์ “ตุ้ย พันเข็มและหลวงกฤษดาวินิจ ตัวละครซึ่งยืนอยู่บนเส้นขนานกับชีวิตจริง” นิตยสาร**ไรเตอร์** ปีที่6 ฉบับที่ 9 กันยายน 2540

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย “ลอยเรือวรรณกรรมในทะเลประวัติศาสตร์” นิตยสาร**สีสัน**(http://www. winbookclub.com)

ดวงมน จิตร์จำนง “ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน อุดมการณ์ที่ขัดแย้งหรือการแย่งอำนาจด้วยตัณหา” นิตยสาร**ไรเตอร์** ปีที่ 4 ฉบับที่ 47 เมษายน 2540

ตรีศิลป์ บุญขจร “ต่างมุมมอง : ประวัติศาสตร์ในนวนิยายเรื่องประชาธิปไตยบนเส้นขนาน” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 228 3-9 ตุลาคม 2540

เทวทัต “ความเป็นอนิจจังของประชาธิปไตยไทยในนิยายปลอมพงศาวดารยุคใหม่” **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 47 วันที่ 20 – 27 เมษายน 2544.

ธเนศ เวศร์ภาดา “ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน นวนิยาย “ล้อ” การเมือง” **25 ปีซีไรต์** กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2547.

นฤมิตร สอดศุข “ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน : นวนิยายการเมืองในยุค Postmodern” **25 ปีซีไรต์** กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2547.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ “ด้อยอิงเดี้ยง” **25 ปีซีไรต์** กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2547.

น้ำคำ ลำปาว “ประชาธิปไตยบนเส้นขนานฉบับ ส.ส.ร.” **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 12 : วันที่ 24-30 ส.ค.2540

มนสิกุล โอวาทเภสัชช์ “เมื่อคำประกาศซีไรต์กลายเป็นโฆษณาชวนเชื่อ” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 276 19 25 กันยายน 2540 (ประกอบด้วยคำให้สัมภาษณ์จากนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ “นวนิยายเรื่องนี้ไม่ให้ความเป็นธรรมกับประวัติศาสตร์ไทย”, สุพจน์ ด่านตระกูล “ผู้ประกาศรางวัลซีไรต์ได้ชื่อว่าคณะผู้สนับสนุนอาชญากรทางปัญญา” และชาญวิทย์ เกษตรศิริ “เรื่องนี้หมิ่นเหม่เพราะเข้าไปแก้ประวัติศาสตร์”)

มนสิกุล โอวาทเภสัชช์ “กรรมการซีไรต์โต้นักประวัติศาสตร์ อย่าสับสนระหว่างนวนิยายกับเรื่องจริง” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 277 26 ก.ย.- 2 ต.ค. 2540

ฤชากร ไตรรัตนานุสรณ์ “ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน : อ่านเอาสนุกหรือว่าถูกครอบงำ ?” (ฉบับฆ่าตัวเอง) (http://skillsocpolsci61.exteen.com)

ลัดดาวัลย์ รัตนดิลกชัย “ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน” กับความสำเร็จของช่องว่างระหว่างเส้น” **weekend** ฉบับที่ 559 18-24 สิงหาคม 2550 (http://www.winbookclub.com)

วาณิช จรุงกิจอนันต์ “เรื่องสั้น (1) – เรื่องสั้น (16)” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 19 ฉบับที่ 1000 – ปีที่ 20ฉบับที่ 1014 วันที่ 19 ตุลาคม 2542 – 1 กุมภาพันธ์ 2543

สวณัฐ ตรีสาทร “ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน” และ ”สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน” สองรางวัลจากปลายปากกาของ วินทร์ เลียววาริณ” ผลงานชนะการประกวด www.sarakadee.com

สันต์พจน์ ศรีสวัสดิ์ “ ‘ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน’ มาตรฐานทางวรรณกรรมที่ไม่ชัดเจน” **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 44 ฉบับที่ 20 19 – 25 ตุลาคม 2540

สายพิณ ปฐมาบรรณ “ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน อุดมการณ์ที่สามบนความสุดโต่งทางการเมือง” **25 ปีซีไรต์** กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์,2547

สิงห์สนามหลวง(สุชาติ สวัสดิศรี) “เริ่มแล้วค่ะ หนูเริ่มกับ “ซีไรต์” แล้วค่ะ” คอลัมน์ดี งาม จริง ลวง บ่นวรรณกรรรมกับสิงห์สนามหลวง **เนชั่นสุดสัปดาห์** 7 พฤศจิกายน 2540

สิงห์สนามหลวง (สุชาติ สวัสดิศรี) “เส้นขนานวรรณกรรม” คอลัมน์ดี งาม จริง ลวง บ่นวรรณกรรมกับสิงห์สนามหลวง **เนชั่นสุดสัปดาห์** 7 พฤศจิกายน 2540

สุกัญญา หาญตระกูล “ร้อยแปดวิถีทัศน์:ความเบาหวิวดุจขนนกของประชาธิปไตยไทย” **กรุงเทพธุรกิจออนไลน์** คอลัมน์ “สิงห์สนามหลวง” (2 ตอน) (http://www.bangkokbiznews.com)

เสกสรร อานันทศิริเกียรติ “เส้นขนานของวินทร์กับจินตนาการของผม” http://skillsocpolsci61. exteen.com

Christ Baker “Democracy and killing An ambitious novel reviews 60 years of bloody Thai history” *Bangkok Post* Outlook Saturday, November 22, 2003 (http://www.winbookclub.com)

Martin Clutterbuck “Prachathipatai Bon Sen Khanan (Democracy, Shaken &Stirred By Win Lyovarin” **Nation on Sunday**, August 24,1997 (http://www.winbookclub.com)

Ron Morris “The Impurity of Protest” (http://www.winbookclub.com)

สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน (2542)

กอบกาญจน์ ภิญโญมารค และทำนอง วงศ์พุทธ. “เรียนรู้คน-ค้นชีวิตกับวินทร์ เลียววาริณ : กรณีศึกษา “เรื่องของผมกับพ่อ” และ “หมากลางถนน” ในรวมเรื่องสั้น สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน” **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร** ปีที่ 25 – 26 ฉบับที่ 2-3 พ.ศ. 2548 – 9. หน้า 117 – 133.

ดวงตา วรรณศิลป์ “จารีตนิยมในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ข้อสงสัยต่อบทความในเรื่องสั้น ว่าด้วยสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน นวัตกรรมแห่ง วินทร์ เลียววาริณ” **มติชนรายวัน** 2542 (http://www.winbookclub. com)

ตรีศิลป์ บุญขจร “โลกทัศน์ของ วินทร์ เลียววาริณ : พินิจจาก สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน” (http://www. winbookclub.com)

ภาคย์ จินตมัย “ธาตุแท้ของสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ของ วินทร์ เลียววาริณ “วรรณกรรมวิจารณ์ **ชาวกรุง 2000** ปีที่ 3 ฉบับที่ 137

ธเนศ เวศร์ภาดา “ถอดรหัสเทคนิคของ วินทร์ เลียววาริณ” โลกวรรณศิลป์ **เนชั่นสุดสัปดาห์** 2542 ปีที่ 8 ฉบับ 376 19 – 25 สิงหาคม 2542 หน้า 60 – 61. (25 ปีซีไรต์) (http://www.winbookclub. com)

ธเนศ เวศร์ภาดา "ผมไม่รู้ ผมจึงเขียน" การประกาศกระบวนการสร้างงานเขียนของวินทร์ เลียววาริณ คอลัมน์ในโลกวรรณศิลป์ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 8 ฉบับ 380 16 – 22 กันยายน 2542 หน้า 60 – 61.

นพดล ปรางค์ทอง "ชู้" แรงขับเคลื่อนกับระบบศีลธรรมใน "สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** 29 ธันวาคม 2542 – 1 มกราคม 2543

พิเชฐ แสงทอง "จากโลกีย – นิพพาน ถึงสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน วิธีคิดเกี่ยวกับ "ซีกซ้าย" และพัฒนาความไม่ไว้วางใจวรรณกรรม ของ วินทร์ เลียววาริณ" คอลัมน์วรรณกรรมวิจารณ์ **ชาวกรุง 2000** ปีที่ 3 ฉบับที่ 149 2542 (http://www.winbookclub.com)

สายพิณ ปฐมาบรรณ "เพชฌฆาต สังคมกระเผลกปัจเจกล้ม" คอลัมน์วิจารณ์วรรณกรรม **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 8 ฉบับที่ 370 8 – 14 กรกฎาคม 2542 (http://www.winbookclub.com)

สกุล บุณยทัต "สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ภาพรวมทางความคิด" คอลัมน์วิจารณ์วรรณกรรม **กรุงเทพธุรกิจ** 20 มิถุนายน 2542 (http://www.winbookclub.com)

สกุล บุณยทัต . "สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ปริศนาแห่งรูปแบบของสิ่งมีความคิด" **จุดประกายวรรณกรรม** 15 สิงหาคม 2542 หน้า 14

สุภาพ พิมพ์ชน "วรรณกรรมทดลอง กับยุคข้อมูลข่าวสารท่วมทัน" คอลัมน์วรรณกรรมวิจารณ์ **ชาวกรุง 2000** ปีที่ 3 ฉบับที่ 141,2542 (http://www.winbookclub.com)

สุภาพ พิมพ์ชน " 'สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน' ความจริงลวงของการสร้างเสพมหรสพทางปัญญา" **25 ปีซีไรต์** กรุงเทพฯ: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์,2547

รักชวนหัว "สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน" (http://www.laughable-loves.blogspot.com)

"EXPRESSION WIN(ner) takes it all From Expression" October/November 1999 (http://www. winbookclub. com)

หลังอานบุรี (2544)

นงนภัส ตาปสนันท์ "ไปเที่ยวหลังอานบุรีกันเถอะ" **จุดประกายวรรณกรรม** ปีที่ 15 ฉบับที่ 5049 วันอาทิตย์ที่ 14 กรกฎาคม 2545

พชร สมุทวณิช "หนังสือหมา ๆ" หนังสือพิมพ์**ผู้จัดการรายวัน** 7 พฤษภาคม 2545 "ถนนพระอาทิตย์" (http://www. winbookclub.com)

สุภาพ พิมพ์ชน "มหรสพการเมือง" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์**

หนึ่งวันเดียวกัน (2544)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย "หนึ่งวันเดียวกัน :วรรณกรรม วรรณเกม" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ฉบับที่ 35 25-31 มกราคม 2545 (http://www.winbookclub.com)

ชัยสิริ สมุทวณิช "นี่แหละวินทร์" คอลัมน์มวยวัด หนังสือพิมพ์**ผู้จัดการ** 26-27 มกราคม 2545 (http://www. winbookclub.com)

ปีกแดง (2545)

ชัยสิริ สมุทวณิช "ปีกแดง" คอลัมน์มวยวัด หนังสือพิมพ์**ผู้จัดการ** 19-20 ตุลาคม 2545 (http://www. winbookclub. com)

ทิพากร พิพิธประสาท "ที่สุดของความพยายาม ปีกแดง" ประกายปริทัศน์ จุดประกาย **กรุงเทพธุรกิจ** 10 สิงหาคม 2546 (http://www.winbookclub.com)

“ปีกแดง” (http://www.bloggang.com

ำ (2546)

ชัยสิริ สมุทวณิช “มวยวัด” **ผู้จัดการรายวัน** คอลัมน์อาทิตย์ทอดวง 20- 21 กันยายน 2546 (http://www.winbookclub.com)

นัทนัย ประสานนาม “ ำ ของวินทร์ เลียววาริณ “สถานะของความจริงและความเท็จตามคตินิยมหลังสมัยใหม่” **ขวัญเรือน** ปักษ์หลัง พฤศจิกายน 2548

จรูญจรัสรัศมีพราว พร่างพร้อย (2548)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย “ส่องกระจกอนาคต สะท้อนภาพปัจจุบัน” นิตยสาร**สีสัน** ปีที่ 17 ฉบับที่ 7 2549 (http://www.winbookclub.com)

ปลาที่ว่ายในสนามฟุตบอล (2548)

ธันว์ ธนญาติ “ปลาที่ว่ายในสนามฟุตบอล พหุนิยมแห่งความรู้” นิตยสาร **GM** Vol 20: 16-30 Nov 2005 (http://www.winbookclub.com)

แม่หนอน “ปลาที่ว่ายในสนามฟุตบอล” (http://phuketbulletin.co.th)

นิยายข้างจอ (2548)

โดม วุฒิชัย “จากนิยายข้างจอ:ว่าด้วยห้องสมุดและโฮมเธียเตอร์ ของ ‘วินทร์ เลียววาริณ’ ” ประกายปริทัศน์ **จุดประกายวรรณกรรม** 10 กรกฎาคม 2548 (http://www.winbookclub.com)

รอยเท้าเล็ก ๆ ของเราเอง (2548)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย “รอยเท้าเล็ก ๆ ของเราเอง โลกมีไว้ให้เหยียบ ไม่ได้มีไว้ให้แบก” นิตยสาร**สีสัน**

ดอกแป้นพิมพ์ “**กำลังใจจากซีไรต์ ที่ชื่อ ‘วินทร์’ ”** ผู้จัดการออนไลน์ Metro Life/Book (http://www.winbookclub.com)

ผู้ชายที่ตามรักเธอทุกชาติ พิมพ์ครั้งที่ 85 (2549)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย “รักซ้อน ซ่อนคม ผู้ชายที่ตามรักเธอทุกชาติ พิมพ์ครั้งที่ 85” นิตยสาร**สีสัน** มิถุนายน 2549 (http://www.winbookclub.com)

โลกด้านที่หันหลังให้ดวงอาทิตย์ (2549)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย **“โลกด้านที่หันหลังให้ดวงอาทิตย์”.** นิตยสาร**สีสัน**

โลกใบที่สองของโม (2549)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย “โลกใบที่สองของโม โลกที่ซ่อนอยู่ด้านหลังดวงตา”. นิตยสาร**สีสัน**

เบื้องบนยังมีดวงดาว (2550)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย "เบื้องบนยังมีดวงดาว คู่มือการใช้ชีวิตอย่างมีชีวิต". นิตยสาร**สีสัน**

ยาแก้สมองผูกตราควายบิน (2551)

คติ มุธุขันธ์ "ยาแก้สมองผูกตราควายบิน" www.thaiwriternetwork.com

วิทยานิพนธ์

เบญจนาฏ วัฒนมณี. (2539) **เรื่องสั้น "แนวทดลอง" ของไทยช่วง พ.ศ. 2525 – 2535.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

วัชรา บุญจรรยา. (2545) **วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอเรื่องในงานเขียนของวินทร์ เลียววาริณ** .วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

วรรณพร ปิ่นแก้ว. (2547) **การศึกษาวิเคราะห์การสื่อความหมายในเรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุภาวดี พลชะนะ. (2548) **การวิเคราะห์เรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ : อาเพศกำสรวล และ สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (สายวรรณคดี) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เสาวณิต จุลวงศ์. (2550) **ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง : ลักษณะหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังมีเอกสารประกอบการวิจัย ดังนี้

บทสัมภาษณ์

ฉัตรมีนา "ยัปปี้ซีไรต์ 40 : วินทร์ เลียววาริณ "ผมไม่อยากเป็นนักเขียนเพื่อเอาใจคนกลุ่มเดียว" **มติชนสุดสัปดาห์**

ไพลิน รุ้งรัตน์ "วินทร์ เลียวาริณ สถาปัตยศาสตร์ในวรรณศิลป์" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์**

มานี-ชูใจ "ออฟฟิศคนเดียว ของ วินทร์ เลียววาริณ" **ขวัญเรือน**

ยูร กมลเสรีรัตน์ "วินทร์ เลียววาริณ สวรรค์ไม่เป็นใจให้เขารวย แต่ให้เขาเป็นนักเขียน" **กุลสตรี**

รัชชา "วินทร์ เลียววาริณ นักเขียนซีไรต์ ประจำปี 2540" นิตยสาร**เปรียว**

"สัมภาษณ์วินทร์ เลียววาริณ" จาก www.vcharkarn.com

Literature "วินทร์ เลียววาริณ นักเขียนรางวัล (ดับเบิล) ซีไรต์ ปี 2540 และ 2542" http://www.artbangkok.com

รายงานพิเศษ/คอลัมน์/หนังสือ

"เชียนกระเจิง 'แห้ว' กระจาย วินทร์ เลียววาริณ แหกโค้ง 'เบิ้ล' ซีไรต์" **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 19 ฉบับ 991 สิงหาคม 2542 หน้า 87.

เปิดใจดับเบิลซีไรต์ "ผมนำการตลาดรับใช้วรรณศิลป์" **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 19 ฉบับ 991 สิงหาคม 2542

พินิจ นิลรัตน์ "สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ส่งวินทร์ เลียววาริณ เข้าวินเป็น "ดับเบิ้ลซีไรต์" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** 15 – 21 สิงหาคม 2542

พินิจ นิลรัตน์ "ซีไรต์ซีร้อน...เมื่อ 4 นักวิจารณ์วิพากษ์ "กรรมการ" และ "สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน"**สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** 22 -28 สิงหาคม 2542

มนสิกุล โอวาทเภสัชช์ “สำนักพิมพ์ดอกหญ้า 15 ปี แห่งความหวัง ธุรกิจกับซีไรต์ไปด้วยกัน” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 271 15 สิงหาคม 2540 หน้า 52 – 54.

‘รงค์ วงษ์สวรรค์ “วันวานเขย่ามือกับวินทร์ เลียววาริณ (HA-HA)” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 25 ฉบับ 1314 วันที่ 21 ตุลาคม 2538

รงฤทธิ์ จิตต์ไพศล “ผมชอบวินทร์” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 19 ฉบับ 992 สิงหาคม 2542 หน้า 68 – 69.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. **ช่อปาริชาติ 1 ชุดฝนหยดเดียว.** กรุงเทพฯ : สำนักช่างวรรณกรรม, 2535.

ค. ชีวิตและผลงานของปราบดา หยุ่น

ปราบดา หยุ่น ฉายแววความเป็นนักเขียนมาตั้งแต่ทำหนังสือ “รั้วรำเพย” เมื่อเป็นนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ จนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 จึงเดินทางไปเรียนต่อที่สหรัฐอเมริกา หลังจบไฮสคูล ได้เข้าเรียนศิลปะจาก The Cooper Union for the Advancement of Art and Science และ The Parsons School of Design จนจบปริญญาตรีสาขาศิลปะ และศึกษาศิลปะหลายแขนงในมหานครนิวยอร์ก จากนั้นทำงานเป็นกราฟิกดีไซเนอร์ รวมเวลาอยู่ในต่างประเทศ 11 ปีก่อนเดินทางกลับมาสมัครเป็นทหารอยู่ 6 เดือน

ปราบดาเริ่มทำงานเขียนหนังสือใน พ.ศ. 2542 โดยเขียนคอลัมน์วิจารณ์ภาพยนตร์เป็นภาษาอังกฤษใน Nation Weekend ทุกสัปดาห์ ซึ่งต่อมาแปลงานชุดนี้เป็นภาษาไทยชื่อ *ภาพไม่นิ่ง* ได้เขียนบทภาพยนตร์สารคดีทางโทรทัศน์เรื่อง*ปมไหม*ให้เนชั่นแชลเนล เริ่มเขียนเรื่องสั้นเรื่องแรกชื่อ “คนนอนคม” ให้นิตยสาร*แพรวสุดสัปดาห์* จากนั้นเป็นต้นมาปราบดา หยุ่นก็ได้เขียนเรื่องสั้นและความเรียงลงเป็นประจำในนิตยสารหลายฉบับ เช่น *แพรวสุดสัปดาห์* *ลิปส์* (LIPS) *อิมเมจ* (IMAGE) *จีเอ็ม* (GM) โอเพ่น (OPEN) ซัมเมอร์ (SUMMER) หนังสือ*เมืองมุมฉาก* เป็นผลงานรวมพิมพ์เล่มแรก และในเวลาใกล้เคียงกันมีหนังสือรวมเรื่องสั้น*ความน่าจะเป็น* พิมพ์ออกมาด้วย หนังสือ*ความน่าจะเป็น*ได้รับรางวัลชมเชยจากงานประกวดวรรณกรรมของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2544 และได้รับรางวัลซีไรต์ ใน พ.ศ. 2545

การที่คณะกรรมการตัดสินให้หนังสือ*ความน่าจะเป็น*ได้รับรางวัลซีไรต์ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ของการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง และต่อเนื่องอยู่ระยะหนึ่ง ลักษณะการวิจารณ์มีหลายรูปแบบทั้งบทความวิจารณ์ยาวหลายตอน ซึ่งก่อให้เกิดการวิจารณ์โต้วิจารณ์ บทสัมภาษณ์ บทรายงานวรรณกรรม บทรายงานการอภิปราย บทรายงานการสนทนา รวมทั้งการแสดงทัศนะวิจารณ์ทางอินเทอร์เน็ต สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการวิจารณ์แบบมุขปาฐะมีความเข้มข้นเท่ากับการวิจารณ์แบบลายลักษณ์ และอาจจะฉับไวกว่า เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ต้องการสื่อสารไปยังมวลชนในจังหวะที่เรื่องยังอยู่ในความสนใจ และเปิดโอกาสให้ผู้แสดงความคิดเห็นมีหลากหลาย ไม่จำกัดตัวอยู่เฉพาะกลุ่มนักวิจารณ์วรรณกรรม

คุณสมบัติของปราบดา หยุ่น ไม่ว่าจะเป็นรูปลักษณ์หน้าตา การศึกษาดี พ่อเป็นนักสื่อสารมวลชนที่มีบทบาทโดดเด่นและแม่เป็นอดีตบรรณาธิการนิตยสารที่มีชื่อเสียง ด้วยวัยเยาว์ 29 ปี และเพิ่งเริ่มเขียนหนังสือได้เพียง 2 ปีก็คว้ารางวัลที่โดดเด่นที่สุดในวงวรรณกรรมร่วมสมัยไทย เป็นบริบทของนักเขียนที่กระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์เชิงลบอันเป็นปรากฏการณ์ทางจิตวิทยาสังคมที่น่าสนใจอย่างยิ่ง นอกจากนี้รูปแบบเนื้อหาและภาษาในงานเขียนของปราบดาแตกต่างไปจากแนววรรณกรรมไทยร่วมสมัยตามขนบเดิม ทำให้เกิดการวิจารณ์ถกเถียงด้านบวกและด้านลบ จนชื่อของปราบดา หยุ่น เป็นที่รู้จักในแวดวงวรรณกรรมมากขึ้นไปอีก

ในขณะที่วินทร์กล่าวว่า เขารู้สึกว่าตนเองกำลังทำงานศิลปะมากกว่าเขียนหนังสือ ปราบดาก็เช่นเดียวกัน แต่วินทร์มักกำหนดรูปแบบและเนื้อหาค่อนข้างลงตัวเป็นระบบ ส่วนปราบดาให้สัมภาษณ์หนังสือ AW (Alternative Writers ฉบับ 16 กรกฎาคม 2543) ไว้เมื่อเริ่มเขียนเรื่องสั้นไปได้เพียงปีเดียวและยังไม่ได้รับรางวัลซีไรต์ถึงวิธีการเขียนว่าเขาคิดถึงรายละเอียดน้อยมาก แต่ปล่อยให้เรื่องที่เขียนเลื่อนไหลไปอย่างอิสระ *“การที่จะเริ่มเขียน ผมพยายามเซ็ตวิธีให้มันเหมือนงานทุกอย่างที่ผมทำ ไม่ว่าจะเป็นงานหนัง งานศิลปะ ผมจะไม่ได้คิดรายละเอียดไว้เยอะในหัวว่าเรื่องจะต้องดำเนินไปอย่างนี้ ตัวละครจะมีกี่ตัว แต่มันจะเริ่มเหมือนตอนเด็กเรามีกระดาษเปล่า เราก็วาดรูปเล่น ผมจะเริ่มด้วยการผมมีกระดาษเปล่าตลอด คือเรามีความสามารถในการใช้ภาษาอยู่ เรามีสิ่งที่เราต้องการสื่ออยู่บ้าง แต่เราไม่รู้ว่ามันจะเป็นยังไง เราค่อยมารู้ตอนนั้นด้วย (ตอนเขียน) มันก็เป็นความสนุกในการทำงานอย่างหนึ่ง ที่เราได้เรียนรู้ไปในระหว่างที่เราเขียน ผมจะไม่คิดทุกอย่างไปก่อน”*

จากคำให้สัมภาษณ์ แม้ดูเหมือนเขาไม่ได้เอาจริงเอาจังกับการเสนอเรื่องราวที่เข้มข้น เคร่งเครียด แต่สารเนื้อหาในงานของปราบดา มีลักษณะของการแสดงทัศนะในการมองโลกด้วยมุมมองใหม่ เหมือนตั้งคำถามให้ฉุกคิด

แต่ไม่ให้คำตอบ ปราบดาเคยให้สัมภาษณ์ถึงการเขียนหนังสือของเขาว่า *"แน่นอน ผมไม่ได้ตั้งใจที่จะสื่อในสิ่งที่ผมคิดว่ามันได้ถูกสื่อไปเยอะแล้ว หรือได้ถูกสื่อไปอย่างซ้ำซากแล้ว แต่ในขณะเดียวกันผมอยากจะสื่อเหมือนกัน คือสื่อความเดียวกัน แต่ด้วยวิธีที่ต่างกัน ไม่ได้แปลว่าไม่ได้ต้องการจะสื่ออะไรเลย เพราะผมเชื่อว่าการสื่อสารของมนุษย์ เมื่อพูดออกมาแล้ว มันสื่ออะไรบางอย่างในตัวของมันเอง"* ปราบดาสรุปสไตล์การเขียนของตัวเองว่า *"ไม่เป็นแนวสอนหมายถึงว่ามันจะไม่มีข้อคิดที่แท้จริงอยู่ในงานนี้ ไม่ใช่เพื่อชีวิตแน่นอน"* เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์ย้ำว่า *"หมายถึงผู้อ่านอ่านจบแล้วต้องคิดต่อ"* เขายืนยันว่า *"ใช่ หรือว่าต้องคิดไปพร้อมกับรูปโครงสร้าง"*

แม้จะไม่หมกมุ่นกับการแสดงนวัตกรรมด้านเทคนิคกลวิธีในการเล่าเรื่องเหมือนอย่างวินทร์ แต่ ปราบดาก็นำเสนอผลงานเขียนทั้งในแง่วรรณศิลป์และทัศนศิลป์เช่นเดียวกัน ใน *เมืองมุมฉาก* ผลงานรวมเล่มเล่มแรก ปราบดาแสดงฝีมือทางศิลปะที่ร่ำเรียนมาในการออกแบบปก จัดรูปเล่ม การใช้ขนาดตัวหนังสือ สี การจัดวางบนหน้ากระดาษ รูปภาพ ล้วนมีส่วนในการสื่อความหมายของเนื้อหา ผลงานเรื่องต่อ ๆ มาก็แสดงให้เห็นว่าปราบดาทดลองนำเสนองานเขียนของเขาในรูปแบบใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา อย่างเช่นผลงานล่าสุดเรื่อง *"ฉันคือมนุษย์ห้องนอน"* เป็นการเขียนเรื่องลงในบล็อก และมีวิเดโอคลิป ซึ่งผู้เขียนหานักแสดง ถ่ายวิเดโอ และตัดต่อเอง เนื้อเรื่องเป็นเรื่องรักสามเศร้าตามแนวที่วัยรุ่นนิยม เป็นการสร้างวรรณกรรมออนไลน์ที่มีสปอนเซอร์ให้ทุน และความต้องการของสปอนเซอร์ตรงกับผู้เขียนที่ต้องการทดลองใช้พื้นที่ในโลกไซเบอร์ในการสร้างงานศิลปะทั้งวรรณกรรมและภาพยนตร์ วรรณกรรมออนไลน์เรื่องนี้ต้องเปิดอ่านและดูใน http://bedroomgirl.bloggang.com

ปราบดาเลือกประกอบอาชีพเป็นนักเขียนด้วยว่าเป็นความใฝ่ฝันตั้งแต่วัยเด็ก นอกจากเขียนหนังสือแล้ว ต่อมาเขายังตั้ง*สำนักไต้ฝุ่น* เพื่อ *"ผลิตหนังสือออกมาให้เป็นทางเลือกของคนไทยในการอ่านต่อไป"* สำนักไต้ฝุ่นพิมพ์งานเขียนของปราบดา และงานของนักเขียนบางคนที่ *"เรามั่นใจในงานอยู่แล้วว่ามีคุณค่าบางอย่าง พิมพ์ออกมาแล้วไม่อาย ไม่เป็นขยะ"* ดังนั้น กล่าวได้ว่าปราบดาสืบทอดเส้นทางเดียวกับชาติ กอบจิตติ และวินทร์ เลียววาริณ สองนักเขียนรุ่นพี่ที่เขามีความสนิทสนมและแลกเปลี่ยนความรู้กันเสมอ โดยเฉพาะกับวินทร์ซึ่งเขียนอีเมลถึงกันอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องหลายปี กลายเป็นวรรณกรรมในรูปจดหมายที่สร้างร่วมกันถึง 7 เล่มแล้ว การมีสำนักพิมพ์ของตนเองทำให้นักเขียนทั้งสามมีอิสระในการควบคุมดูแลผลงานของตนเอง และกำหนดกลุ่มนักอ่านของตนเองได้ ปราบดาใช้สำนักไต้ฝุ่นเป็นแหล่งส่งเสริมการพิมพ์งานของนักเขียนนอกกระแส เพื่อสร้างทางเลือกแก่นักอ่านบางกลุ่มด้วย

ความรู้ทางด้านศิลปะทำให้ปราบดาเป็นมากกว่านักเขียน เขารับออกแบบปก จัดรูปเล่ม ให้หนังสือวรรณกรรมเล่มอื่น ๆ เช่นเดียวกับที่เขาออกแบบหนังสือของตนเองทุกเล่ม และรับออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ร้านต่าง ๆ ซึ่งแม้จะเป็นงานศิลปะที่ทำรายได้ดี แต่ปราบดาก็แบ่งความแตกต่างระหว่างงานออกแบบกับงานเขียนหนังสือได้ชัดเจน ดังที่เคยให้สัมภาษณ์นิตยสารขวัญเรือนว่า *"งานเขียนต้องทุ่มเทเวลาจริง ๆ และมาจากการเรียบเรียงความคิดมาจากสมอง เพราะฉะนั้นบางทีเราก็อธิบายให้คนเข้าใจยากว่าเราต้องผ่านอะไรมาบ้างระหว่างที่เราเขียน เพราะทุกคนเห็นที่มันเสร็จมาแล้ว แต่เขาไม่รู้หรอกว่าบางทีบางประโยคหรือบางบรรทัดเราใช้เวลานานขนาดไหนกว่าจะคิดออกมา ในขณะที่งานออกแบบมันตรงๆ สีนี้ไม่ชอบก็เปลี่ยน คนเข้าใจได้ง่ายกว่าว่าขั้นตอนการทำงานเป็นยังไง ส่วนใหญ่งานออกแบบคืองานเปลือก แล้วงานเปลือกก็มักเป็นสิ่งที่คนทำขึ้นเพื่อดึงดูดคนอื่น เหมือนกับกลีบดอกไม้มันต้องสวย เพราะฉะนั้นความดึงดูดนี้มันย่อมมีคนให้ค่าเยอะ ให้ราคาเยอะกว่า เพราะฉะนั้นเลยได้รายได้ดีกว่า แต่โดยแก่นแท้ของมัน ความรู้สึกของคนทำ คุณค่าที่ได้จากการเขียนหนังสือ กับคุณค่าที่ได้จากการออกแบบ ผมว่าการเขียนหนังสือให้คุณค่ากับเรามากกว่า ให้ความรู้สึกที่ดีมากกว่า"*

นิวัต พุทธประสาท บรรณาธิการหนังสือ AW ให้ความเห็นต่อปราบดา หยุ่น ว่า *"ความโดดเด่นของคุณปราบดาคือ เขามีความร่วมสมัย งานของเขาเหมาะกับยุคแบบนี้ เหมาะแก่นักอ่านที่มีชีวิตแบบนี้ เขามีวิธีคิดที่แตกต่างจากนักเขียนคนอื่น ซึ่งถือว่าเป็นคาแร็คเตอร์ที่นักเขียนทุกคนจะต้องมี"*

คงกฤช ไตรยวงศ์ นักวิจารณ์กล่าวถึงการเสวนาสภากาแฟกับเพื่อนพ้องถึงวงวรรณกรรมไทยว่า *"นักเขียนที่เพื่อนบางคนมักจะกล่าวถึงอยู่เป็นประจำก็คือ ปราบดา หยุ่น ซึ่งมีชื่อเสียงมากแล้วในขณะนั้น แม้แต่บางคนที่ไม่ค่อย*

ชอบงานวรรณกรรมนักก็ชอบงานของปราบดา ผมคิดว่าอาจจะเป็นเพราะงานเขียนของเขาแปลก อีกทั้งยังรุ่มรวยด้วยอารมณ์ขัน มีลีลาหยิกแกมหยอก ทีเล่นทีจริง ในขณะเดียวกันก็วิพากษ์วิจารณ์สังคมได้อย่างถึงใจพระเดชพระคุณ"

นอกจากเขียนหนังสือ ออกแบบหน้าปกหนังสือ ออกแบบผลิตภัณฑ์ ปราบดายังใช้ความรู้ที่ร่ำเรียนมาทำงานศิลปะแขนงอื่นอีกด้วย นั่นคือ ดนตรี และภาพยนตร์ เข้าร่วมงานภาพยนตร์กับเป็นเอก รัตนเรือง ผู้กำกับรุ่นใหม่ และประสบความสำเร็จอย่างดียิ่งเมื่อบทภาพยนตร์เรื่อง *Last Life in the Universe* หรือ *รักน้อยนิดมหาศาล* ในรับรางวัลในระดับนานาชาติ

ภาพลักษณ์ของปราบดาที่เป็นคนหนุ่มหน้าตาดี เฉลียวฉลาด และเป็นคนดังในสังคมถูกนำมาเกี่ยวพันกับการวิจารณ์ความเป็นนักเขียนของเขา ปราบดาใช้จุดเด่นที่ตนมีคือการเขียนเสียดสีอย่างมีอารมณ์ขัน เขียนถึงตนเองในสายตาของคนอื่นไว้อย่างสนุกสนาน ในเรื่องสั้นชื่อ "บารมีของพ่อมัน"

"ปราบดา หยุ่น นักเขียนไฟแรงตัวแทนคนรุ่นใหม่ เขาเกิดท่ามกลางพื้นดินแห้งระแหงของวงการวรรณกรรม เขาทำให้วัยรุ่นเริ่มคิดถึงการเป็นนักเขียนอีกครั้ง ทำให้วรรณกรรมไทยหลุดออกจากการมองว่าเป็นอาชีพของผู้ใหญ่คล้องผ้าขาวม้า ที่พล่ามถึงแต่ชีวิตแร้นแค้นของชาวนา คนชนบทห่างไกลความเจริญ และคิดว่านั่นคือปัญหาเดียวของความเป็นมนุษย์ ปราบดา หยุ่น เป็นหนุ่มอายุน้อย แต่งกายตามสบายแบบตะวันตก เขามาจากครอบครัวชนชั้นกลางค่อนข้างสูง หน้าตาดีใช้ได้ เป็นนักเรียนนอก ท่าทางทะมัดทะแมง พูดจาฉะฉานอย่างคนเชื่อมั่นในตนเอง วัยรุ่นไทยไม่เคยเห็นนักเขียนอย่างนี้มานานนม (ทั้งที่ก็เคยมีอยู่เสมอเพียงแต่พวกเขาเหล่านั้นไม่มีนามสกุลว่า หยุ่น)ปราบดา หยุ่น จึงเจริญงอกงามอย่างรวดเร็วท่ามกลางพื้นที่ของสังคมทุนนิยม บริโภคนิยม โพสต์โมเดิร์น และโลกาภิวัตน์ เขาคลอดตามหลังแฮรี พ็อตเตอร์ ออกมาอย่างกระชั้นชิด"

นอกจากนี้ ปราบดา หยุ่น ยังวิจารณ์นักวิจารณ์ไว้อย่างแดกดันอีกด้วยว่า

"ปราบดา หยุ่น พูดถากถางนักวิจารณ์และนักเขียนคอลัมน์ที่เขียนถึงงานของผม บอกว่าอ่านกี่ครั้งของกี่คนก็อดขำไม่ได้ เขาออกความเห็นว่างานวิจารณ์ในเมืองไทยล้วนน่าสมเพช เพราะผู้เขียนมักทึกทักเอาตนฉลาดหลักแหลม รู้มาก เพราะเปิดตำราฝรั่งมากกว่าร้อยเล่ม แต่ก็ไม่สามารถปกปิดความเขลาของตนไว้ได้ ที่จริงก็มีแต่นักจำ นักค้นคว้าข้อมูล นักลอกภูมิปัญญาคนอื่น ไม่มีใครแสดงปรัชญาหรือสร้างสรรค์ทฤษฎีขึ้นมาเอง ฝรั่งมีโพสต์โมเดิร์น ไทยก็มีโพสต์โมเดิร์นไปด้วย ทั้งที่โมเดิร์นเคยมีจริงๆเพียงไม่กี่คน หรืออาจจะไม่มีเลย"

ในช่วงเวลา 10 ปีปราบดามีงานรวมเล่ม 22 เล่ม บทภาพยนตร์อีก 2 เรื่อง นวนิยายในอินเทอร์เน็ตที่ไม่ได้พิมพ์เป็นเล่มอีก 1 เรื่อง และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่เขียน-ตอบกับวินทร์ เลียววาริณอีก 7 เล่ม หนังสือภาพภาษาอังกฤษอีก 3 เล่ม ดังนี้

รวมเรื่องสั้น

2543 เมืองมุมฉาก
2543 ความน่าจะเป็น
2544 อุทกภัยในดวงตา
2544 ส่วนที่เคลื่อนไหว
2545 เรื่องนี้เกิดขึ้นจริง
2547 กระทบไหล่เขา (จินตนาการผ่านบุคคลสำคัญ)
2548 ความสะอาดของผู้ตาย

นวนิยาย

2545 ชิทแตก
2547 แพนด้า

2548 ฝนตกตลอดเวลา

2549 นอนใต้ละอองหนาว

บทความ/ความเรียง

2544 ภาพไม่นิ่ง (ความเรียงเกี่ยวกับภาพยนตร์)

2545 น้ำใส่กะโหลก

2546 อย่าอ่านเลยก็แล้วกัน

2546 เป็น : เรียงความว่าด้วยลมหายใจในตัวหนังสือ
(ความเรียงแนะนำการเขียนหนังสือ)

2548 สมมติสถาน (ความเรียงเรื่องศิลปะและทัศนศิลป์)

2549 (เปิดไป) หน้าศูนย์

2549 ร่องรอยของความรู้สึก

2549 ตบตา

2550 ปราบดา หยุ่น เขียนถึงญี่ปุ่น

เรื่องแปล

2546 คนหัวหมา (เรื่องสั้นแปล)

2552 จะเป็นผู้คอยรับไว้ไม่ให้ใครร่วงหล่น (นวนิยายแปลจาก The Catcher in the Rye ของ J.D. Salinger)

บทภาพยนตร์

2546 เรื่องรัก น้อยนิด มหาศาล (Last Life in the Universe) แปลและตีพิมพ์ในประเทศญี่ปุ่นปี 2547

2547 คำพิพากษาของมหาสมุทร (Invisible Waves)

จดหมายอิเล็กทรอนิกส์กับวินทร์ เลียววาริณ

2545 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 1

2547 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 2

2548 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 3

2549 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 4

2550 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 5

2551 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 6

2552 ความน่าจะเป็นบนเส้นขนาน 7

นวนิยายเผยแพร่ในอินเทอร์เน็ต

2547 ฉันคือมนุษย์ห้องนอน

หนังสือภาพ

Wildwitness Project : I Met a Lazy Bear

I Know a Handsome Elephant
I Flirted with a Cute Dolphin

ข. บทวิจารณ์ แม้ปราบดา หยุ่นจะมีเว็บไซต์เช่นเดียวกับวินทร์ เลียววาริณ แต่เป็นเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจการของสำนักพิมพ์ใต้ฝุ่น ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียนมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปราบดาไม่ได้รวบรวมบทวิจารณ์ผลงานของตนไว้เลย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมบทวิจารณ์ผลงานของปราบดา หยุ่น จากนิตยสารและจากเว็บไซต์ต่างๆ พบว่ามี 48 บท และได้แยกบทวิจารณ์ตามเรื่องวรรณกรรมที่วิจารณ์ และตามลำดับหนังสือที่พิมพ์ ดังนี้

ความน่าจะเป็น (2543)

กุสุมา รักษ์มณี. “ความน่าจะเป็น ปราบดา หยุ่น” **ขวัญเรือน** ฉบับที่ 740 ปักษ์หลัง กันยายน 2545 (เมื่อรวมใน 25 ปีซีไรต์ ใช้ชื่อว่า “ความน่าจะเป็นเรื่องไม่ธรรมดา”)

จำนงศรี หาญเจนลักษณ์. “ขอคุยมาเรื่องปราบดา หยุ่น กับ ความน่าจะเป็น” **มติชนสุดสัปดาห์** ฉบับ 7 วันที่ 13 ตุลาคม 2545

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย “ปราบดา หยุ่น : ความจริงอีกแบบ” **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 47 ฉบับ16 วันที่ 17-23 กันยายน 2543

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย “กลลวงแห่งถ้อยคำและความจริง บทศึกษาว่าด้วยคำนำและชื่อหนังสือของปราบดา หยุ่น” นิตยสาร**สีสัน** ปีที่ 12 ฉบับที่ 11 มีนาคม – เมษายน 2544.

เทวทัต “เรื่องเล่าเรื่องไม่ได้เล่า” **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับที่ 4 21 – 27 มิถุนายน 2545

เทิดธรรม นามไท “วรรณกรรมสร้างสรรค์คืออะไร กรณีศึกษาจาก “ความน่าจะเป็น” (1) - (5) **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 23 ฉบับ 1160 วันที่ 11 – 17 พฤศจิกายน 2545, ฉบับ 1161วันที่ 18 – 24 พฤศจิกายน 2545 ,ฉบับ 1162 วันที่ 25 พฤศจิกายน 2545 – 1 ธันวาคม 2545 ฉบับ 1163 วันที่ 2 – 8 ธันวาคม 2545 และฉบับ 1164 วันที่ 9 – 15 ธันวาคม 2545

ธเนศ เวศร์ภาดา. “ฟ้าแลบแปลบปลาบเปิดโปง ภาษาของปราบดา” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 11 ฉบับที่ 535 วันที่ 3 กันยายน 2545 หน้า 68 – 69.

บุญอุ้ม อุทัยประดิษฐ์ “หัวโล้น” ริเขียนหนังสือ : วิจารณ์งานซีไรต์ (แนวทดลอง) **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1155 7-13 ตุลาคม 2545

พิเชฐ แสงทอง “ความน่าจะเป็น เรื่องเล่า เรื่องเล่น เรื่องไม่เป็นเรื่อง” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 9 ฉบับ 437 วันที่ 16 ตุลาคม 2545 หน้า 54 -55.

มาลี ไพรสน “หมุดหมาย ดอกไม้ ประกายดาว ใน ความน่าจะเป็น” **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับ 13 วันที่ 23 – 29 สิงหาคม 2545 หน้า 38 -39.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. “ความน่าจะเป็น : คลื่นลูกใหม่ของนักเขียนเรื่องสั้นไทย” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 9 ฉบับ 437 (16 ตุลาคม 2545) หน้า 70-71.

ลัดดาวัลย์ รัตนดิลกชัย “ความน่าจะเป็นของปราบดา หยุ่น” 1-2 **มติชนสุดสัปดาห์**

วาณิช จรุงกิจอนันต์ “การอ่านงานเขียน” (3 ตอน) **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 23 ฉบับ 1163 2-8 ธันวาคม 2545, ฉบับ 1164 9 – 15 ธันวาคม 2545 และฉบับ 1165 16 – 22 ธันวาคม 2545

วาณิช จรุงกิจอนันต์ “คำประกาศ” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1151 9 – 15 กันยายน 2545

วาณิช จรุงกิจอนันต์ “มุมมอง” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1152 16 – 22 กันยายน 2545

วาณิช จรุงกิจอนันต์ “มองต่างมุม” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1153 23 – 29 กันยายน 2545

วาณิช จรุงกิจอนันต์ “เก๋” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1154 20 กันยายน - 6 ตุลาคม 2545

วาณิช จรุงกิจอนันต์ “ระยะทางนั้นเหยียดยาว” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1155 7 – 13 ตุลาคม 2545
สกุล บุณยทัต “ความน่าจะเป็น” สำนึกภายในตัวตนของคนรุ่นใหม่ **จุดประกายวรรณกรรม** ปีที่ 13 ฉบับที่ 4384 วันที่ 23 กันยายน 2545
สรายุทธ์ ธรรมโชโต “ความน่าจะเป็น “โพสต์โมเดิร์น” ของ “ความน่าจะเป็น” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ฉบับ 539 วันที่ 30 กันยายน – 6 ตุลาคม 2545 และฉบับ 540 วันที่ 7-13 ตุลาคม 2545
อารดา เปรมพันธุ์. “โครงสร้างความจริงและคณิตศาสตร์ “ความน่าจะเป็น” ของปราบดา หยุ่น” **จุดประกายวรรณกรรม** 23 ธันวาคม 2543 หน้า 14
อิราวดี ไตลังคะ. “ความน่าจะเป็นอะไร” **มติชนสุดสัปดาห์** ฉบับ 1058 วันที่ 27 พฤศจิกายน 2545 หน้า 70 -71
ความน่าจะเป็น จาก http://www.bloggang.com
รักชวนหัว “ความน่าจะเป็นกับภาวะหลังสมัยใหม่ จาก hptt://laughable-loves.blogspot.com/2008/ 03/blogpost26. html

เมืองมุมฉาก (2543)

เทวทัต “สีสันอันจัดจ้าน” **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 48 ฉบับ 52 24 – 30 พฤษภาคม 2545
วิจารณ์ **เมืองมุมฉาก** ไม่มีชื่อผู้เขียน จาก 2002 faylicity.com

ส่วนที่เคลื่อนไหว (2544)

เทวทัต “ลอง [ของ] เล่น” **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับ 13 วันที่ 23 -29 สิงหาคม 2545
อิราวดี ไตลังคะ “ละเลียดภาษา” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1119 28 มกราคม – 3 กุมภาพันธ์ 2545

อุทกภัยในดวงตา (2544)

เทวทัต “การหักเหของถ้อยคำ” **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับ 7 วันที่ 12-18 สิงหาคม 2545
สกุล บุณยทัต “อุทกภัยในดวงตา พัฒนาแห่งสำนึกที่สร้างสรรค์ได้” **เนชั่นสุดสัปดาห์**
สุนทรีย์ พุ่มเจริญ, “เมื่อปราบดา หยุ่น เปิดใจ และเปิดอุทกภัยในดวงตา” **จุดประกายวรรณกรรม** 3 กุมภาพันธ์ 2544
อิราวดี ไตลังคะ “อุทกภัยในดวงตา : ปราบดา หยุ่น – นักอ่าน พบกันครึ่งทาง” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 21 ฉบับที่ 1068 วันที่ 5 ก.พ. 2545

ชิทแตก ! (2545)

นภดล ปรางค์ทอง “ชิทแตก : ภาษาวิวัฒน์ของปราบดา หยุ่น” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 11 ฉบับ 567 14 – 20 เมษายน 2546

คนหัวหมา (2546)

สุภาพ พิมพ์ชน “เส้นแบ่งที่เลอะเลือน” (คนหัวหมา) **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 12 ฉบับ 586 25 – 31 สิงหาคม 2546

แพนด้า (2547)

คมกฤช ไตรยวงค์ “ดาวบ้านเกิด “นายแพนด้า” ในนวนิยายของปราบดา หยุ่น” **ขวัญเรือน** ปักษ์หลัง มิถุนายน 2547
จรูญพร ปรปักษ์ประลัย. “แพนด้า เรามาจากดาวคนละดวง” . นิตยสาร**สีสัน**
ทราย เจริญปุระ “แพนด้า ปราบดา หยุ่น” **รักคนอ่าน** กรุงเทพฯ : 2548

ฝนตกตลอดเวลา (2548)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย. “ฝนตกตลอดเวลา คำถามเบา ๆ ในโลกแปลต่าง”. นิตยสาร**สีสัน**

ภาณุพงษ์ คงจันทร์ “ชีวิตหลังความตายในฝนตกตลอดเวลา” **ขวัญเรือน** ปักษ์แรก พฤศจิกายน 2548

’รงค์ วงษ์สวรรค์ “HA-HA ปราบดา หยุ่น เรียนวิชาเต้นรำ” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 25 ฉบับที่ 1313 วันที่ 14 ตุลาคม 2548

kitt “คนข้างใน : ปราบดา หยุ่น” วันที่ 6 พฤษภาคม 2551 จาก http://www.kittchah.exteen.com

ฝนตกตลอดเวลา จาก http://www.bloggang.com

ความสะอาดของผู้ตาย (2548)

กวีปกรณ์ “วิจารณ์เรื่องสั้น “**ลืมแล้วหรือว่าเราคิดถึงกัน**” ของคุณปราบดา หยุ่น” จาก http:// www. thaipoem.com/forever/ipages/story6528.html

รักชวนหัว “ความสะอาดของผู้ตาย” จาก www.laughable-loves.blogspot.com/2007/01/blogpost_ 30.html

นอนใต้ละอองหนาว (2549)

Jeeno “นอนใต้ละอองหนาว” จาก http://gmplusclub,blogspot.com

บุญชิต ฟักมี “นอนใต้ละอองหนาว” จาก http://www.chezplayers.com

ตบตา (2549)

จรูญพร ปรปักษ์ประลัย. “เรื่องตบตา กลลวงของลูกแก้ว” นิตยสาร**สีสัน**

เรื่องตบตา, ปราบดา หยุ่น จาก http://eaeeye.wordpress.com

วิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ที่ศึกษางานวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น โดยตรง คือ วิทยานิพนธ์เรื่อง **แนวคิดหลังสมัยใหม่นิยมในวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น** ของ นภดล ปรางค์ทอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งอยู่ในระหว่างการเขียนวิเคราะห์วิจัย ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยอาศัยอ้างอิงจากบทวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ ของ เสาวณิต จุลวงศ์ เรื่อง **ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง : ลักษณะหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทย** (2550) ซึ่งในจำนวนวรรณกรรมร่วมสมัยที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา มีวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น 4 เรื่อง คือ “บารmeของพ่อมัน” , “เหตุการณ์กรรมซ้ำเล่า”, “มารุตมองทะเล” และ *แพนด้า*

นอกจากนี้ยังมีบทวิจารณ์ที่ไม่ได้วิจารณ์วรรณกรรมโดยตรง แต่วิจารณ์ผู้เขียน วิจารณ์กรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ วิจารณ์การที่ปราบดา หยุ่น ได้รับรางวัลซีไรต์ ตลอดจนวิจารณ์บรรยากาศของการจัดประกวดรางวัลซีไรต์ของไทยในภาพรวม บทวิจารณ์เหล่านี้มีทั้งทัศนะด้านบวกและด้านลบดังนี้

1) วาณิช จรุงกิจอนันต์ “ซีทรู” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1150 2-8 กุมภาพันธ์ 2545

2) วาณิช จรุงกิจอนันต์ “นักเขียนหน้าใหม่” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1116 23-29 กุมภาพันธ์ 2545

3) อิราวดี ไตลังคะ “อุบัติการณ์ซีไรต์ 2545” **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 22 ฉบับ 1150 2-8 กุมภาพันธ์ 2545

4) อารี แท่นคำ “ ‘ปราบดา’ ภิเษกความคิด ‘หยุ่น’ นวัตกรรรมภาษา (ตอนสกินเฮดล้ำหน้า)” **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 11 ฉบับ 535 2 ก.พ. 2545

5) อารี แท่นคำ ปราบดา หยุ่น กับการผสมสารเคมีสังเคราะห์ภาษา" **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 11 ฉบับ 536 9 ก.พ. 2545

6) ดับเบิลสแตนดาร์ดกับซีไรต์ **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับ 15 วันที่ 6 – 12 กันยายน 2545

7) "ทารก" อัจฉริยะ ! **เนชั่นสุดสัปดาห์**

8) การเสวนา "ความน่าจะเป็น" **จุดประกายวรรณกรรม** 23 กันยายน 2543

9) โศกนาฏกรรมซีไรต์ เมื่อความน่าจะเป็นคว้าซีไรต์ **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับ 12 วันที่ 16 – 22 ส.ค. 2545

10) ซีเลอะ '45 อัตตา-ตัณหา กรรมการ (บางคน) **เนชั่นสุดสัปดาห์** ปีที่ 11 ฉบับ 534 26 ส.ค. 2535

11) อารัญ "ซีไรต์ไม่ใช่รางวัลให้ชีวิต" **กรุงเทพธุรกิจ** จุดประกายวรรณกรรม ปีที่ 15 ฉบับ 5098 วันอาทิตย์ที่ 1 กันยายน 2548

12) อิราวดี ไตลังคะ "เข้าประกวดน่ะ ก่อนอื่นเลยต้องใจกว้าง ความใจกว้างนี่มันขาดในวงการ" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 6 – 22 ส.ค. 2545

13) อัญชลี ไพรีรัก "สามหนุ่มสามมุมกับรางวัลซีไรต์" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 6- 22 ส.ค. 2545

14) ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ "ซีไรต์กับกรรมของผม" (1-4) **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับที่ 14 27 ส.ค. - ก.ย. 45, 6 – 12 ก.ย. 45, 13 – 19 ก.ย. 45, 20 – 26 ก.ย. 45.

15) "หลากหลายความเห็นบนเว็บบอร์ด เมื่อปราบดา ได้ซีไรต์" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับ 12 16 – 22 ส.ค. 2545

16) จิตกร บุษบา "เสียงก้องบนตึก (โอเรียนเต็ล) คำต่อคำ คนต่อคน" **สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์** ปีที่ 49 ฉบับ 14 30 ส.ค. – 5 ก.ย. 2545

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้บทสัมภาษณ์นักเขียนเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาทัศนคติและแนวคิดของผู้เขียนที่มีต่อการสร้างสรรค์งานเขียนของตนเอง ต่อสังคม ต่อผู้อ่าน และการวิจารณ์ ดังนี้

1) สัมภาษณ์ปราบดา หยุ่น จาก http://www.artbangkok.com

2) สัมภาษณ์ปราบดา หยุ่น จาก http://www.sakulthai.com

3) ปราบดา หยุ่น เจ้าสำนักหนังสือใต้ฝุ่น จาก http://www.ejobeasy.com

4) ก้านแก้ว reality support : ปราบดา หยุ่น นักเขียนซีไรต์ พ.ศ. 2545 http://www.yes-wedo.com

5) รัชชา ปราบดา หยุ่น เจ้าของรางวัลซีไรต์ปี '45

6) มานี-ชูใจ ปราบดา หยุ่น เจ้าสำนักหนังสือใต้ฝุ่น **ขวัญเรือน**